"సూతాశ్రమ గ్రంథమాల నెం. ౨"

శంబుకవధ

(ఉత్తరరామచరిత)

భా ... వ

కృతికర్త
"కవిరాజు" శతావధాని

త్రిపురనేని రామస్వామి

చౌదరి గారు.

౧౯౨౦ తొలికూర్పు — ౨౦౦౦.

౧౯౩౪ మలికూర్పు — ౧౦౦౦.

త్రిపురనేని రామస్వామి.

తెనాలి.

వెల 0-12-0.

౧౯౨౦ తొలికూర్పు—౨౦౦౦.

౧౯౩౪ మలికూర్పు—౧౦౦౦.

శంబుకవధ

Dh. Nagamallaiah,
VI Form A,
T. H. School,
Tenali.
Guntur Dt.

This boook belongs To:
K. Sangaiah
Sonoff Sangaiah
Sonoff Kolaiah

కృతికర్త:

కవిరాజు, శతావధాని

త్రిపురనేని రామస్వామి.

తెనాలి.

వెల 0-12-0.

D. K. Nagamallaiah
II Form A.
T. H. School
Fendi
[illegible]
18/8/1938

0.12.0

రెండవ కూర్పు.

తొలిపలుకులు.

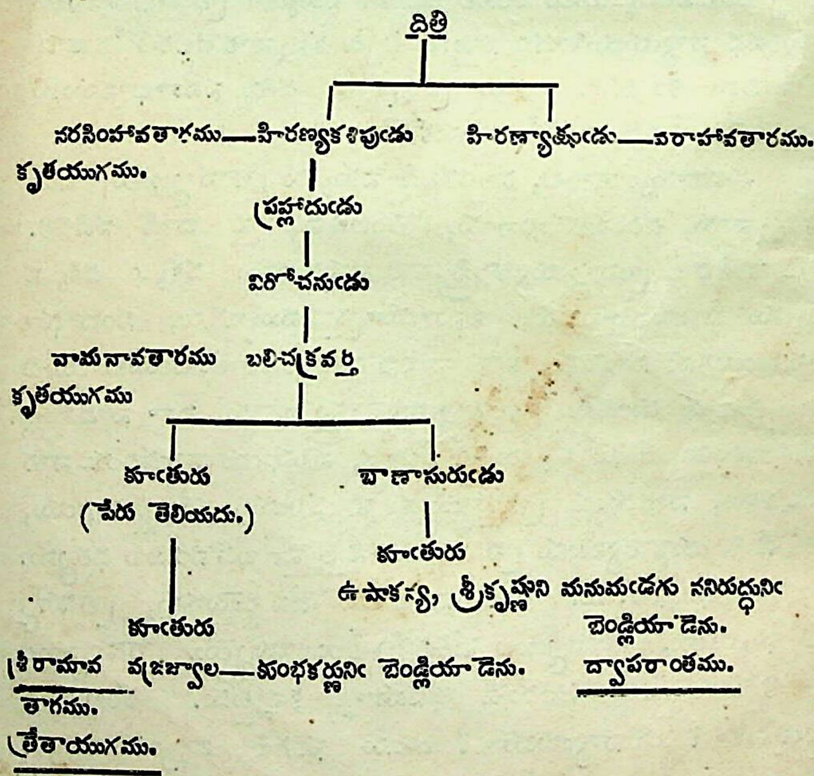
పదియేనేండ్లనాఁడు "శంబుకవధ" ఆంధ్రలోక ప్రచారంబునకై వెడలినప్పుడు లోకము సంపూర్ణ విముఖముగనుండెను. పలుకరించు వారులేరు. ఆదరించువారు లేరు. అయినను మొండికట్టైయై దేశ దేశములుతిరిగినది. రంగూనువెళ్లినది. దక్షిణఆఫ్రికావెళ్లినది. లెక్కలే నన్ని దూరులుపడుచు, లెక్కపెట్టక యిల్లిల్లు తొంగిచూచి తనకుఁ దోఁచిన రీతి నీతులు చెప్పినది. కట్టకడకు విముఖముగానున్న లోకము కొంతవఱకు సుముఖమైనది. పలుకరించిరి. ఆదరించిరి. ఆతిథ్యమిచ్చిరి. ఆహ్వానములు వచ్చెను. పిలుపులు వచ్చెను. "మాయూరు వచ్చి యుపన్యసింపవలయు"నని ప్రజలు కోరిరి. పిలుపువచ్చిన చోటికెల్ల నేగినది. ఉపన్యసించినది. ప్రజలయొక్క దృక్పథములో మార్పు గలిగించినది. భావపరిణామము చేకూర్చినది. రామాయణకథను గూర్చి తర్కవితర్కములు బయలుదేరినవి. పెక్కురు బ్రాహ్మణేతరులు శంబుకవధ న్యాయముకాదని నమ్మఁజొచ్చిరి. కన్నవారలెల్లరతో వాద ప్రతివాదములకు దిగిరి. తమ ప్రశ్నలకుఁ దగిన సమాధానములు రామిచే శంబుకవధ, వధయే యనుకొన సాఁగిరి.

ఈమార్పుఁ గాంచి, కలవరపడి పెక్కురు బ్రాహ్మణులు, చదువుకొన్నవారు, చదువుకొననివారు, "శంబుకవధ"పై దాడి నడిచిరి. ఒక్క కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి విమర్శనము దక్కఁ దక్కిన వన్నియు హేయములుగను, ఐసూయాగ్రస్తములుగను, నిందాభూయిష్ఠములుగను నుండెను. కాన వానిని మఱకువపాలుచేయుట యుచితమని తలంచు చుంటిమి. బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులగారు మా వాదమెల్ల నంగీకరించుచు, శంబుకవధ ను బ్రేరేచినది, వసిష్ఠుఁడు కాఁడనియు నారదుఁడనియు, నారదుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కాఁడనియు, దేవర్షియనియు, నందుచే నీ యకార్యమును బ్రాహ్మణులనెత్తిపైఁ బడవేయుట ధర్మము కాదనిరి. ఇది సత్యమే. కాని నారదుఁడు దేవర్షియైనను, బ్రాహ్మణుల ఛాయయే. బ్రాహ్మణుల చేతిలోని కీలుబొమ్మయే. బ్రాహ్మణుల చేతి కొఱముట్టే. అందుచే భేదమాట్టే కన్పట్టదు. శంబుకవధ న్యాయమా ? యన్యాయమా ? యను సంగతిని జర్చించు నప్పుడె

వరు ప్రేరేచి శ్రీరామునిచేఁ జేయించినది తీసికొనఁదగిన విషయము కాదని మా యభిప్రాయము.

ఇంతియకాక; నారదుఁడు మోసగించి శ్రీరామునిచే శంబుకవధ చేయింప నున్నప్పుడు, వంశగురువగు వశిష్ఠుఁడు దానిని జరుపకుండఁ జేయవలసియున్నాఁడు. అట్టిది తటస్థింపలేదు. కావున వశిష్ఠునకు శంబుక వధ యిష్టమనుట స్పష్టము. బహిరంగముగాఁ బ్రోత్సహించినను, లేకున్నను, గనుసైఁగచేఁ జేయించెననుట విదితము. ఇయ్యది ఫలము లేని భేదము.

ఇఁక యుగములఁగూర్చి యొక్క-మాటఁజెప్పెదము. పూర్వులు చేసిన యుగనిర్ణయము, వత్సర సంఖ్యాపరిమితి ప్రచారమున నెన్నఁడున్నట్టుపొడకట్టదు. ఈ వాక్యముల ఋజువుచేయుటకు నీ క్రింద హిరణ్యకశిపుని వంశవృక్ష మిచ్చుచున్నాము. ఇయ్యది నిజమును దేటతెల్లము చేయఁగలదని నమ్ముచుంటిమి.

చూచితిరా చిత్రము ? బలిచక్రవర్తి కూఁతురు కూఁతురు త్రేతాయుగము నాఁదున్నది. కొడుకు కూఁతురు ద్వాపరాంతమున నున్నది. దీనింబట్టి యుగముల విషయమై యేమి తేలునో చదువరు లూహించుకొందురుగాక. ఇంకొక్క విషయము. పై వంశవృక్షమును బరిశీలింపుఁడు. ఒక్కవంశమును రూపుమాపుటకు భగవంతునకఁట నాలుగవతారము లెత్తవలసి వచ్చినది. ఆహా! యిది యెట్టి మహా వంశమొకదా. జాత్యుద్ధరణకై యిన్నితరములు పెనఁగులాడిన యుత్కృష్టవంశము మఱియొక్కటి మనదేశమునఁ గన్పట్టగు. శ్రీకృష్ణుఁడ నార్యుఁడగుటచేతనే బాణాసురుని మహాయుద్ధమున నోడించి విడిచి, చుట్టఱికముఁగూర్చికొనెనేగాని, యార్యులవలెఁ జంపి వైవలేదు.

తొలికూర్పు

తొలిపలుకులు

ప్రాచీన హిందూదేశము

ద్రావిడులు.

రామాయణ కథాకాలమునాఁడు హిందూదేశ మెట్లున్నదో విచారింపకమున్ను తత్పూర్వస్థితిగతులను దెలిసికొనుట యుచితమగుటయే కాక యవశ్యమనికూడ భావింతుము. వీనిని దెలిసికొనినం గాని శ్రీరామచంద్రుఁడు భగవదవతారముగాఁ జేయఁబడుటకుఁగల కారణములు సులభముగా బోధపడవు. ఇందుచేతనే రామాయణ కాలము నాఁటికిఁ బూర్వమున్న హిందూదేశపరిస్థితులనుగూర్చి యిచ్చట శాఖాచంక్రమణముగానైనను ముచ్చటింప బూనుకొంటిమి. ఉత్తరకురుభూములనుండి యార్యులు హిమాలయపర్వత సానువులఁబడి, కనుమలగుండ, హిందూదేశముఁ జొచ్చునప్పటికే యీ దేశము జనాకీర్ణము కాకపోయినను, మానవసంవాసితమై యుండెననుటకు సందియములేదు. నాగరికతయందు హెచ్చులొచ్చులున్నను, నీయాదిమవాసులెల్ల రొక్కజాతివారనుట యనుమానాతీతంబు; వీరే వేదములు మొదలగు తొలిపలుకులయందు దస్యులనియుఁ బురాణములయందును, నైతిహ్యములయందును, గొన్ని మహాకావ్యముల యందును రాక్షసులనియు, వానరులనియు, స్మృతులయందు ద్రావిడులనియుఁ శూద్రులనియుఁ బేర్కొనఁబడిరి. కొందఱి యభిప్రాయమున నీజాతి యార్యులకన్న నధిక నాగరికతకలదనియుఁ గొందఱి మతమున నట్లుకాదని నేఁడు వినుచున్నాము; కాని యార్యులకన్న నాగరికతయందు వెన్నబడియుండెననియుఁ, దారతమ్యము మాత్రమత్యల్పమనియు మాయాశయము. కావున నార్యులు వీరలను దస్య్వాది నామములచే వ్యవహరింప సాహసించియుండరు. సంస్కృతగ్రంథములు వివేకము మాని గొంతెత్తి చెప్పుచున్నట్లు వీరుపచ్చిమాంసమును, నగ

మాంసమును దినెడువారాయనునది విచారణీయము. విరోధులను గౌరవ భావముతోఁ జూచి యున్న సౌజన్యమును, సౌశీల్యమును నొప్పుకొనుట మానవస్వభావముకాని యట్టుకన్పట్టుచున్నది. నేఁడు జర్మను భాషాగ్రంథములు చదివినవారికి "ఇంగ్లీషు" వారును, "ఇంగ్లీషు" భాషాగ్రంథములు చదివినవారికి జర్మనులును రాక్షసులుగాఁ దోఁపక మానరు. విపక్షులనుగూర్చి వ్రాసిన సంస్కృతగ్రంథములు చాలవఱకిట్టి భావమునే వెలిపుచ్చెనని మేమభిప్రాయపడుచుంటిమి. ద్వితీయపక్షరచితగ్రంథము లేమయిననున్న యెడల దౌర్భాగ్యవశమ్మున మనకంటంబడకుండుట శోచనీయము. ఇందుచేతనే ప్రాచీన హిందూదేశమును గూర్చి యిదమిద్ధమని రూఢిపఱచుటకు మిపులసాహసము కావలయును. ఈయాదిమ వాసులను మేము ద్రావిడశబ్దవాచ్యులనుగాఁ జేసినందులకుఁ జదువరులుమన్నింతురుగాత.

నాగరికత్వతారతమ్యమునుబట్టి ద్రావిడులను రెండు భాగములుగా విభజింపవచ్చును; (1) మాంసభక్షకులు (తారకాదులు) శాకభక్షకులు (వాలి సుగ్రీవాదులు) మాంసభక్షకులు రాక్షసులనియు శాకభక్షకులు వానరులనియు వ్యవహరింపఁబడిరి. వానరులకుఁ గిష్కింధాపట్టణమాయువుపట్టు, రాక్షసులకు లంకాపట్టణము గుండెకాయ. రాక్షసులు వివిధాపక్వమాంసభక్షకులని గీర్వాణగ్రంథములు వాకొనుచున్నవి. సింహళద్వీపచరిత్ర పరిశోధనబుద్ధితోఁ జదివినయెడల నచ్చటి యాదిమవాసులయిన యక్షులపక్వమాంసభక్షకులుగానున్నట్లు పొడకట్టును. మలయాలప్రాంతముననున్న నొకజాతి స్త్రీపురుషులందఱు తమపండ్లను నాకురాయిచేఁ గోరలుగాఁ జేసికొనునలవాటు కలదనియు, నిదియొక కాలముక్రిందటనున్న నరమాంసభక్షకచిహ్నమనియు నొకరు వాదించుచున్నారు. ఇది నిజమయిననుగావచ్చును. ఇంతయేల ? ఆర్యులయందు * నరమేధమను నొకవిధ

---

* అంబరీషుఁడు రుచికుని కుమారుఁడయిన శునశ్శేపుని లక్షగోవులనిచ్చి యజ్ఞపశువుగాఁ గైకొనిరి. బాలకాండము; భాస్కర రామాయణము.

2. సోమకుఁడు కుమారునిజంపి నరమేధమును జేసెను.

అరణ్యపర్వము తృతీయాశ్వాసము భారతము.

మగు యజ్ఞమాచరణలో నున్నది. నేఁటికిని పసిఫిక్ మహాసముద్రము నందున్న దీవులయందు నరమాంసభక్షకులున్నారు. సమస్తదేశముల యందును నెప్పుడో యొకయప్పుడు నరమాంసభక్షకులుండిరి. ఈ రాక్షసులయందు నెక్కువ పరిజ్ఞానముకలవారు వీరశైవులుగా నుండిరి. ఇందుచేతనే పురాణములన్నియు సామాన్యముగా రాక్షసులను శైవభక్తులనుగా వర్ణించినవి. జాతివిరుద్ధముగా నెవ్వఁడో యొకఁడు విష్ణుభక్తుఁడుగా నుండెడివాఁడు. ప్రహ్లాదున కిందుచేతనే యన్నికడగండ్లు వాటిల్లినవి. ఈద్రావిడులకుఁ బట్టణములుకాని, పల్లెలు కాని, మొట్టమొదట లేవు. నేఁటి కోయ, చెంచు మొదలగు జాతులంబలె, నే చింతతోఁపులయందునో, యే చెట్టులమధ్యనో, తాత్కాలిక కుటీరములయందు నివసించుచుండిరి. వీరు వనాటులు. చీమలుదూరని చిట్టడవి యైనను, కాకులు దూరని కారడవియైనను, మూలముట్టుగ వీరికవగతము. అడవులయందున్న దొంగదారులను, సందు గొందులను, వీరు బాగుగా నెఱుఁగుదురు. అటవీరాజ్యమే వీరిరాజ్యము; అడవులుకూడ వీరి నామములచేతనే పిలువంబడుచుండునవి. అటవీరహస్యజ్ఞాన మార్యులకు లేకపోవుటచేత రాత్రులడవులు బాగుగ నెఱింగిన ద్రావిడులకు మిగుల భయపడుచుండువారు. రాక్షసులకు రాత్రులు బలమెక్కుడని చెప్పు పురాణాదుల వాక్యములకుఁ గారణమిదియే. వీరికి వైవాహిక నిబంధనలేవియు లేవని చెప్పవచ్చును. అన్న భార్యను దమ్ముఁడుంచుకొనుటయుఁ, దమ్మునిభార్యను నన్నయుంచుకొనుటయు దోషముకాదయ్యె. సోదరీ సంపర్కముకూడ హేయముగాఁ దలంపఁ బడినట్లు కన్పడుటలేదు. ఈజిప్టు దేశమునందుఁ జిరకాలముక్రిందట రాజవంశమునకు సాంకర్యము కల్గునని చెప్పి యేకగర్భజాతులే పెండ్లియాడుచుండిరి. బోర్నియో దేశమునందిప్పటికిని నేకగర్భజాతులు కాకపోయినప్పటికిని నక్కసెల్లెండ్ర బిడ్డలకును నన్నదమ్ముల బిడ్డలకును వివాహములుగలవు. రషియాదేశపు చక్రవర్తి కుటుంబమునఁ దఱచిట్టి యుద్వాహములు జరుగుచుండెడివి. వర్తమానకాలంబున మహమ్మదీయుల యందును, క్రైస్తవులయందును నిట్టిపెండ్లిండ్లున్నవి.

ఎక్కడికోపోవుటేల ? మనకు సేవమును బుట్టించు కొన్ని విధములగు పెండ్లిండ్లు శుద్ధద్రావిడదేశమయిన మళయాలమునందు (కేరళదేశము) నేఁటికిని నాచారమందున్నవి. ఈద్రావిడులు సర్వసాధారణముగఁ జెట్టును, బుట్టను, తాయిని అప్పను వేయేల జంతుసామాన్యమును దేవరలగాఁ దలంచి పూజించువారు. తెలుఁగుదేశము మొదలు కన్యాకుమారీయగ్రము వఱకుఁగల పల్లెలలోను, బట్టణములలోను, నీదేవరలను నేఁటికినిజూడ నగును. కాలక్రమమున నీరాయిరప్పలు పోలేరమ్మ, అంకమ్మ, మద్ది రామమ్మ, పోతరాజు, మొదలగు గ్రామదేవతలుగా మాఱి జన్మస్థాన మయినద్రవిడదేశమును వదలనేరక నేఁటికిని నిందె తాండవమాడుచున్నవి. క్రమక్రమముగా నియ్యవి తెలుఁగు దేశమున రూపుమాయుచున్నను; నఱవదేశమునఁ జూరుపట్టుక వ్రేలాడుచు గ్రామరక్షణఁ జేయుచునే యున్నవి. ఇంతియ కాక నాగుల చవితినాఁడు పూఁబోఁడులెల్లరు పాలు పుట్టలలోనున్న పాముల పాలుసేయుచుండుట మనము చూచుచునే యున్నాము. నాగేంద్రస్వామియని పేరుచెప్పి యువతీజనంబు తమతమ పిల్లల జుట్టును భక్తిపురస్సరంబుగా నర్పించి సంతసించుట కాంచుచునే యుంటిమి. వేలయేండ్లు కడచినను నిట్టివి తెలుఁగుదేశమున రూపు మాయకుండుట కడుచిత్రము. ప్రాచీనాచారములయందు హిందువులకున్న మూఢవిశ్వాసమే యిందులకుఁ గారణము.

ఆ ర్యు లు.

దేశమిట్టి స్థితియందుండఁగా నుత్తర కురు భూముల నుండి యార్యులు హిమాలయ దరీముఖద్వారములను దెఱచి హిందూదేశముపైఁబడి ద్రావిడులను దక్షిణాపథమునకుఁ దఱిమిరి. మొట్టమొదట వీ రతిసారవంతములగు సింధు గంగానదీ ప్రాంతభూముల నాక్రమించుకొనిరి. ఇచ్చటనే యార్యద్రావిడులకు భయానక యుద్ధములు సంభవించెను. కొన్ని యెడలఁ దుములసమరములు, కొన్ని యెడలఁ దులారణములు గల్గి కొన్ని వందలయేండ్లవఱకు జయాపజయములు నిర్ణయింపవలను పడదయ్యెను. క్రమక్రమముగా ద్రావిడులు వీఁగిరి. ఆర్యులు

వీరలను దక్షిణదిక్కునకు నెట్టివేసిరి. ఈ యుద్ధములనే పురాణాదులు దేవదానవయుద్ధములుగా వర్ణించినవి. తుట్టతుదకు నీ యార్య జైత్ర యాత్రాసముద్రమునకు వింధ్యపర్వతపంక్తి, చెలియలికట్టయైనది. జాతివైషమ్య మప్పుడే యంకురించినది. నాఁటనుండియు వింధ్యపర్వత దక్షిణభూమి పాపభూమియనియు నుత్తరదేశము పుణ్యభూమి దేవభూమి, నార్యావర్తమనియు, బ్రహ్మావర్తమనియు బ్రహ్మర్షి దేశమనియు సంస్కృతకవులగ్రంథములయందు వాసికెక్కెను. చిరకాలము వఱకు నార్యులు వింధ్యపర్వతపంక్తి నుత్తరించి దక్షిణాపథమునకు రాఁ బ్రయత్నింపరైరి. వీరి మాతృభాష గీర్వాణము. అందుచేతనే యాకాలమందు దేవభూమియందు వ్యవహరింపఁబడుచున్న గీర్వాణమునకు దేవభాషయను నామముకల్గినది. వింధ్యపర్వతమును త్తరించి ద్రావిడులకు సనాతనధర్మము బోధింప మొట్టమొదటవచ్చినది యగస్త్యుఁడు. దీని నాధారముఁ జేసికొనియే పురాణములు సూర్యున కడ్డమయిన వింధ్య పర్వతమును నగస్త్యుఁ డణఁగఁద్రొక్కెనను గాథను గల్పించినవి.

ఆర్యశబ్దమునకుఁ గృషీవలుఁడని కొందఱర్థముఁ జెప్పుచున్నారు. ఈ యర్థమెట్లున్నను హిందూదేశముఁ జొచ్చునప్పటికి నార్యసంఘము త్రివర్గముగా విభజింపఁబడి ధర్మబద్ధమై యుండెను. బ్రహ్మ క్షత్రియ వైశ్యులను, మూఁడువర్ణములే నాఁడార్యసంఘమందున్నవి. ద్రావిడులతో జరిగిన యుద్ధముల పిదప విజితులైన ద్రావిడుల నందఱినుగల గూరగంపఁజేసి శూద్రులను నామకరణముతో నాల్గవవర్ణమని చెప్పిరి. ఇందుచేతనే యార్యులకు మాతృభాషయగు గీర్వాణమును నాల్గవ వర్ణమగు శూద్రులభ్యసింపఁగూడదనియు శాసింపఁబడెను. జాతివైషమ్యము పెచ్చు రేఁగినకొలఁది వీరికి మానవసామాన్యములగు స్వత్వములు నిషేధింపఁబడెను. వైశ్యులకు పశుపాల్యము నియతధర్మముగా నిర్ణయింపఁబడెను. ఈపశుపాల్యమునాగరికత నిశ్రేణికయందు మొదటి మెట్టని మాయాశయము. కాన మృగదశనుండి కంటంబడిన వన్యమృగముల మీఁదను, నాకలములమీఁదను, గాయగసరులమీఁదను నాధారపడక గోవులనుబెంచి పాలరుచి యెఱుంగుటచే ద్రావిడులకన్న నెక్కువ

నాగరికత కలవారని భావించుచుంటిమి. ఈతాగతమ్యము మాత్ర మత్యల్పము. ఇయ్యది యీపీఠికను సాంతముగాఁ జదివినవారికి బోధపడఁ గలదు.

సారవంతమై, ఫలభారనమ్రతరుసమావృతమై, పుష్పలతాపరిష్కృతమై, నిర్మలోదకనదీ సంసేవితమై, నందనోద్యానముఁబోలియున్న యీహిందూదేశమార్యులకుమిఱుమిట్లుగొల్పి,యాశాబద్ధులంజేసియిందనెలవు లేర్పఱచి కొనుటకు బుద్ధిపుట్టించుటంజేసి, నేఁటికియ్యది వారిజన్మభూమియయ్యెను. వీరు సంపూర్ణ మాంసభక్షకులుగా నుండుటయే కాక గోమాంసభక్షకులుగాఁ గూడనుండిరి. ఇతియకాక గోమేధము పుణ్యకార్యముగాఁగూడ భావింపఁబడెను. నర మేధముకూడ నచ్చటచ్చట యవలంబింపఁబడుచుండెను భవభూతియుత్తర రామచరితలో వాల్మీకి కాతిథ్యమొసంగు సందర్భమున జాగరూకులమై పరీక్షించినచో వసిష్ఠుఁడెట్టి తఱపి పెయ్యను జంపి విందుచేసినది తెలియఁగలదు. ఒకమహారాజు నిత్యబ్రాహ్మణ సమారాధనకయి గోవులనుజంపి యాచర్మములను మెట్టగావైచిన నందుండిస్రవించిన ద్రవమే (ఇప్పు డీనది "చంబల్" అను పేరుతో వ్యవహరింపబడునున్నది.) చర్మణ్వతీనదియయ్యెనన్న భారతకథ మనకన్నులందెఱచి సత్యమును మోమోటములేకుండఁ జూపింపఁగలదు. నేఁడుమాంసభుక్కుల యిండ్లకుఁ జుట్టముఁలరుదెంచిన వెంటనే యేకోడినో, కోయుచుందునటులఁ బూర్వమతిథియింటికి వచ్చినచో నాఁబెయ్యను జంపివండుటయాచారముగానుండెను. ఏతత్కారణంబున నతిథి గోఘ్నుఁడు" అను బిరుదముఁ దాల్చెను. వలయునేని యింకను బెక్కుదాహరణములను జూపింపఁగలము.

వీరివైవాహిక నిబంధనలు ద్రావిడులసంబంధములట్ల హేయముగ నేయున్నవి. పున్నామనరకమునుండి తప్పించుకొనుటకుఁగా సంతానలాభమునకై యొకఋషి మఱియొక ఋషిపత్నిని ‹‹బాడిగ"మైన లేకుండగనే గ్రహించి పుత్రసంతానప్రాప్తియగుడు మరలనంపివేయుట తటస్థించుచుండెను. ఒకస్త్రీ పలువురమగలనుగైకొనుటకాని యొక పురుషుఁడు పలువుర స్త్రీలనుగైకొనుటకాని దోషముకాదయ్యె. పంజాబు దేశమునందు నొక తెగ హిందువులయందు నన్నదమ్ములందఱు

నొక యుమ్మడి భార్యను సంపాదించుకొను నాచారము నేఁటికిని బ్రబలి నిరాటంకముగా సాఁగుచున్నది. ఎవ్వఁడయినఁ దెగించి యీయాచారమునకు వ్యతికరించి పెండ్లాడినచోఁ దత్సాంఘికులు వానిని గొంచెము వానినిగాఁ జూచుచుందురఁట.

ఉత్తర కురుభూములనుండివచ్చిన యార్యులు తమ జన్మస్థానమును దేవలోక మనియు, త్రివిష్టపమనియుఁ దమగ్రంథములచేఁ జెప్పించిరి. ఈత్రివిష్టపమే "టిబెట్" అని యిప్పుడు పిలువఁబడుచున్నదని కొందఱి చరిత్రకారుల యాశయము "టిబెట్" పీఠభూమి, అనఁగా హిందూదేశపు మైదానమునకు సుమారు మూఁడుమైళ్ల యెత్తుననుండును. ఇంత యెత్తుననుండుట చేత నే త్రివిష్టమాకాశమందున్నదని పౌరాణికులుచెప్పిరి. ఈచరిత్రకారులయభిప్రాయము నిజమనుటకుఁ గొన్ని బలవత్కారణములు గన్పట్టుచున్నవి. మనహిందూదేశమునకును నీత్రివిష్టపమునకును నెంతదుర్గమమైనను దారియొకటికలదని పురాణములు చదివినవారికెల్లరకుఁ దెలియఁగలదు. పురాణములెట్టి దారులుకల్పించిననేమి? స్వర్గలోకమునఁ బూజ్యార్హుఁడును, దేజోవంతుఁడును, బ్రజలునమ్మఁగలరాజులేకపోవుటచే స్వర్గలోకవాసులు మనహిందూదేశమునకువచ్చి, యసమానప్రజ్ఞాఢ్యుఁడైన నహుషునింగొనిపోయి పట్టాభిషిక్తునింజేసిరి. కృష్ణుఁడు సత్యభామాసమేతుఁడయి, కల్పవృక్షమునకయి స్వర్గలోకముపయిదాడి వెడలియుండెను. అర్జునుఁడుకూడఁ గారణాంతరములచే స్వర్గలోకమును జూడఁబోయెను. అనఁగా "జనకతండ్రి యింటికిఁబోయెను. అప్పుడర్జునుఁడు స్వర్గలోకమునఁజూచిన యాచారవ్యవహారములకును, నేఁటి టిబెట్టులో నున్న కొన్నియాచారవ్యవహారములకును, భేదము రవ్వంతయుఁగానఁబడదు. స్వర్గలోకమున స్త్రీపురుషులకువావివరుసల క్కఱలేదు. టిబెట్టునందు నంతియే. స్వర్గలోకమున స్త్రీ పదిమంది పురుషులను గొంగునముడివైచి, "టింగురంగా" యని తిరుగవచ్చును. టిబెట్టునందునంతియే. ఈయాచారమే టిబెట్టునుండి యార్యులమూలమునఁ బంజాబు దేశంబు, కాలిచప్పుడు కాకుండఁబ్రవేశించినది. ద్రౌపదీదేవి వివాహము దీనిఫలమని మాయాశయము. దీనికిఁ బూర్వముకూడ నిట్టియుద్వాహములున్నవని

పురాణములవలన మనకుఁ దెలియుచున్నది. గౌతముని కూఁతురగు జటిలయను బ్రాహ్మణకన్య యేడ్వురను వార్షి యను ఋషికన్య పదిమందిని బెండ్లాడువఱకుఁ దనివిఁజెందలేదఁట. ఇట్టివివాహములింకను బంజాబు దేశమునందున జరుగుచునేయున్నవి. స్వర్గలోకమున నతిథితో వ్యభిచరించుట దోషముగాఁ బరిగణింపఁబడదు. టిబెట్టునందు నతిథికి భార్యను వ్యభిచారమునకయి సమర్పించు నాచారము గొన్నిచోటుల నింకను బ్రవర్తిల్లుచున్నది. ఈ కారణములచే "టిబెట్" త్రివిష్టపమగునేమో యని భావింపననువగుచున్నది. పూర్వోదాహృతపరిస్థితులన్నియు నాఁడు నాగరికత శైశవావస్థయందున్నదని ఋజువుచేయునని నమ్మకము. వీనిని దిలకింపనార్యద్రావిడ నాగరికతాతాగతమ్య మిసుమంతయని తోఁపకమానదు.

రామాయణకథాకాల హిందూదేశము.

ద్రావిడులు (వానరులు.)

రామాయణ కథాకాలమునాఁడు ద్రావిడదేశము (అనఁగావింధ్య పర్వత దక్షిణదేశము) సాంద్రారణ్యములతోఁ గీచు మనుచున్నది. ద్రావిడులు చెట్టులం, గుట్టలం, బట్టియుండిరి. మాంసరక్షణకై వస్త్రధారణముఁ జేయుచుండిరి. నేఁటి తెలుఁగుదేశము దండకారణ్యముగా నుండెను. పంచవటి, జనస్థానము మొదలగు పల్లెలుదక్క నీయరణ్యము నిర్మానుష్యము కాకపోయినను నిష్పల్లి యని చెప్పవచ్చును గాని కొన్ని కొన్ని భాగములు రాక్షసుల యేల్పడిబడియున్నవి. బళ్ళారిప్రాంతమాజనాకీర్ణమైయుండెను. ఇదియే రామాయణమునందు సుప్రసిద్ధమగు కిష్కింధాపురసీమ. రావణాపహృతభార్యుఁడై శ్రీరామచంద్రుఁడు వర్షకాలంబున సీతావియోగదుఃఖముచేఁ గృశించి, కృశించి, కాపురముచేసిన మాల్యవంతమిదియేయని తత్సీమవాసులు చూపించుచుందురు. ద్రావిడ జాత్యంతర్భాగమగు వానరలోకంబునకు నిదియే నునికిపట్టు; ఇంతకు మున్ను సుప్రసిద్ధవానరులుకాని, వానరనగరంబులు కాని యున్నజాడ పొడగట్టవు. ఇప్పుడిప్పుడే వానరులాటవికదశనుపీడి నాగరికు లగు

చున్నారు. అనఁగా నడవులలోను, గొండలమీఁదను, తోఁపులలోనుదల దాఁచుకొనుట మాని పట్టణంబులఁ గట్టికొని యందు వాసమును జేయు టకుఁ బ్రారంభించిరి. ఇందుచేతనే యొక్క కిష్కింధాపట్టణముదక్క వాన రులకుఁబట్టణములు లేవు. రామాయణకాలమున వాలి వానరసార్వభౌ ముఁడై యిచ్చట నతిపూజ్యముగ రాజ్యమేలుచుండెను. పరిసరదుర్గమ దుర్గములు, నరణ్యములు, చిన్న చిన్న పల్లెలతో నిండియుండెను. ఇయ్యవి యొక్కొక్క దండనాథుని యాధిపత్యములో నుండెడివి. జాంబవం తుసుషేణ, నల, నీల, మైంద, ద్వివిదాదు, లీపల్లెలకు రాజులు. వాలి సార్వభౌమునిసరదార్లు. ఈద్రావిడయోధులకెల్లను గిష్కింధాపట్టణము గుండియ. వీరికింకను నార్యసంపర్కము కలుగలేదు. కాని యార్యులు (అనఁగా ఋషులు) దండకారణ్యముఁ బ్రవేశించి యచ్చటచ్చట పల్లె లం గట్టికొనిరి. ఈ జాతిద్వయమున కింకను బరిచయము గలుగలేదు. దేశద్రిమ్మరియైన హనుమంతునివంటివాఁడెవ్వఁడో యీపాటిపల్లెలను జూచియుండును. రామాయణమువలన హనుమంతుఁడు నాల్గునాళ్ళ పట్టపవలుగ ఋషుల సాహచర్యమనుభవించెనని తెలియఁగలదు. ఈ సాహచర్యమేవీనికొంపఁదీసి రామునికి దాసానుదాసునిగఁజేసినది. కాని యార్యుల యాచారవ్యవహారములింకను వానరుల తలకెక్కలేదు. ఇందుచేతనే వానరులకుఁ గల్లుద్రాగుట మొదలగు నార్యుల సుగు ణంబులు పట్టువడలేదు. యజ్ఞయాగాదులు వీరెఱుంగరు. బలులు వీరెఱుంగరు. మాంసభక్షణంబు వీరెఱుంగరు. జైత్రయాత్రలనిచెప్పి దేశమును సంక్షోభింపఁజేయుట వీరెఱుంగరు. ఏపుట్టతేనెయో ద్రావుచు, నే మావిపండో కడుపారఁదినుచుఁ గాలక్షేపముఁ జేయు చుండిరి. భార్యలు తాఱుమాఱగుచున్నను బెండ్లిండ్లు గొంతవఱకు కట్టు దిట్టములకు లోఁబడినవి. గృహచ్ఛిద్రములకుఁ జిక్కి వాలి సుగ్రీవుని నిల్లువెడలఁదరిమి యాతని భార్య రుమను గ్రహించెను. ఇటులే వాలి వధానంతరము తద్భార్యయగు తారను సుగ్రీవుఁడు కైకొనియెను. గృహస్థాశ్రమ మత్యవసరమను నభిప్రాయ మప్పటికి లేదు. ఆర్యులు

బోలి వీరికిఁ బున్నామ నరకములేదు. ఇందుచేతనే హనుమంతుఁడు బ్రహ్మచారిగా నుండెను.

"వానరులు"అనఁగా వికృతనరులు, అనఁగా సౌందర్య విహీనులు. ఇట్టిజాతు లింకను నీలగిరి మొదలగు కొండలమీఁదను, నరణ్యముల యందున్నారు. * సవర (శబరు)ల యందు " అరసి "యను జాతి యొకటియున్నది. అరసి యనగా క్రోఁతి యని యర్థము. ఈ జాతినే "లంబోలంజ్"అని కూడ పిలుచుచుందురు. అనఁగా దీర్ఘవాలము కల వారని అర్థము. దీర్ఘకౌపీనము పెట్టుకొనుటచే దీర్ఘవాలము కలవారని పిలువంబడుచుండిరి. ఇంతియేకాని తోఁకలున్నవని తలంపము. రామాయణమున రుమతారలను వర్ణించునప్పుడు వాల్మీకి తోఁకలున్నట్టు చెప్ప లేదు. హిమాలయసాంద్రారణ్యములోఁ గూర్చుండి రామాయణము వ్రాయఁబూనిన వాల్మీకి వానరులు కోఁతులవలెనుందురని విని, తత్కారణంబునఁ దోఁకలుకూడ నుండునని భ్రమపడి యచ్చటచ్చట వీలయి నప్పుడెల్ల వానరులకుఁ దోఁకలు తగిలించినాఁడని తలంతుము. జాంబవంతుని కూఁతురగు జాంబవతిని గృష్ణుఁడు పెండ్లాడెను. వ్యాసభట్టారకుఁడు జాంబవతికిఁ గూడఁ దోఁకతగిలించకపోవుటయే కాక మానవ స్త్రీని వర్ణించునటుల వర్ణించెను. పసికూనయగు జాంబవతి యుయ్యెలతొట్టిలో శమంతకమణి కట్టుట మానవస్వభావమునే తెల్పుచున్నది. శీతవాతాతపబాధల మాన్చుకొను వెఱవెఱుఁగక యెండకు నెండుచు వానకుఁ దడియుచున్నచో వికృతరూపములలవడు టస్వాభావికముకాదు. నరులకు వానరులకు వివాహము జరుగుచున్న యపుడు వీరికిఁ దోఁకలెట్లు వచ్చును ? మగకోఁతులకుఁ దోఁకలుండుటయు, నాఁడకోఁతులకుఁ దోఁకలు లేకపోవుటయుఁ దటస్థించెనందురా? వాలిడికోఁతులను జూచితిమికాని యాఁడ మగ కోఁతులకు దోఁకలులేవు. కాన వానరులకు వాలములు గలవను పలుకులను మేము విశ్వసింపఁజాలము. నిజముగ నీవానరులు మృగములే యగునెడల మనుష్యులకును, వీరికిని వైవాహిక సంబంధమెట్లుండును? సంతానమెట్లు సంభవించును? సుగ్రీవుఁ

* గంజాము, విశాఖపట్టణము జిల్లాలయందున్నారు

డన్నపైనున్న కసిదీర్చుకొనుటకై యుచితానుచితములు మఱచి శ్రీరాము నకుఁ జెలిమికాఁడై హనుమదాదుల తోడ్పాటుచే రావణుని జంపించి లంకారాజ్యము రామునకుఁ గైవసముంజేసెను. "జ్ఞాతిశ్చేదన లేన కిమ్మ"ను నార్యోక్తి నీయెడ మఱవఁదగదు. ఆర్యుఁడగు శ్రీరామచంద్రు నకు సాయపడుటచే గ్రంథము లార్యకవులు వ్రాయుటచే వీరు దేవాంశ సంభూతులైరి. బ్రహ్మకూడ నరుఁడుగాఁబుట్టక వానరుఁడుగ నేలపుట్ట వలయునో? దృష్టిదోషము తాకుననియా? లేక బుద్ధిజాడ్యమా?

రా క్ష సు లు.

బళ్ళారికి మిగుల దిగువనున్న దక్షిణాపథమంతయు మాంస భక్షులగు ద్రావిడుల (అనఁగా రాక్షసుల) స్వాధీనమందున్నది. కిష్కింధాపురమునుండి లంకాదిగ్విజయయాత్రకై శ్రీరాముండు బయలు దేరినపిదప నెచ్చటను మున్యాశ్రమములు లోచనగోచరము కాలేదు. ఇందుచేఁ గిష్కింధకు దిగువనున్న యరణ్యములను ఋషులు [అనఁగా] ఆర్యులు చొరనట్లు స్ఫుటమగుచున్నది. వానరరాక్షసులకుఁ గూడ సంఘర్షణమత్యల్పము; సర్వప్రపంచ విజిగీషాపరవశుఁడైన రావణునకు నేవాలిచేతనో పరాభవమగుటతక్క పరస్పర వైషమ్యము లేదనియే చెప్పవచ్చును. వీరు సర్వసాధారణముగా వీరశైవులు. రామాయణ కథాకాలమునకుఁ బూర్వము వీ రార్యులచే సంపూర్ణపరాజితులగుటం జేసి ముఖాముఖి యుద్ధమునకుఁ దొడరక కన్నాటు యుద్ధమునకుఁ జొచ్చిరి. పురాణములయందుఁ బెక్కుచోట్ల వీరు దేవతాస్త్రీలను, రాచకన్నియలను బలాత్కారముగను, మాయవేషముల తోడను, మోసగించియుఁ గొనిపోవుట నెఱుంగుదుము. ఈగతి పగతురకు మనోవైక్లబ్య మాపాదించుచుండిరి. వీరి వివాహము లన్నియు బలా త్కార వివాహములుగనే యున్నవి. అందుచేతనే బలాత్కార వివాహ ములు రాక్షసవివాహములని పేర్కొనఁబడుచున్నవి. వేదాదులయందు వీరు దస్యులనంబడిరి. ఎదుటంబడి యార్యులతోఁబోరి గెలువంజాలక, రాత్రు లార్యులపల్లెలపైఁబడి గందరగోళముఁజేసి యార్యయువతీ జనం

బును హరించుకొనిపోవుచుండిరి. వేదములయందున్న దైవప్రార్థనలలోఁ జాలవఱకు నార్యులను దస్యులనుండి కాపాడు నిమిత్తమేర్పడినవి. వీరికి వైవాహికములున్నను, వీరియందు స్వైరవిహారధీరలు చాలమంది కలరు. అజవక్త్రియను రాక్షసికి వ్యభిచారమే యొకనోముగా నుండెనఁట. జరభీ సంతానము నింద్యముగాఁ బరిగణింపఁబడినది కాదు. ఈ కాలమున పరాజితుల భార్యలతోఁగూడ నిస్తువునంతయు స్వాధీనపఱచుకొనుట యాచారమై, ధర్మవిరుద్ధము కాదయ్యెను. ఈ యాచారము వానరులయందుఁగూడ నున్నయది. ఇందువల్లనే వాలి భార్య తారను సుగ్రీవుఁ డుంచుకొనుట తటస్థించినది.

రాక్షసులలోఁగాని, వానరులలోఁగాని, యార్యులలోఁగాని షోడశవర్షాత్పూర్వము కన్యా వివాహములు దలపెట్టుట మెఱుంగము. విననులేము. కననులేము. ఇట్టి యధర్మవివాహముల నాదేశించు ముని రూపశార్దూలురును లేరు. రామాయణ కాలమున నార్యులయందు దోషములుగాఁ బరిగణింపఁబడుచున్న యాచారములు వీరిచే హేయములుగా నెంచబడక యనుష్ఠింపఁబడుచున్నవి. వీరు మాంసభక్షకులు, సురాపానప్రియులు. కాని సుర సేవ్యమానమగుటచే సురయయ్యెనేమో యూహింపఁదగియున్నది. రాక్షసులకు మానవులకు నిరాటంకముగా నుద్వాహములు జరిగియుండుటచేతను, నరమాంసభక్షకులని చెప్పఁ జాలము. పైపెచ్చు రామాయణము రావణుని నరమాంసభక్షకునిగాఁ జెప్పియుండలేదు.ఆర్యులకుఁ బ్రత్యర్థులగుటం జేసి గీర్వాణకవులు వీరియెడ మాత్సర్యజనిత భావములను గుప్పియుందురు. ప్రహ్లాదునివంటి భక్తుఁడు, బలివంటి వదాన్యుఁడు, పుత్రునింబోలు తత్వవేత్త, హిరణ్యాక్షునివంటి రణనీతిబద్ధుఁడు, రావణునివంటి యంతర్వాణి యార్యులయందు సైత మెందరున్నారో వ్రేలుమడంచి లెక్కించినఁ దెలియనగు. రాజ్యకాంక్షచే సవతితల్లి గర్భస్థపిండముల ఖండించిన క్రూరుఁడు, సోదరుఁడగు విశ్వరూపుని తలఁ దునిమిన నిర్ఘృణుఁడు, పూజ్యయగు మునిపత్నిని మోసగించి వ్యభిచరించిన నీచుఁడు, చేసినమేలు మఱచి ప్రాణదాతతో డీకొ

నీన కృతఘ్నుఁడు నయిన యింద్రుఁడు త్రైలోక్యపాలకుండఁట. బలి హంతవ్యుఁడఁట! ఇయ్యది సంస్కృతకవీంద్ర లేఖినీ మాహాత్మ్యముకాదా?

రామాయణకాలమున రావణాసురుఁడు వీరి రాజేంద్రుఁడు. వీరికి లంకాపట్టణముగుండియె. త్రిశిరుఁడు మొదలగు వారలు ప్రతినిధులై దక్షిణాపథమును నేలుచుండిరి. దక్షిణాపథముననున్న యరణ్యసీమ శూర్పణఖ కరణముగానిచ్చిన యుద్యానవాటిక. తిరుచునాపల్లి యియ్యది నిజమని సాక్ష్యమిడుచున్నది. ఈ త్రిశిరుని ద్రావిడ నామము తిరుసీరు; ఈ తిరుసీరునే త్రిశిరునిగాఁజేసి సంస్కృత కవులు మనకు వీనిని మూడు తలలవానిగాఁ జూపించిరి. ఇట్టులే దశశాస్త్రనిష్ణాతుఁడయిన దశవద నుని బదితలల రావణాసురునిగాఁ జేసియుండిరి. ద్రావిడ శబ్దములను పెక్కింటిని సంస్కృత శబ్దములుగాఁ జేసియుండిరనుటకుఁ బెక్కుదా హరణములను జూపఁ గలము. దీనిఁగూర్చి వేఱుగ్రంథమునఁ జర్చింపఁ దలంచి యిట విడుచుచున్నారము.

రామాయణకాలమునాఁటికి నార్యసంఘమునందుఁ బెక్కు మార్పులు గలిగెను. గోమాంసభక్షణము త్యజింపఁబడుటయే కాక దూష్యమనికూడ భావింపఁబడఁ జొచ్చెను. కాని మాంసభక్షణం బన్ని కులములయందు దినదినాభివృద్ధిఁ గాంచుచునే యుండెను. “ మధు సేవఁజేయఁడు, మాంసంబు ముట్టఁడు.” అను రామాయణవాక్యము దీనికి సాక్షీభూతమగుచున్నది. కల్మాషపాదునియింట బ్రాహ్మణుం డొక్కఁడు మాంసభక్షణముఁ జేసెనన్న భాగవతకథ దీనిని బలపఱచు చున్నది. ఇంతయేల ? ” కం॥ “ పితృకార్య యజ్ఞముఖముల శ్రుతిచో దిత హింస కీడు జొరనేరదు ” అను భారతనీతి యొక్కటియే మా వాక్యములను స్థిరపఱచును. సోమపానంబను మిషచేఁగల్లుఁద్రావుటపవిత్ర కార్యముగనే యున్నది. సోమలతరసమయినను, ద్రాక్షారసమయినను, ద్రాటిరసమయినను, మద్యములే యగుటంజేసి మా యభిప్రాయ మునఁ దుల్యములే. ఏతత్పూర్వము బహుళవ్యాప్తిలోనున్న నియో గము గర్హ్యమై, నామమాత్రావశిష్టముగా నున్నది. జీర్ణావస్థలోనున్న యీ నియోగమునే వ్యాసభట్టారకుఁడు పునరుద్ధరించెను. ఈషణ్మాత్రే

భేదముతో నీ నియోగము నేఁటికిని నోఢ్రులయందున్నది. వేదకాలము నుండి యున్న యనులోమ, విలోమ వివాహములు మాయమై యేక కులమునందె వివాహములు సంభవించుచుండెను. యయాతి దేవయానులీ యాచారమును దిరస్కరించి పెండ్లిఁజేసికొనిరి. వారి సంతానము దూష్యముకాలేదు. బహుపతిత్వము హేయముగాఁ బరిగణింపఁబడుటఁ జేసి కానలమల్లాడఁజొచ్చెను. "వ్యాసోనారాయణో, హరి" కరుణా కటాక్షముసఁ బాండవులు ప్రావడిన యీ యాచారమునకు జీవముఁ బోసిరి. బహుపత్నీత్వము తప్పను నభిప్రాయమప్పుడప్పుడె మోసులెత్త సాఁగినది. ఇందుచేతనే రామాయణమునందు రాముని యేకపత్నీత్వమునకు నవసరమయినంత ప్రాముఖ్యత యొసంగఁబడినది. తుట్టతుదకీ యేకపత్నీత్వమే రాముని నవతార పురుషునిగాఁ జేసివైచినది. వైవాహిక ధర్మముచ్ఛస్థాన మలంకరించినది. కాని యనులోమ వివాహములు నిరాఘాటముగా జరుగుచునేయున్నవి; ఒక్క వశిష్ఠునివంశముఁ దీసికొని విచారించినయెడల సత్యము బోధపడఁగలదు. వశిష్ఠుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. భార్య యరుంధతి మాల; కుమారుండు శక్తిమహాముని, తద్భార్య పుంగనూరు మాదిగ; శక్తిమహాముని కుమారుఁడు పరాశరుఁడు, భార్య బోయ; చాల బ్రాహ్మణకుటుంబము లిట్లున్నట్టే పొడఁగట్టుచున్నవి. కాని నేఁటి బ్రాహ్మణులు బ్రహ్మముఖమునుండి యూడిపడితి మనుచున్నారు. వంశవృక్షమును బరిశీలించినయెడల నెక్కడనుండి యూడిపడినది తెలియఁగలదు. సాంఘిక దౌర్జన్యము మతము నొకమూలకుఁ బారఁద్రోలుటచే నాముష్మిక చింత రెండవదియైనదని చెప్ప సాహసించుచున్నాము. వారి పేరున, వీరిపేరున, దొంగస్మృతులు వ్రాయుటిప్పుడే యారంభమైనది. ఈ వ్రాతలకు ఫలముగా శ్రీరామ చంద్రుఁడు " కృశాంగుఁ, నిరాహారుఁ శోణజటాచ్ఛటాధరు మహోగ్రాచారు నేకాగ్రతాపారీణాత్మునధోముఖుఁ భసితశుంభత్పాండుర శ్రీనిధిఁ, ధీరత్వాకరు, జీరధారు, దీప్యత్తపస్సాన్వితుఁ," అయిన శంబుకుని శూద్రుఁడని యనుకంపాశూన్యుఁడై, కత్తికి బలియిచ్చెను. నేఁటివలె వరుఁడు వధువునకన్నను బెద్దవాఁడుగా నుండవలయునను

నియమములేదు; శ్రీరామచంద్రుఁడు సీతామహాదేవికన్ననుజి న్నవాఁడు. 'పదియేనేడుల బాలుఁడు' 'కాకపక్షసంయుతుఁడు' అగు రాముఁడు తరుణవయస్క యగు సీతను బెండ్లియాడెను. పంజాబు క్షత్రియు లయం దమ్మలక్కలిట్టి పెండ్లిండ్ల నుబుసుపోకకుఁ జెప్పికొనరు. ఇట్టి వివాహ మొక్కటి మేమెఱుంగుదుము.

ఈ కాలంబున నార్యులు రాజకీయవిషయంబులం దపారవైదగ్ధ్యం బును, గౌశల్యంబును గడించిరి. నయవర్త్మమూసనుబడెను. తంత్రము విస్తరించెను; కౌటిల్యమును బ్రకటించియైన నభీప్సితంబులఁ బొందుటకు వెనుదీయరైరి. ఋషులకుఁగూడ రాజ్యరక్షణమే పరమావధియయ్యెను. ప్రత్యేకవ్యక్తి నశించి యంతయును రాజునందు మూర్తీభవించెను. రాజు "నావిష్ణుగపృధివీపతి" యయ్యెను. పొట్టకూటికై యార్యులు దేశ భ్రమణంబుమాని పల్లెలంగట్టుకొనిరి. పల్లెలెల్లను బట్టణంబులుగా మారెను. భిన్నరాష్ట్రము లేర్పఱచికొని రాజులు ప్రజానురంజక ముగా నేలుచుండిరి. భూమి నదీ మాతృకయగుటం జేసి, 'అకృష్టపస్యా ఇవసస్యసంపద' ప్రజలను సంతృప్తులను జేయుచుండెను. జార చోర భీతిలేక రాష్ట్రములు నిత్యకళ్యాణము, పచ్చతోరణములుగఁ జెలఁగు చుండెను.

సూర్యవంశ మార్యులయందు మిగుల మన్నింపఁ బడుచుండెను. సూర్యవంశులకు సాకేతంబు (అయోధ్య) రాజధాని; ఉత్తరహిందూ స్థాన మిట్టిస్థితియందుండ శ్రీరామభద్రుఁడు సాకేతపుర సింహాసనాసీనుఁ డయ్యెను. ప్రాచీనకాలంబున రాజులు దేవునిచే మతప్రచారంబునకుఁ బంపఁబడుదురను విశ్వాసముండెను. ఇందుచే రాజ్యతంత్రమునందు మతసంబంధికులకు నపరిమితాధికారము చేజిక్కెను. దీనిఫలముగా వైదికులు మంత్రులైరి. ఇయ్యది యితరదేశ చరిత్రములయందు నిస్సంశ యముగాఁ జూడనగును. రోమక సామ్రాజ్యమున "పోపు" నకున్న నిరంకుశాధికారము విస్మయజనకము; చిరకాలము క్రిందట "ఇంగ్లీషు" రాజ్యమున మతసంబంధికుఁడయిన "ఛాన్సలరు" ముఖ్యమంత్రియగు టయేగాక యప్రతిహతాధికారము చెల్లించుకొనెను. ఈవిధముగ

శ్రీరామచంద్రునికు మతగురువగు వశిష్ఠాదులు మంత్రులైరి. గురువెట్టి వాఁడయినను గురుతిరస్కారము శిష్యధర్మము కామిచేఁ దఁదకు శ్రీరామచంద్రుఁడు వశిష్ఠునిచేతిలోఁ గీలుబొమ్మయయ్యెనని చెప్ప సాహసించుచున్నాము. ప్రతిపక్షము బలహీనమైనకాలంది బ్రాహ్మణులు భూదేవులయిరి. ఆర్యజాతి విజృంభణమునందు నీకాలము కృతయుగమని మా యభిప్రాయము. ఈవిషయమున మేము పూర్వమహాపురుషుల నుండి భిన్నులమైతిమని యెరుంగుదుము. ఇప్పటినుండి యార్యజాతి పతన మారంభించి భారతయుద్ధమున ముగిసెను. ఇందనుక మనము జాగరూకులమై యార్యులచరిత్ర పరిశోధనబుద్ధితోఁ జదివితిమేని, జాతి యొక్క క్రమక్రమగతాభివృద్ధి (evolution) స్పష్టపడును. ఒక కాలమున వివాహము లేకుండ *పుత్రవతి యగుట హేయముగా నుండెను. ఇట్టిది దోషదూషితము గాకుండుటకు గాను నమంత్రకమైన గాంధర్వ వివాహము నొక్కదాని నంగీకరించిరి. నేఁటికి దక్షిణాపథము నందలి యడవి జాతుల యందున్న వివాహములలోఁ బెక్కురు గాంధర్వ వివాహములే. ఒకకాలమున సంతానప్రాప్తికై పెరభార్యను దెచ్చి కొనుట హేయముగా నుండెను. వేఱొకకాలమున బహుపత్నీత్వము నింద్యముగా నుండెను. కొండొకకాలమున బహుపతిత్వము గర్హ్యము గాకుండెను. కాని విజ్ఞానవివేకము కన్నులఁ దెరచినకాలఁది యీ యాచారములన్నియు నశించినవి. ఇదియే మనమెఱుంగఁదగినది.

ద్రావిడులు వానరులు రాక్షసులనుమాటయు నార్యులుదేవాంశ సంభూతులను మాటయుఁబోయి మానవులే యను నభిప్రాయమిప్పుడే మోసులెత్తెను.

(ఇదానీంతనము. రామాయణకాలానంతరము)

రావణవధానంతరము హనుమదాదులు సాకేతపురంబును బ్రవేశించుటఁజేసి దక్షిణోత్తర హిందూస్థానములకు రాకపోకలు తఱచై యార్యసంపర్కము వృద్ధియయ్యెను. హనుమదాదులు జన్మ

* సత్యవతి మొదలగువారు

భూమినివిడచి సాకేతపురంబుఁజేరి ఋషులపాదములువట్టి యాధ్యాత్మిక విద్యయందుఁ బాండిత్యము సంపాదించిరి. దక్షిణాపథము మ్లేచ్ఛభూమి యనుమాట మఱచి ఋషులిచ్చటకు రా మొదలుపెట్టిరి. ద్రావిడులలోఁ గొంచెమో, గొప్పయో, జ్ఞానముకలవారు ఋషుల పరిచయముం గలిగించుకొని వారి యాచార వ్యవహారములను బట్టులవలెఁ బొగడుచుఁ, దమహీనస్థితిని నొప్పుకొనుచుఁ దదాచారములను స్వీకరింప మొదలిడిరి. ఇట్లు మొట్టమొదట తమజాతినిఁదెగడి యార్య నాగరికతకు దాసానుదాసులై తలలొగ్గినవారు బ్రాహ్మణులయిరని మాయాశయము. నేఁడు మాలలోఁగొందఱు మతము (అనఁగా క్రైస్తవమతము) పుచ్చుకొన్న యనంతరము కొందఱమాలలు చీకటిలోనున్నారనియుఁ, దాము వెలుతురులోనికి వచ్చితిమనియు నిరసంపుఁజూపులతోఁజూచుట మనము కాంచుచునేయున్నాము. ఇట్టిదియ యీయెడ సంభవించినది. ఇప్పటికిని దాక్షిణాత్య బ్రాహ్మణులకును, నౌత్తరేయ బ్రాహ్మణులకును జాలభేదముగలదు. చూచిచూచుటతోడనే యెవ్వరెవ్వరో మనము గ్రహింపవచ్చును. ఆర్యుల నాగరికత యవలంబించిన పిమ్మట యార్యులతో సంబంధబాంధవ్యములు తటస్థించెను. అనఁగా సాంకర్యము కలిగెను. ఇందుచేతనే బ్రాహ్మణులవర్ణము (శరీరచ్ఛాయ) నందంత తారతమ్యతలు కనుపట్టుచుండును. ద్రావిడులుష్ణ ప్రదేశవాసులగుటచే నీలవరులు. ఆర్యులు శీతలదేశవాస్తవ్యులగుటచే శ్వేతాంగులు. ఈషచ్ఛోణసమ్మిశ్రితమైన తెలుపునకు "బాపనవెల్ల యని" ప్రాకృత జనంబు నేఁడును వ్యవహరించుచుండును.

ఈ నడమంత్రపు బ్రాహ్మణు లార్యులతోఁ జుట్టరికంబు వృద్ధిమైనకొలఁది ద్రావిడుల పొంతువనంతముఁ జేసికొనసమకట్టి కొంతవరకు సఫలీకృత మనోరథులైరి. మధ్యవైష్ణవులకు నామాలు మోఁడన్నట్లు ఆర్యులయందులేని కొన్నినూతనాచారములను గ్రొత్తగాఁ జీలియేర్పడిన తమ సంఘమునందుఁ జొప్పించిరి. ఈకారణముననే దృష్టిదోషము, మితిమీరినవిష్ట, నొకరినొకరు తాకకుంట మొదలగు వెట్టియాచారములు తామరతుంపరసరణి వృద్ధిఁబొందినవి. కాన రక్త

మున కెక్కని శాకభక్షణంబుమాని యార్యులఁబోలె మాంసభక్షకులు కాౘైరి. శాఖభక్షణ ద్రావిడులయందు మిగుల వృద్ధియందున్నది. ఇందు చేతనే తెలుఁగు దేశమునందుఁ గోమటులు, నఱవదేశంబున వీర శైవులు శాకభక్షకులుగనే మిగిలియున్నారు. శాకభక్షణము వీర శైవము ద్రావిడ సాంప్రదాయసిద్ధములు. కలంకమున్నయపుడే నిష్ఠయు నావేశము నధికమగును. పశ్చిమతీరమందున్న "మాపిళాలు" అరే బియా మహమ్మదీయులకన్నను, నిష్ఠపరులుగను, నావేశపరులుగను నున్నారు. ఆర్యమతముగాని, తన్నాగరికతగాని చేపట్టని వారలను నవలకుఁదఱిమి నీచముగాఁ జూడనారంభించిరి. వీరికి మాతృభాషలు (అనఁగా తెలుఁగు, అఱవము మొదలగునవి) అనాగరికభాషలైనవి. నూతనమతస్వీకారముచే సంస్కృత మత్యనవసరమగుటచేఁ దద్భాషా పరిచయమునకై పట్టుఁదలఁ జూపఁ బ్రారంభించిరి. ద్రావిడబ్రాహ్మణు లిందుచేతనే యౌత్తరేయ బ్రాహ్మణులకన్నను నత్యద్భుత గీర్వాణ భాషాపాండిత్యమును సంపాదింపగలిగిరి. కాలక్రమమున నీసంస్కృతము వంశపరంపరగా సంక్రమించిన ముల్లెయని భావింపబడెను. సంస్కృత భాషాజ్ఞానముగలిగిన వీరికిఁదెలుఁగుభాష, కోయ, చెంచు భాషయైనది. సంస్కృతభాషానభిజ్ఞులు మోటువారలు, పశుప్రాయులైరి. క్షణకాల మైనను వీరికిఁ దెలుఁగవసరమనునూహ మనంబునకుఁ దట్టలేదు. గాసటబీసటమై యనాగరిక సేవ్యమానమైన తెలుఁగును నాగరిక జనోపయోగముం జేయుట యుచితమని కొందఱు మహానుభావులకుఁ గోరిక పొడచూపినది. సంస్కృతశబ్దసించితమైనఁగాని పూజ్యముకాదని యెంచి మహామహుఁడు నన్నయ చెలియలికట్ట బ్రద్దలుగొట్టి సంస్కృత శబ్దజాలఝరిని తెలుఁగుదేశముమీఁదికి విడచెను. విడచినయనంతరము సంస్కృత శబ్దములను వ్రాయుటకుఁ దెలుఁగు వరసమామ్నాయము చాలక కొఱవడి యుండెను. ఈ కొరత తీర్చుటకుఁ దెలుఁగులిపికి 'ఒత్తు' అక్షరములు చేర్పఁబడియెను. ఇంతకును ఫలమేమి? తెలుఁగు దేశమంతయు వరదపాలయ్యెను. విస్మయచిత్తుఁడై చెలియలికట యవ సరమని తలపోసి నన్నయ్య గంటముఁ దీసికొని 'ఆంధ్రశబ్దానుశాస

నంబును' సంస్కృతంబున రచించెను. తెలుఁగు వ్యాకరణము సంస్కృతంబున రచింపఁబడె. ఏమివింత! ఏమిచిత్రము! ఈ పిచ్చి యింతటితో ముగిసెనా? లేదు. తరువాతివారలుకూఁడ గొంతకాలమువఱకుఁ దెలుఁగు వ్యాకరణములు సంస్కృతమునందే వ్రాసిరి.

సనాతనధర్మమును సంపూర్ణముగా గ్రహింపఁజాలకపోయినను 'అంకమ్మ, పోలేరమ్మ' గుడులను బాడువడఁజేసి యా స్థానముల యందే సీతారాములకు హనుదాదులకు గుడులు, గోపురములుకట్టించి ద్రావిడులు సంపూర్ణముగా హిందువులమైతిమని యానందించుచున్నారు. తమ సంఘమునుండియే, తమ యెట్టయెదుటనే యార్యమతము స్వీకరించి కొందఱు "బ్రాహ్మణోముఖమాసీత్" అను పదవిని బొందుటజూచి కన్నుఁగుట్ట మఱికొన్ని ద్రావిడాంతశ్శాఖ లార్యసంఘముతో నేకీభవించుటకు నహమహమికఁ జూపమొదలిడెను. ఇందు మొదటివారలు కంసాలులు. వైదికబ్రాహ్మణులఁ దలఁదన్ని పుట్టితిమనియుఁ దామే సద్బ్రాహ్మణులమనియు వాదించుచు ద్రావిడనామమును ద్యజించి 'విశ్వబ్రాహ్మణ' యను సంస్కృత నామమును వహించిరి. విద్యాహైన్యముచేతను, దారిద్ర్యముచేతను, వీరియభీష్టము కొనసాగమికి మిగులజింతించు చుంటిమి. మఱియొక యంతశ్శాఖ దేవబ్రాహ్మణులైరి. వీరినందరిజూచి చేతిలోనిలాభము పోయెఁబోయెనని చెప్పి రేకెత్తి కోమటులార్యసంఘద్వారములను తెఱచి లోనికిబోవ దహదహలాడుచుండిరి. కోమటిశబ్దమును దిగద్రొక్కి "ఆర్యవైశ్యులు" అనుసంస్కృతపుఁ బేరుదాల్చి యార్యులమనుకొనుచుఁ దమస్థితిగతులను బాఱఁజూచుకొనుసరికిఁ బెద్దయాటంకము పొడచూపినది. అనుములు, మినుములు, పెసలు, పిప్పళ్లు గోత్రముల జూచి కొందఱు సంస్కారప్రియులు కోమటిశబ్దమును "ఆర్య వైశ్య" చేసినయట్టు లీగోత్రములు సాంకేతికములని చెప్పి యాంగీరస భరద్వాజ ప్రముఖ బ్రాహ్మణ గోత్రములకు మార్చివైచి కొని యార్యసంఘమునందుఁ జేరుటకు ముస్తీబయి కూరుచుండిరి. దీనినంతయుఁ బరిహాసమునకు వ్రాయుటలేదు. పై పెచ్చు వీరి సముత్కంఠ గొనియాడుచుంటిమి. చారిత్రక విషయమగుటచే వ్రాయవల

సినవార మైతిమి. తుదకీరోగము వెలమ కమ్మవారికిఁగూడ సోఁకినట్లున్నది. వీరార్యక్షత్రియుల మనుకొనుచున్నారు. విస్తరభీతిచే నీ యంశమును స్థాలీపులాకన్యాయమునఁ జర్చించి క్లుప్తీకరించవలసిన వారమైతిమి.

ఆంధ్రదేశమార్యద్రావిడ నాగరికతా సంఘట్టన స్థానమగుటచేఁ దెలుఁగు జాతులలోఁ గొన్ని సంకరములని చెప్పవచ్చును. ఆర్యమత స్వీకరణముఁజేసి యార్యులమైతిమని యనుకొను నీ దిగువ ద్రావిడ జాతులను బరిశీలించినచో మావాక్యములయందలి సత్యము మనస్సునకుఁ, దట్టకపోదు. ఆరామద్రావిడులను, నంబితంబళులను, వైష్ణవ వైదిక నియోగులయందుఁ గొందఱిని నఱవకన్నడ బ్రాహ్మణులను బరిశీలించిన యెడల జాతి సాంకర్యము బోధపడకమానదు. వెలనాటి పూజారులను గోమటులను, గంసాలులను, జూచినయెడల నన్యమత స్వీకరణముచేఁ గల్గిన యార్యత్వము విస్పష్టముకాకమానదు.

ఆర్యబ్రాహ్మణుల నింకను మాంసభక్షణంబు వదలలేదు. వంగ దేశబ్రాహ్మణులు, నోఢ్రబ్రాహ్మణులు మత్స్యభుక్కులు; కనోజి బ్రాహ్మణులు, మహారాష్ట్రులయందు సారస్వతబ్రాహ్మణులు మాంసాహారులు; పంజాబీ బ్రాహ్మణులయందుఁ గొందఱు మాంసాహారులు. వీరందఱును బంచగౌడులలోనివారు. తెలుఁగు దేశమునందుఁ దూర్పు కంసాలులయందు మాంసభక్షణంబు ముసుఁగులో నున్నయది. ఒకవేళ నిది యోఢ్రదేశపు సహవాసదోషమేమో? ఆర్యద్రావిడ వర్ణవిభాగ మీ దిగువున నుదహరించుచుంటిమి. పాఠకులు జాగరూకులై పరిశీలింతురుగాక.

ఆర్యులు. తద్ధర్మము.

1. బ్రాహ్మణులు:—భగవత్పూజావిధానము. (యజ్ఞయాగాదులు చేయుట, చేయించుట)

2. క్షత్రియులు:—పరిపాలన (చాతుర్వర్ణ్యధర్మములు సాంకర్యముఁ బొందకుండఁ గాపాడుట)

3. వైశ్యులు:— కృషివాణిజ్యగోపాలనము (ఈమూఁడు జాతులు ద్విజజాతులు)

4. శూద్రులు:—త్రైవర్ణికశుశ్రూష. వీరు మతసాంఘికస్వత్వబహిష్కృతులు. వీరార్యులుకారు; పరాభూతులయిన ద్రావిడులు. కావుననే యార్యులకు సేవకులుగా గ్రహింపఁబడి సేవాధర్మము వీరికి విధింపఁబడెను. ఇంతియకాక త్రైవర్ణికులకు వర్ణసాంకర్యమునఁ బుట్టిన వారలు గూడ నిందుఁ జేర్పఁబడిరి.

ద్రా వి డు లు.

వర్ణవిభాగము.	తద్ధర్మము.
వెలమ, కమ్మ, రెడ్డి, కాపు మొదలగువారు	క్షత్రియధర్మము. అనఁగా శస్త్రజీవనము, పరిపాలనము. నేఁడు తెలుఁగుదేశమునందున్న జమీనులే దీనికి సాక్ష్యము. వైశ్యధర్మములోఁ గొంతభాగము. కృషి గోపాలనము.
2. గొల్ల, పల్లి, కుమ్మరి, మొదలగువారు	బ్రాహ్మణ ధర్మము-అనఁగా దేవరల గుడులయందుఁబూజారితనము.
3. కోమటి, బలిజ, సాలి, మొదలగు జాతులు	వైశ్య ధర్మములో నొక భాగమయిన వాణిజ్యము.
4. కాసా, బోయ, చాకలి, మొదలగుజాతులు:—	సేవాధర్మము

ఆర్యులయందలి వర్ణవిభాగమునందు బ్రాహ్మణులు ప్రథమస్థానమలంకరించి తదితరజాతులకు బోద్ధలుగానుండి యన్నివిధములగు హక్కుల ననుభవించుచున్నారు. బ్రాహ్మణపాదోదకము పాపహారమనియు, బ్రాహ్మణ భుక్తశేషము మోక్షదాయకమనియు, నభిప్రాయముఁ గల్గించిరి. క్షత్రియులు రెండవస్థానమును, వైశ్యులు మూఁడవ

నేఁడు కాసాలు తెలగవారమని చెప్పుకొనుచున్నారు.

స్థానమును, నాక్రమించుకొనియున్నారు. వీరందఱు ద్విజులు. ఈషద్భేదముతో వీరికి సమానస్వత్వములు గలవు. స్వజాతివారు కాకపోవుటచే శూద్రు లనంబడునారు కొంచె మించుమించుగా బానిసలుగనే యున్నారు. వీరికున్న హక్కులు నామమాత్రములు.

ద్రావిడ వర్ణ వివక్షతయందు శస్త్రజీవులైన వెలమ కమ్మ మొదలగువారగ్రస్థానమును, వాణిజ్యజీవులగు కోమటులు మొదలగువారు రెండవస్థానమును, గొల్ల, కుమ్మరి మొదలగు బ్రాహ్మణ ధర్మాధ్యులు మూడవ స్థానమును బోయ మొదలగు సేవాధర్మపరులు నాలుగవస్థానమును గైకొనియుండిరి. ఈ వర్ణవివక్షత కొందఱికి విస్మయజనకము గావచ్చును. కోమటులను వెలమ, కమ్మవారి తరువాత విడిచితిమని యార్యవర్ణవిభాగ మెఱింగినవారనవచ్చును. అఱవదేశము ద్రావిడదేశమగును. కాన నఱవదేశంబునందున్న యాచార వ్యవహారములను బట్టియే వర్ణవిభాగములను నిర్ణయింపవలసియుండును. ఆదేశంబున వెలమ కమ్మవారలు కోమటుల యిండ్లకడ పుడిసెలి నీరమయినను ద్రావరు. ద్రావిడ వర్ణవిభాగంబును దిలకించినయంత వెలమ కమ్మవారలు క్షత్రియులమనియుఁ గోమటు లార్యవైశ్యులమనియుఁ జెప్పుకొనుటకుఁ గల హేతువు సులభైకవేద్యము, *వైశ్యధర్మములలో నొకటియగు వాణిజ్యమును బూనిన కోమటులు వైశ్యుల మనియు క్షత్రియ ధర్మమయిన శస్త్రజీవనము దాల్చుటచే వెలమ కమ్మవారలు క్షత్రియులమనియు, ననుకొనఁదొడంగిరి. ఇంతియకాని యే పరశురామునినో లేక యే పరశురాముని మగనినో కాంచి బెగ్గిలి యదివఱకున్న జందెములను ద్రెంచివైవలేదు. వీరు బాపనిఁ జూచిన యంతమాత్రముననే మగబీరమును డించి మూల ముడుంగునంతటి భీరువులు కారు. విక్రమావష్టంభమున దిక్తటముల బీటలు వారించిన వీరు బ్రాహ్మణునికి భయంపడి యుపనయనాది సంస్కారములను వదలి శూద్రులై పోయిరనుట కన్నఁ బరిహాసమేమి కావలయును? అట్టివారి సంతానమని చెప్పుకొనుటకయిన సిబ్బితిలేదా? ఆర్యులకు యజ్ఞోపవీత ధార

* తెలుఁగునాఁడు "ఆర్యద్రావిడ నాగరిక సంఘట్టన స్థానమగుటచేఁ గోమటు లార్యత్వము చప్పున గ్రహింపఁగల్గిరి.

రణము మతసంబంధ మైన కార్యము. వీరి యాచార వ్యవహారముల నవలం బించిన దక్షిణాపథమునందున్న బ్రాహ్మణులు, విశ్వబ్రాహ్మణులు, రాజులు, వైశ్యులు బట్రాజులు, సాలీలు, మొదలగు వారలప్పు డప్పుడు జందెమును మెడకుఁ దగిలించుకొనిరి. నేఁడు కమ్మవారు నిటులే యజ్ఞోపవీతధరులగుచున్నారు.

లం కా ద్వీ ప ము.

రామాయణప్రకారము లంకాద్వీపము హిందూదేశమునకు శతయోజనదూరమందున్నది. యోజనమనఁగా నేమి? భాస్కర రామా యణమునందు "యోజన" శబ్దము "ఆమడ"గా భాషాంతరీకరింపఁ బడి నది. ఈయామడ వెవ్వేఱుచోటుల, వెవ్వేఱుగానున్నది. తుదకుఁ గొంద ఱెనిమిది మైళ్ళన్నఅగా సిద్ధాంతీకరించినారు. దీనిం బట్టిచూడ లంకా ద్వీపము హిందూదేశమునకు నెనిమిదివందల యేఁబదిమైళ్ల దూరము నంగుండవలయును. కాని యట్లు లేక యిరువదిమూఁడు మైళ్లన్నఅలో నున్నది. ఈతారతమ్యమును సమర్థించుటెట్లు? యోజనశబ్దమునకు వేఱే మయిన నర్థమున్నదేమో తెలిసికొనవలసియున్నది. మహాపండితులను గొందఱి నడిగి యుంటిమికాని వారుచెప్పిన యర్థములయందొక్క టియు సరిపోవక భ్రోవుటచే నామడయను, నర్థమే సమంజసమని నిర్ధా రింపవలసిన వారమైతిమి. ఇంకెట్లు దీనిని సమర్థించుట? వాల్మీకి మహా ముని దక్షిణాపథమెఱుఁగని వాఁడగుటచే, వారివలన, వీరివలన విని పొరపడియుండుననిచెప్పి రామభక్తులకుఁ గోపము రగుల్పవలసి వచ్చి నందులకు మిగులఁ జింతించుచుంటిమి. కడుఁగడుఁ బూర్వకాలమున లంకాద్వీపమునకును హిందూదేశమునకును మెట్టదారియొకటుండి దాని మూలమున దక్షిణదేశ పశువులు "పుల్లరి"మేతకై లంకకుఁబోవు చుండెననుటకుఁ బెక్కు దృష్టాంతములుకలవు. రామాయణకాలము నాఁటికి సంతతసముద్రోత్తుంగతరంగసంఘట్టితంబగుటచే సింహళమును, నీదేశమును గల్పుచున్న యీమెట్టదారియందు గండ్లుపడియుండెను. నీలుఁడను ద్రావిడశిల్పి వానరుల సాయ్యమునను, శ్రీరామచంద్రుని

యాజ్ఞ చేతను గండశిలలచే నీగండ్లనే పూడ్చి దారిని బలపఱచి భద్ర ముగాఁ జేసెను. ఇదియే సేతువని జగత్ప్రఖ్యాతిగాంచెను. రామాయణ మున నీకథకు వాల్మీకిమహాముని కుంచె కోలతోఁ జెక్కు రంగుల వైచెను. నేఁడు నీలుఁడువేసిన ఱాళ్లు, ఱప్పలు కొట్టికొనిపోవుటయే కాక, కడలతాకుచే మిగిలిన కట్టకూడఁ గొట్టుకొనిపోయి సముద్ర మీవలావలికిఁ బొరలిపోవుచున్నది. పొరలిపోవుచున్నది సుమీ. పెద్ద పెద్ద నావలు నిరపాయముగా నీమార్గమునఁ బోవఁజాలవు.

శ్రీరామాయణమునం జెప్పబడిన సువేలము త్రికూటము సుమనః కూటము లంకాద్వీపమున నేటికిని నిలిచియుండి రామజైత్రయాత్రను వేనోళ్ళఁజాటుచున్నయవి.

యక్షనాగలోకము లేవి?

యక్షశబ్దము సంస్కృతము, దీనికిఁ బ్రాకృతము "ఎక్కలు" తద్భవము (తెలుఁగు) జక్కులు. సింహళద్వీపమునందు వాడుకలో నున్న భాష పాళి. ఇది ప్రాకృతభాష. కాన సింహళమునందు యక్షులు, "ఎక్కల"నియుఁ దెలుఁగుదేశమునందు జక్కులనియుఁ బిలువంబడు చున్నారు. సింహళదేశముయొక్క యాదిమవాసులు "ఎక్కల"ని తచ్చరిత్రలు విస్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నవి. రావణుఁడు లంకాద్వీపముఁ బ్రవేశించి దొమ్మియుద్ధమున యక్షరాజయిన కుబేరునోడించి యుత్తర ఉక్కునకు ననఁగా మలయాలమునకుఁ దోలకమున్ను లంకాద్వీపము యక్షలోకముగా వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. భారతమున సమయ విరుద్ధ ముగా ధర్మజ ద్రౌపదీమందిర ప్రవేశముఁ జేయుటచే భూప్రదక్షిణముఁ జేయవలసివచ్చిన విజయుఁడు(అర్జునుఁడు) ప్రభాసతీర్థమున నులూచియను "పాపజవరాలి"చేఁ బాతాళమునకుఁ గొనిపోఁబడెననియు నట నులూచిని వరించి యిలావంతుఁడను కుమారునిం బడసెననియు మన మెఱుంగు దుము. ఈకథనే సింహళద్వీపచరిత్రలు మఱియొకవిధముగాఁ జెప్పు చున్నవి. విజయుఁడను నుత్తరహిందూస్థాన వాస్తవ్యుఁడు సహచరు లతో నొకసర స్త్రీరముననుండఁగు వేణియను నొక యక్షిణి విజయసహా

చరులను మోసగించుకొనిపోవ నెట్టులో సాధించి విజయుఁడు కువేణి బట్టుకొని చంపఁబోవఁ దన్నుఁబెండ్లాడిన సహచరులనిత్తునని చెప్పఁగాఁ బెండ్లాడి యనంతరము యక్షలోకమునంతయు జయించి రాజ్యమేలె ననియు, నీదంపతులకు నొకకుమారుఁడు, కుమారియుఁ గల్గిరనియు సింహళద్వీప చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు. ఇచ్చట హిందూదేశ చరిత్రకారులు యక్షనాగలోకములను గల గూరగంపఁజేసిరని మేమభిప్రాయపడుచుంటిమి. దీనికిఁ దగు కారణముకూడఁ గలదు. సింహళద్వీపముయొక్క యుత్తరభాగమును నాగద్వీపమనియు, నాగులను నొకజాతివారచట వాసముఁజేయుచుండిరనియు సింహళ ద్వీపచరిత్రలవలనఁ దెలియుచున్నది. మలయాళ దేశమునందున్న "నాయరు" అను జాతివారచటకు వలసపోయిరనియు, వారలే నాగు లైరనియుఁ గొందఱు వాదించుచున్నారు. ఈయిరు తెగలయం దాచారసామ్యముకలదు. ఈభేదము బాగుగాగుర్తెఱుంగని మన గ్రంథకర్తలు మనము "ఇంగ్లీషు" వారిని హూణులనుచున్నట్లే యక్షు లను నాగులనుజేసియుందురని తలపోయుచున్నాము. ఈ యక్షు లిప్పటికి నీలంకాద్వీపమునందున్నారు. నాగరికతలేని యాటవికులు. వీరలను మేముచూచితిమి. మన కోయ, చెంచు, వాండ్రకన్నను హీన స్థితియందున్నారు. వీరలనిప్పుడు "ఎడ్డులనియు, ఎడ్డిమనుష్యులనియు బిల్చుచుందురు. ఈరెండుశబ్దములును వ్యాధశబ్దభవములు. మనదేశము నందున్నజక్కులు వీరికిసంబంధించినవారేమో చూడవలసియున్నది. వివాహము లేకుండుటను, బడుపువృత్తికల్గి యుండుటనుబట్టి చూడ మాశంక నిజమగునేమో! యక్షులు వివాహమెఱుఁగరు. ఇప్పుడు నాగలోకము లంకాద్వీపోత్తరభూమియనియు యక్షలోకము లంక యనియుఁ దెల్లమగుచున్నది. ఈయంశమును విపులముగాఁ జర్చించి పెక్కు దృష్టాంతములు చూపింపవలయునని మనంబున్నను విస్తరభీతి మమ్మందులకుఁ జొఱనీకున్నది.

రా క్ష సు లు. రా వ ణుఁ డు

వీరార్యులకుఁ బ్రత్యర్థులు; తమ జన్మభూమియగు నీహిందూ దేశమును నార్యులు ప్రవేశించి, యాక్రమించుకొనుటఁజూచి సహింపఁజాలక వారలను దఱిమివేయుటకు వివిధప్రయత్నములుచేసి విఫలీకృత మనోరథులై, విజితులయిరి. వీరు వీర శైవులు. వీర శైవులకు జీవహింస సంప్రదాయ విరుద్ధము. హింసా ప్రపూర్ణములగు యజ్ఞయాగాదులను వీరందుచేతనే మాన్పించు చుండిరి. అందు రావణుఁడత్యంత శైవభక్తుఁడగుటం జేసి, దీనిని నాచరణము లోనికిం దెచ్చెను. అందుచేతనే జగత్కంటకుఁడని రామాయణముచేఁ జెప్పించిరి. రావణుఁడీ పశువధమాన్పుటకుఁగాను భక్తిప్రపత్తిపరవశయగు తాటకిని దండకారణ్యమున నుంచెను. ఈతాటకి దండకారణ్యమున విశ్వామిత్ర యజ్ఞవిఘ్నకారిణియగుటయు శ్రీరామచంద్రుఁడు దునుమాడుటయు మనమెఱుఁగుదుము. తాటకి ప్రపత్తి సంపన్న. తిరువడ ముదూరునందు నీ మెకు నింకను దేవాలయమున్నది. ప్రభాతముననే లేచి వనవాటికరిగి, స్వహస్తముతో పుష్పాపచయముఁగావించి, శివునిసన్నిధిని నొకమాలను గూర్చి శివునికర్పించుట యీమె యాచారము. శివుఁడీమెభక్తి పరీక్షింపనెంచి మాలికా నిర్మాణముఁ జేయునప్పుడు సర్వవిషజంతు దష్టముగావించెను. భగవద్ధ్యానమున లీనమయిన యామెకు నీబాధయేమియుఁ జేయనేరదయ్యె. పూదండ గ్రుచ్చి శివుని మెడలోవైవలేచినప్పుడు శివుఁడింకను బరీక్షింపనెంచి యీమెను నగ్నునుగాఁజేసెను. భక్తిపరవశయైయున్న యీమె దీనిచే నొకించుకచలించి చేతనున్న పూదండను వదలనొల్లక సంకుచితదేహయై మాలికా సమర్పణము గావింపనెంచుట తిలకించి శివుఁడే జాలినొంది మెడనుముందుకుఁజాపఁగాఁ బుష్పమాల మెడనువైచెను. ఈకథనుదెల్పు నొక పురాతనదేవాలయమిప్పటికిని తిరువడ ముదూరనందున్నది. తాటకి, అనగా—తట్=ఆపుట అనఁగా శైవధర్మవిరుద్ధమైన జీవహింస నాపుట=జీవహింస నాపునది కానఁ దాటకియయ్యెను. రామాయణమునాడ నీమెనుయక్షిణియనియు, యజ్ఞవిఘ్నకారిణియనియుఁ జెప్ప

చున్నది. ద్రావిడభక్తుఁడొకఁడు భగద్ధ్యానముఁజేయుచు "ఓదయా మయా! తాటకికి నలవడినభక్తి నాకెన్నఁడిత్తువు అందనుక నాకుముక్తి కలుగదని వేడెనఁట. శూర్పణఖ జీవసమాధిని బొందెనని ద్రావిడచరిత్ర చెప్పుచున్నది.

రావణుఁడితఁడు దక్షిణదేశముననుండి సింహాళముపై దాడెత్తి కుబేరుని మలయాళమునకుఁ దఱిమి లంక నాక్రమించుకొని రాజధాని జేసికొనియె. ఇతఁడు మహాబలపరాక్రమసంపన్నుఁడు, అధిక సౌందర్య వంతుఁడు, మిగుల ధీశాలి, అసమాన శైవ భక్తిప్రపూర్ణుఁడు, ధర్మ ప్రభువు. పాఠకుఁడా! యీవిశేషములు నీకాశ్చర్యమును బుట్టింప వచ్చును. మావాక్యము లాకర్ణించిన నయ్యది పోఁగలదు. బల పరాక్రమ సంపన్నుఁడనుట రామాయణముఁ జదివినవారికెల్లఁ దెలిసి యేయుండును. సౌందర్యవంతుఁడనుటకు సుందరకాండములోఁ బ్రథమ సందర్శనమున రావణుఁగూర్చి హనుమంతుఁడు తలపోసిన తలపోతలె తార్కాణము.

వేదములగమ్యారణ్యముగా నున్నయప్పుడు ఛేదించి యిదా నీంతనులు వల్లెవేయుటకుఁ దారిఁజూపె. ఇదియే నేఁటికిని రావణ భట్టీయమను పేరుననున్నది. ధీశాలియేకాక బ్రహ్మజ్ఞాని. ఇందుచేతనే రావణవధానంతరము రాముని బ్రహ్మహత్య మహాపాతకము పీడించి నది. ఇదియుఁగాక యితఁడు నవకోటి శివాలయార్చకుఁడు. మలయాల మునందున్న గుడి గోపురము లితఁడు ధర్మప్రభువని వేనోళ్ళఁ బలుకు చున్నవి. ఇవన్నియు వీని సుగుణములు. దుర్గుణము లున్నవి లేనివి కల్పించి విసుగు, విరామము లేకుండఁ గంటికినిద్ర మొఱుగకుండఁ బ్రతిపక్షరచిత మయిన రామాయణము లోకమునకు వెల్లడించుచునే యున్నది.

రామాణయుద్ధ మెప్పుడు జరిగినది?

మన పౌరాణికకవులు మున్నగువారు, సార్వభౌములకు, ఋషి సత్తములకు నాయువు నిచ్చుటయందు దానకర్ణులైరి. ఇంత యుదార

స్వభావము మఱి యేయితర దేశకవులయందుఁ గన్పట్టను. సూర్యవంశ్యులగు రాజులకు వేలకొలంది సంవత్సరములు దానముఁజేసిరి. వసిష్ఠాదులగు ఋషులకు బ్రహ్మాయువే యొసంగిరి. ఇంతటితోఁ దనివి నసక విభీషణ హనుమత్ప్రభృతులకు రామనామ మీలోకమునఁ బ్రవర్తించిన యంతకాలము జీవింపుఁడని వరంబిచ్చిరి. వరంబిచ్చుట యొకయెత్తు. అదిచెల్లుట మఱియొకయెత్తుకదా! ఇప్పటికిని విభీషణుఁడు పర్వదినంబుల రామలింగేశ్వరస్వామిని బూజించి పోవుచునేయుండునఁట కాని మనయదృష్టహీనమ్మునఁ గన్నులుండియుఁ గాంచ లేకున్నాము.

ప్రాచీనులు కాలమును నాలుగు యుగములుగా విభజించిరి. అందు మొదటియుగమయిన కృతయుగమునకు 1728000 సంవత్సరములును, రెండవయుగమయిన త్రేతకు 1296000 వర్షములును, మూఁడవ యుగమయిన ద్వాపరమునకు 864000 హాయనములును, నాల్గవయుగమగు కలియుగమునకు 432000 యేండ్లును నొసంగిరి. శ్రీరామచంద్రుఁడిందు రెండవయుగమయిన త్రేతాయుగ మహాపురుషుఁడు. త్రేతాయుగము కడపట శ్రీరామచంద్రుఁడు రాజ్యమేలెనని తలంచినను, నిప్పటికి రమారమి 869000 క్రిందట నున్నాఁడని స్పష్టపడగలను. అనేక కారణములచే నియ్యది యసంభవముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. పాఠకుఁడా! యార్షేయములగు గ్రంథములను ధిక్కరించి ప్రజ్ఞావిశేషమును జూపించుటకు యత్నించుచున్నారమని భ్రమపడకుఁడు. ఋషిభక్తియందు మే మెవ్వరికిని దీసిపోము. కాని బహుళ గ్రంథావలోకనమునఁ బ్రోడీకరించిన కొన్ని సంగతులను నీకు నివేదింతుము. గ్రాహ్యంబులయిన గ్రహింపుము. అగ్రాహ్యంబులనితోఁచినఁ ద్రోసిపుచ్చుము. ఇంతియే మేము గోరునది.

భారతయుద్ధము ద్వాపరాంతమునఁ బ్రవర్తిల్లెనని హిందువులెల్లరెఱుంగుదురని నమ్మెదము. భారత పురుషులు రామాయణ వీరులను జూచుట తటస్థించునెడల నీరెండు యుద్ధముల మధ్యనున్న కాలము లక్షలకొలంది సంవత్సరములుగాక యత్యల్పమై యుండవలయునని ప్రాజ్ఞులగువిమర్శకులకుఁ దోఁపకపోదు. కావునభారత రామాయణపురుషులకుఁ గల్గిన సందర్శనంబులఁ గొన్నింటి నిటుఁ జూపించుచున్నాము.

కౌంతేయమధ్యముండును నపారభుజబల సంపన్నుఁడయినభీమున కరణ్యావాసంబున నాంజనేయ సందర్శనంబు లభించె. భాగవతంబున ద్వివిదుఁడను వానరుని బలరాముఁడు సంహరించెను. అమృతభక్షకులును, సుగ్రీవుని మామలునై రామరావణ యుద్ధమున నద్వితీయపౌరుషంబుఁ జూపిన మైందద్వివిదులలో ద్వివిదుఁడితఁడే. భాగవతంబునఁ గృష్ణభగవానుండు వానరులయందెల్ల మిగుల వృద్ధుఁడగు జాంబవంతుని నోడించి తత్సుతను బెండ్లాడుట మనమెఱుంగుదుము. సీతామహాదేవి జనకుఁడయిన విదేహునియొద్ద బలరాముఁడు తత్త్వవిద్య నభ్యసించెను. శ్రీరామచంద్రుని సమకాలికుఁడయిన పరశురామునకును, భారత ప్రపితామహుఁడయిన భీష్మునకును నెక్కటి కయ్యము సంభవించెను. రాజసూయాధ్వర సమయంబున నకులునకు విభీషణుఁడు కానుక లిచ్చెను. రామాయణ కృతికర్తయగు వాల్మీకి ప్రియశిష్యుండైన భరద్వాజుని కుమారుడయిన ద్రోణుఁడు కురుపాండవులకు ధనురాచార్యుఁడయ్యెను. రామాయణ భారత పురుషుల పరస్పర సందర్శనముచే నీయుద్ధద్వయమునకు మధ్యనున్నకాల మత్యల్పమని యూహింపనగును గాని రామాయణయుద్ధకాల నిర్ణయముచేయుటకుమాత్రమయితికాదు. కానిభారతయుద్ధము మూఁడునాల్గువేల సంవత్సరములకుబూర్వముజరిగి యుండునని కొందఱు చారిత్రకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. ఇంతియకాని రామాయణముననున్న యే యితర యాధారములు కాల నిర్ణయమున కనుకూలపడవు. ప్రతిపక్షదేశమయిన సింహళమున నేమయిన నాధారములు దొరకునేమో చూడవలయును. సింహళ ద్వీపవాస్తవ్యులు హిందువులకన్న నెక్కువ జాగరూకతతోఁ దమదేశచరిత్రను వ్రాసియుంచిరి.

సింహళద్వీపచరిత్రయగు "రాజావళి" యను మిగుల పురాతన గ్రంథ మీవిధముగా వాకొనుచున్నది. "బుద్ధదేవుఁడు తన సత్యసందేశమును లోకమునకుఁ దెలియఁ జేయుటకుఁ బూర్వము 1844 సంవత్సరముల క్రిందట శ్రీరామచంద్రుఁడు సింహళముపై దండెత్తెను.

బుద్ధదేవుఁడు క్రీస్తుపుట్టుటకుఁ బూర్వము 526 సంవత్సరముల క్రిందట తన సందేశమును లోకమునకు బోధించెను. అనఁగాఁ గ్రీస్తుపుట్టుటకుఁ బూర్వము 2370 వర్షముల క్రిందట శ్రీరామచంద్రుఁడు

సింహళముపై దండెత్తెను. అన నేటికి (2370 + 1922) 4292 సంవత్సరములనాఁడు లంకాపట్టణ జైత్రయాత్రసంభవించెను. ఇయ్యది రామాయణ భారతయుద్ధముల మధ్యకాలము నత్యల్పము చేయుటచే విశ్వసనీయముగానున్నది. ఇంతకన్నను బలవత్తరమయిన కారణములు గోచరించువఱకు నీకాలనిర్ణయమే సమంజసమని తోఁచుచున్నది. నాల్గువేల సంవత్సరములన్న సామాన్యముకాదు. పాఠకుఁడా యింతదనుకే యతిదీర్ఘమయిన పీఠికను దెలుఁగు దేశమునకు సంబంధించిన యొకటి రెండు సంగతులు ముచ్చటించి ముగించెదను. శ్రీరామచంద్రుఁడు తెలుఁగు దేశమునకు వచ్చెననియు, భద్రాద్రికడ నున్న పర్ణశాల, రాముని పర్ణశాలయనియు, నుష్ణగుండము సీతామహాదేవి స్నానమాచరించిన గుండమనియు, నాంధ్రులకు మిగులనమ్మకమున్నది. ఇది కేవలము చరిత్రవిరుద్ధము. కైకచేనర్థింపఁబడినవాఁడై శ్రీరామచంద్రుఁడు గంగానది నుత్తరించి, దక్షిణాభిముఖుఁడై, బొంబాయి రాజధానిఁజొచ్చి, నాసికయందు శూర్పణఖానాశికావిచ్ఛేదనం బాచరించి, పదంపడి రావణాపహృతభార్యుఁడై, బళ్లారియందు సుగ్రీవుని చెల్మిఁజేసి యచ్చటనుండి దక్షిణంబుగా, బయలుదేరి లంకఁబ్రవేశించి, రావణసంహారంబుఁ గావించెను. ఇంతియకాని భద్రాద్రికి రానులేదు, వచ్చుటకు నావశ్యకతయునులేదు. పర్ణశాలయు నుష్ణగుండమును రామునకు నేమాత్రము సంబంధించినవికావు. ఉష్ణగుండము సీతామహాదేవి స్నానమాచరించుటకు సృష్టింపఁబడినదికాదు. ఇట్టివి పెక్కుదేశములయందుఁగలవు. ఐసులాండు (Ice-land) అను ద్వీపమునందు నాకాశములోనికి నెగయుచుండు తప్తోదకముగల యుష్ణగుండములు పెక్కులు కలవు. ఇంతయేల? మన హిందూదేశమునందే బరోడా రాష్ట్రమునందున్న "యూగే" అను గ్రామమునందు నుష్ణగుండములు కలవు. ఇవన్నియుఁ బ్రాకృతజనంబును లోఁబఱచుకొనుటకుఁ బన్నిన తంత్రములు. పాఠకుఁడా! యభిప్రాయ భేదములను బాటింతురనిచెప్పి నిర్భయముగా మాయభిప్రాయములన్ని మీకు నివేదించితిమి. పొరపాటులున్నయెడల నెఱుఁగఁజేసిన యుక్తమయినచో దిద్దుకొనుటకేమియు నభ్యంతరములేదు. ఒక్కరయినను నీగ్రంథమును సాంతముగాఁ బరిశీలనబుద్ధితోఁ జదివినయెడల మాశ్రమ వ్యర్థముకాలేదనితలంతుము.

నాటకవిషయము

శంబుకవధ మతరక్షణాసక్తి ప్రేరితముకాదనియు, రాజనీతి ప్రేరితమనియు, నుత్తరరామాయణముఁ జదివినవారికెల్ల బోధపడక మానదు. ఈవిషయమున మాయభిప్రాయములను నీనాటకమే చాటు చుండుటఁజేసి యిచ్చట వెండియుఁ జెప్పుట యనవసరము. ఈనాటక మునఁ గథానాయిక లేదు. అనవసరమును, సంబంధమును లేని కథా నాయికను గొనితెచ్చి వృథా నాటకమును బెంచుటకన్న వదలివేయుట యుత్తమమని తలపోసి యిట్లాచరించితిమి. ఇయ్యది నూతనమార్గము కాదు. సంస్కృతనాటకమగు "ముద్రారాక్షసమునకును గథానాయిక లేదు. నాటకవిషయమునఁ "గురుక్షేత్రసంగ్రామము"యొక్క పీఠికలో బయటపుచ్చిన యభిప్రాయములే యింకను మమ్ము బాధించుచున్నవి. పద్యముల యందలి గణయతిప్రాసము లెట్టి మహాకవికైనను గొంత వఱకుఁ బ్రతిబంధకములని యెల్ల రెఱింగినదియే. కాన సముచిత పద ప్రయోగమున భావప్రకటనముఁగావించుటకుఁ గొన్నియెడల ననువు కల్గదు. కాఁబట్టి వచనమునందుకన్నఁ బద్యమునందు నెక్కువ భావ ప్రకటనమున కవకాశము గలదన్న వాద మాదరణీయముకాదు. కాని పద్యనాటకములయందు సంగీతము ముఖ్యాంగమగుటంజేసి యయ్యది ప్రేక్షకుల మనోగతులను గొంతవఱకు లోఁబఱచుకొని రసోదయముఁ గావించును. అయినను గద్యనాటకములయందునభినయవిశేషముచేతను, స్వరగతిచేతనునీరసోదయము నేకల్పింపవచ్చును. పద్యమునకన్న గద్యము ప్రాకృతజనంబునకు సులభగ్రాహ్యముగా నుండును. కాన సంగీతనాట కములున్నను, లేకున్నను, వచన నాటకములుమాత్ర మత్యావసరము. "షేక్సుపియరు" పద్యనాటక ప్రదర్శనములఁ జూచి, తలయూచి, యానందించి, వచన నాటకములయందిట్టి భావప్రకటనము సాధ్య మగునాయని తలంచుట వెట్టి. నేఁడు "బెర్నార్డుషా" వచన నాట కములంజూచి మెచ్చనివారెవ్వరు? ఈ మహాకవినాటక ప్రదర్శనముం గాంచు భాగ్యము మాకుఁ గల్గినది. ఒక్కొక సందర్భమున మేము తన్మయత్వముఁ జెంది, కంటియెదుట జరుగుచున్నది ప్రదర్శనమను మాట మఱచితిమి. ఈ మహాకవి రసోచిత పదప్రయోగ మటులుంచి

యిట్టి తన్మయత్వ దశకల్గించిన దెద్దియో యనునది విచారింపవలయును. దీనికిఁ గారణములు పెక్కులు గలవు. అయినను ముఖ్యకారణము లఁ గొన్నింటి నిచ్చుచుంటిమి. ఇందు మొదటిది యభినయము. అభినయమనఁగాఁ జేతులు, కాళ్లు, కన్నులు కదల్చుటయేకాక, పలుకులచే వ్యక్తీకరింపఁబడు నవస్థకు ననుకూలమగు ముఖలక్షణ కల్పన కూడ నగును. ముఖలక్షణముతో పాటు కంఠస్వరముకూడ మార్పుఁ జెందవలయును. ఇవన్నియు మరలఁ బాత్రోచితముగ మాఱుచుండ వలయును. అప్పుడే పాత్ర ప్రేక్షకుల మనమాకర్షించి, రసోత్పత్తి కల్గించును; మహారాణికిని, సామాన్యస్త్రీకిని, నొక్కవిధమగు నాపద సంభవించినను, నిరువురు నొకవిధముగా శోకింపరు. మహారాణి గుమిలి, కుమిలి పనవును. సామాన్యయో గొంతెత్తి, బావురుమని యేడ్చును. ఈ భేదము సహజముకాదని కొంద అభిప్రాయపడు చున్నారు. వారితో మే మేకీభవింపక పోవుటయేకాక యింకఁ బ్రాపంచకజ్ఞానము గడియించుకొనిన, వారట్టి యభిప్రాయమును సవరించుకొందురని నమ్ముచున్నాము.

పాఠకుఁడా!

దీర్ఘమగు పీఠికను వ్రాసి విసుగుఁ గొల్పియుందుము. మేము వెలివఱచిన యభిప్రాయములయందు నేమేని పొరపాటులున్నవానిని దెలియఁజేసినయెడల వందనపూర్వకముగా నందుకొనుటయే గాక తృతీయ ముద్రణభాగ్యము లభించినయెడల సవరించుకొనియెదము. కాని మాత్సర్యగ్రస్తులై వెఱ్ఱివిమర్శనలకు దిగువారి నుడులను బెడ చెవులఁ బెట్టెదము.

శంబుకవధ

(ఉత్తరరామచరిత)

ప్రథమాంకము.

(పథశ్రమమున నంగదుఁడు ప్రవేశించును.)

అం—అబ్బబ్బా! ఎక్కడ కిష్కింధాపురము? ఎక్కడ సాకేతపురము? తుంగభద్రానదినుండి సరయూనదికి రావలయును. వెఱ్ఱికి వేయి విధములన్నట్లు నేనీ కాలినడకను రాఁబూనుటేల? గాంధర్వ విద్యచే నాకాశగమనంబున రాక తక్కుటేల? ఈ యార్యుల జనపదమ్ములఁజూచి యానందింపవలసినది యేమున్నది? వీరి యాచార వ్యవహారములనుజూచి నేర్చికొనవలసినది యేమున్నది? పర్వతసానువులఁ, బచ్చికపట్టులఁ, జెట్లతోఁపుల నడిమినున్న మా పల్లెలే కన్నుల పండువుగ ముద్దులు మూటఁగట్టుచుండును. ఈ యార్యుల పేరు గొప్పయేగాని పరీక్షించిన కొలంది యేదియో సామెత జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నది! (విచారించి) అవురా! యెంతమంచివాఁడైననేమి? జాత్యభిమానము వీడునకదా! కొలఁది దినములనుండి మాయం"దపనమ్మకము"గూడఁ గల్గినట్లున్నది. కారణమో? మేము తమజాతివారము కామనియా? మేలు! ఏవియో మాయమాటలు చెప్పి, కిష్కింధానగరవానరసామ్రా జ్యమునకు గుండెయు, మానమ్మిన బంటును, నగు హనుమన్నను సాకేతపురమునఁ గట్టివైచెను. ఇప్పుడో! యేదో మిషవెట్టి నన్ను రప్పించుచున్నవాఁడు. దీనినంతయుఁ బరిశీలింప వానరసామ్రా జ్యము తన కైవసముననుంచుకొనుటకు మమ్ములఁ బూటకాపు చేసినట్లు తోఁచుచున్నది. మాపూర్వసాహాయ్యమైనఁ దలంపక

మతమని పేరుచెప్పి క్రమక్రమముగ దినదినము మాస్వాతంత్ర్యమును గుంజుకొనుచున్నాఁడు. ఎవ్వరును లేరుగదా (యిటునటు చూచి)

గీ. అన్నతోఁ దలపడిపోరి ♦ యాతురమునఁ
బెఱనుగొని తెచ్చి నెత్తిపైఁ ♦ బెట్టుకొనియు
నకట! తప్పించుకొను నుపా ♦ యంబులేక
విసుగుపడుచున్నవాఁడు మా ♦ పిన్నతండ్రి. ౧

సీ. నలుఁడు లేకుండిన ♦ జలరాశి బంధించి
రావణు లంకకు ♦ రాఁగలండె?
మందుమాఁకులు తెల్పి ♦ మాతాత ప్రాణముల్
పోయకున్న నయోధ్య ♦ పోవఁగలఁడె?
కపు లెల్లదేశముల్ ♦ గాలింపకుండిన
దేవి వృత్తాంతంబుఁ ♦ దెలియఁగలఁడె?
దోషాచరులఁబట్టి ♦ త్రుంపకుండిన మేము
తోడరి తానొక్కఁడే ♦ త్రుంపఁగలఁడె?

గీ. ఏనినన్నింటిఁ దలపండు ♦ మానమందు
వానరుల మమ్ముఁ దనతోడి ♦ వారిఁగాఁగ
నెంచుచున్నవాఁడంట! మా ♦ కిదియె చాలు
నంట! యడ్డుచెప్పంగరా ♦ దంట! సుంత. ౨

ఉ. ద్రావిడజాతియంచు మముఁ ♦ దానొకయప్పుడు లోన నమ్మఁగాఁ
బోవక చూడనట్టులదె ♦ పో! యొకకంటను జూచుచుండు మే
మేవిపోనర్చుచున్న, మఱి ♦ యిచ్చునె సౌఖ్యము పారతంత్ర్యమా
హా! విధి! రామరాజ్యమఁట! ♦ యక్కట! యీగతినుండెమాఁగతుల్.

(విచారించి) యీ నిర్వేదమువలన నేమి యుపయోగము? అడుగో! సూర్యభగవానుఁ డపరదిక్కాంతకుఁ గుంకుమ బొట్టయ్యెను. నేఁటికిరఁడు విరమించి ప్రత్యూషంబున సాకేతంబుఁజేరి రామచంద్రసందర్శనంబుఁ గావించెద. నన్నొక యార్యునిఁగాఁ

బుట్టించనందులకు భగవంతునకు నేను గృతజ్ఞుఁడ. కాయగసరులతోఁ గాలము గడుపఁగల్గుదును. నిండుప్రాణముతో నున్న యేజంతువు నోపట్టి చంపి పొట్టఁ బోషించుకొను నవసరములేదు. ఆహా! యేమి యీయరణ్యము పుష్పఫలభరితంబై యున్నది. ఎవ్వరో పండ్లుగోయు చున్నారు! (దరిఁజేరి) అయ్యా! యీ సంధ్యాసమయమునఁ బండ్లు గోయుచున్న మీరెవ్వరు?

శం-శి— మేము రామదాసులము.

అం— అనఁగా?

శం-శి— రామునిచే దాసులముగాఁ జేయఁబడినవారము.

అం— ఎవ్వరికి?

శం-శి— ద్విజపోతములకు.

అం— ఎందుచే?

శం-శి— మేము తమజాతివారము కాకపోవుటచే.

అం.— అటులయిన మీరెవ్వరు?

శం-శి— వారార్యులఁట. మేమనార్యులమఁట.

అం— అనార్యులనఁగా?

శం. శి— ఆర్యక్షేత్రయాత్రకుఁ బూర్వపుదేశవాస్తవ్యులు.

అం— (తనలో) పాక్షికమైన పరిపాలన మెప్పుడు సర్వజనసౌఖ్యసంధాయకము కాదు. వీనిని గొంతవఱకుఁ దఱచి చూచెద. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! యేల యింత యసంతృప్తితో మాటాడుచున్నవారు? భగవదవతారమని యెంచఁబడుచున్న రామరాజ్యములోనె కొఱఁత వాటిల్లుచున్నదా? ప్రాణిసేవ యుత్తమోత్తమమగు కార్యమేకదా?

శం-శి— అయ్యా! యెవ్వరి కెవ్వరి పరిపాలనంబు సర్వసౌఖ్యసంధాయకముగ నుండునో, వారికి నేతత్పరిపాలకుఁడు భగవదవతారమగును గాని యితరులకెట్లగును? కాని ప్రొద్దుగ్రుంకుచున్నది. మాగురువుగారు నాకై యెదురుచూచుచుందురు. నేను పోవల

యును. మీరెవ్వరు ? ఎక్కడకుఁ బోవుచున్నారు ? మా యాతి
థ్యము గ్రహింప నిచ్చగలదేని నాతో దయచేయుఁడు.

అం—అయ్యా ! మీగురువెవ్వరు ? మీపేరేమి ?

శం. శి—శంబుకసంయమీంద్రుఁడు, నాపేరు గురుదాసు.

అం.—శంబుకసంయమీంద్రుఁడా ?

గు. దా—ఏమి యట్లు వెఱఁగుపడుచున్నవారు ? మాగురువుగారినే
యెఱుంగరా ? సాకేతపురప్రాంతములకు నెప్పుడయిన వచ్చి
యెఱుఁగరా ?

అం—రామపట్టాభిషేక మహోత్సవమునకు వచ్చితిని గాని—

గు.దా—అయ్యో ! రామపట్టాభిషేకమున కనుచున్నారు, రామచం
ద్రుని శిష్యులా ? అటులయినఁ బొరపడితిని. ఇట్టి ప్రసంగము
జేయఁ గిట్టదు.

అం—లేదు, లేదు. మేము మీవలెనే కష్టముల ననుభవించుచున్న
వారమే. నేను గిష్కింధాపుర యువరాజను. అంగదుఁడను.

గు. దా—అయ్యా! ధన్యుఁడను. మీరు తప్పక మా యాతిథ్యమును
గొనితీరవలయును. మాగురువుగారు మీ యాగమనమునకు
మిగుల సంతసపడెదరు సుగ్రీవసార్వభౌముని సంగతి యప్ప
డప్పుడు మాతో ముచ్చటించుచుందురు.

అం—నడువుము, వచ్చుచున్నవాఁడను. మీగురువుగారి సందర్శ
నమువలన నేనును బవిత్రుఁడనయ్యెద. మహాత్ముని సందర్శనము
మాటలతోఁ దొరకదుగదా ? (నిష్క్రమింతురు)

చిదానందాశ్రమము.

[శల్యగతప్రాణుండును, జటావల్కలధారియు, శాంతస్వరూపుఁడు
నయిన శంబుకర్షి ప్రవేశము.]

శం—అబ్బా! యింకను రాలేదేమి చెపుమా? జడస్వభావుఁడు
(పడమటిదిక్కున కట్టెత్తిచూచి) అడుగో !

సీ. అంధకారావృతములైన ♦ యట్టి లోక
ములకు నెల్లఁ బ్రకాశంబుఁ ♦ బొసఁగుచుండి
జీవరాసుల నెల్ల వీ ♦ క్షించు కర్మ
సాక్షి యస్తమించుచునుండెఁ ♦ జరమదిశను. ౪

స్వపక్ష పరపక్ష భేదములులేక యీశ్వరాజ్ఞాబద్ధుఁడై చేతనాచేతనముల నెల్ల స్వార్థత్యాగియై, ప్రత్యుపకృతి నభిలషింపక యొక కంటఁజూచు సూర్యభగవానుఁడెంతకృతార్థుఁడు? ఎంత ధన్యుఁడు? ఇందుచేతనే పామరజనంబులు కూడఁ బ్రాతఃకాలముననే లేచి, సమస్కరించి యర్ఘ్యపాద్యాదులొసంగి, యాత్మశాంతిని జేసికొందురు.

(తెరలో) ఆత్మశాంతికి నతిథిపూజయే యుత్తమోత్తమమని మీరు నిరంతరము సెలవిచ్చుచుందురుకదా. ఇదిగో! యతిథిని గొనివచ్చితి.

శం—కుమారా! నీవేనా? యింత యాలస్యమేలచేసితివి? ఎవ్వరా యతిథి? నీవు పోయి పూజాద్రవ్యములను గొనిరమ్ము. ఈశ్వరోద్దేశముచేతను, రాజోద్దేశముచేతను సేవయేకదా మనకుఁ గర్తవ్యము.

[గురుదాసుఁడు, అంగదుఁడును బ్రవేశింతురు.]

గు—ఇదుగో! యతిథి. గుర్వాజ్ఞను నెఱవేర్చుటకుఁ బోయెదను. (నిష్క్రమించును.)

అం—కిష్కింధాపురయువరాజు, అంగదుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

శం—వత్సా! చిరకాలము మనుము. నిన్నుఁ జూచుటచే నాకానందము గల్గుచున్నది. దారితప్పివచ్చినట్లున్నది. సుగ్రీవమహారాజు సుఖముగ రాజ్యమేలుచుండెనా? కిష్కింధాపురపౌరులెల్ల రానందముతో వర్ధిల్లుచుండిరా?

అం—మీ యనుగ్రహమువలన నెల్లరు సుఖముగఁ గాలయాపనముఁ జేయుచున్నారు. రామచంద్ర దర్శనార్థమై యరుగుచు మార్గ మధ్యమున భవచ్ఛిష్యునిఁగాంచి, మీయాశ్రమము పరిసరం

బున నుండు వెడలింగి పతితులను బావనులఁజేయు మిమ్మున్ సంద ర్శించు మనంబున వచ్చితి.

శం—కుమారా! యటులయినచో నీ రేయి మాపర్ణకుటీరమునఁగడపి తేపకడనే పోవచ్చును. సాకేత మిచ్చటకు సతిసామీప్యమున నున్నయది సుమా.

అం—మీవాక్యములే నాకాదేశము.

శం—ఇదిగో! దర్భాసనంబు. ఇటు గూర్చుండుము.

అం—(కూర్చుండి) దేవా! యకస్మాత్తుగాఁ బట్టాభిరామునకు సంభ వించిన యాపత్తు విని సమాశ్వాసింప వానరరాజ్యపట్టభద్రుఁడు నన్నంపుచుండె. పెందలకడనే పోయి భార్యావియోగమునఁ గుందు చున్న దాశరథిని నోదార్పవలయు.

శం—అగును. పాపము. తీరరాని యాపత్తే సంభవించినది. చేతు లారఁ జేసికొన్నదాని కంతగా దాశరథి చింతింపఁడు. చింతిల్లఁడు.

అం—చేతులారఁ జేసికొన్నదియేమి?

శం—చేతులారఁ జేసికొన్నది యేమని విస్మయపడుచున్నావు?

ఉ. చాకలివాని మాటలు నిజమ్మని నమ్ముచు శంకితాత్ముఁడై
యాకమలాయతాక్షిని, సమంచితసాధ్విని,బూర్ణగర్భిణిన్
లోకులు నవ్వఁ గారడవిలో వసియింపఁగ నక్టైపంపఁడే
యాకకు నింతయేని నెదుళాడని తల్లియటంచుఁ గాదొకో. ౫

అం—మహాత్మా! యట్లుకాదు. సూర్యవంశమునందలి సార్వభౌము లీగకాలియంతయినఁ గలంకము లేకుండఁ బ్రజాపాలనముఁ గావించి రఁట. తద్వంశజాతుఁడయిన శ్రీరామచంద్రుఁడిట్టి కళంకమునకు ననుమానాస్పదుఁడగుటకుఁగూడ నోర్వక యిట్లాచరించెనఁట.

శం—మనము దీని యాథార్థ్యమును శంకింపవలసిన యగత్యము లేదు. కాని, నాఁడు రావణసంహారానంతరమున లంకాపట్టణంబున నిష్క రుణుఁడై యమ్మహాజననిఁ జితినెక్కించి, హవ్యవాహనుని మూలు బున, నమ్మహాపతివ్రత సాధుశీలమును, నకలంకచారిత్రమును,

నవ్యాజ పతిభక్తియుఁ దానెఱుఁగుటయేకాక లోకమెల్ల నెఱింగి యున్నను, నిప్పుడిట్టి యకార్యమును జేయుటేల? కేవలము ప్రజలను సంతోషపెట్టుటకేనా? కుమారా! యొక్కసంగతి యున్నది.

గీ. పెక్కుజనముల సంతోష ♦ పెట్టఁదలఁచు
వాఁడొకనినైన సంతోష ♦ పఱుపలేక
తుదకు వ్యర్థప్రయత్నుఁడై, ♦ దుఃఖభాజ
నుఁడగు నిరతంబు పెక్కులు ♦ నుడువనేల ?...

శ్రీరామచంద్రుఁ డీయవస్థనే పొందినాఁడని నాయాశయము.

గు—[గురుదాసు ప్రవేశము] ఇవిగో! పూజాద్రవ్యములు.

శం—ఇటులుంచుము.

గు:—దేవా! యప్పుడే వాల్మీకులవారు రామాయణము వ్రాసిరఁట. శ్రీరామచంద్రుని భగవదవతారముగాఁగూడఁ జేసినారఁట.

అం:—గురుదాసా! కాఁడనియా నీనమ్మకము?

గు:—కాకేమిగాని, కవీంద్రుని లేఖినిలోనున్న మాహాత్మ్యము మాత్రము నన్నబ్బురపడఁ జేయుచున్నది. కవి లేఖినికి విశ్వామిత్రసృష్టిఁ జేయు శక్తిగలదు.

అం:—గురుదాసా! యేమి నీయుపాలంభనములు ?

గు:—యువరాజా! నన్నుఁ బరిహసింపకుము. మన హనుమంతుఁడు కూడ నొక రామాయణము వ్రాసి శ్రీరామచంద్రునకర్పించెనఁట. ఎందుచేతనోకాని దానిని సముద్రమునఁ బాఱవేయించెనఁట.

శం:-కారణమేమి ?

గు:—శ్రీరామచంద్రుని భగవదవతారముగా వర్ణింపక యసాధారణ మనుష్యమాత్రునిగా వర్ణించుటచేనని లోకము చెప్పుకొనుచున్నది. లోకము నోరుమూయించుట కెవ్వరికిసాధ్యము ?

అం:-మంచిపనియేజరిగినది.

శం:-సరే! నీవుపోయి మన పర్ణకుటీరము తూర్పువైపు గదిలో దర్భలతో మెత్తని సెజ్జయొనర్చి, వానరరాజునకుఁగాను వివిధఫలముల నందుంపుము.

గు:—చిత్తము. [వెడలును]

అం:-(తలపంకించుచుఁ దనలో) పారతంత్ర్యమందున్న వారి గతి యిట్టిదియేకదా! (ప్రకాశముగ) దేవా! మిమ్ముల నొక ప్రశ్నమడుగవలయునను సముత్కంఠయున్నది. మిమ్ములఁజూచి చూచుటతోడనే సర్వశాస్త్రపారంగతులనియు, నిష్ఠురతపోనిష్ఠాగరిష్ఠులనియు, బ్రహ్మజ్ఞానధనులనియు, మాబోంట్లకుఁ దోఁచకమానదు. కాన.........

శం:- ఇది కేవలము స్తుతి మాత్రము.

అం:—మహనీయులు స్వోత్కర్షవర్ణన విననొల్లరు. మీకెట్లు దోఁచినను మాకుమాత్రము సత్యము; కావున నాయల్పబుద్ధికిఁగల్గిన శంకను గూర్చి మిమ్ముఁ బ్రశ్నింప మనంబు వేగిరపడుచున్నది.

శం:—కుమారా! యాయఖండజ్ఞానస్వరూపుని ముంగల మనమందఱ మణుమాత్రపరిజ్ఞానులము. మనయందలి తారతమ్యము కూడ నంతియే.

అం:—మీ సౌజన్యము మిమ్ముల నట్లు పలికించుచున్నది. ఏది యెట్లున్నను నా సందియమును దీర్చుటకు మాత్రము మీరర్హులు.

శం:—నీకాయభిప్రాయమున్న నడుగుము.

అం:-చం॥ జపము, తపంబు, రెండును ద్విజన్ములవైదికకర్మముల్ గదా
నృపతికి వర్ణధర్మముల నెల్లను బ్రోచుట ధర్మవంచు నె
ల్లపుడు వచించుచుందునుగదా! మనశాస్త్రములట్లుగాన,మి
మ్మిపుడయుపేక్ష సేయఁగలఁడే? రఘురాముఁడు కంటఁజూచినన్.

శం:—కుమారా! యంగదా! నీ సంశయములను దీర్తునుగాని మన శాస్త్రములనుచుంటివి. ఎవ్వరిశాస్త్రములని నీ యాశయము?

అం:—ఆర్యులు చెప్పిన స్మృతులని నాయాశయము.

శం:— అవ్వి మనవెట్లగును.?

అం:—ఇందు భిన్నాభిప్రాయుఁడను. మనవెట్లు కావో తెలియకుంటిని!

శం:—ఇదుగో! వినుము. తెలియఁగలదు.

చం. ఋషులో! మఱెవ్వరో! పలువు ♦ రెచ్చటనో గుమిగూడి తాము క
　ల్మషమతిఁ బక్షపాతముగ ♦ లక్షల గ్రంథము వ్రాయఁగా నకి
　ల్బిషములటంచు నెత్తిపయిఁ ♦ బెట్టుక పూజయొనర్ప నేర్తుమే?
　ఋషులకుమాత్రముండవల ♦ దే ఋజుమార్గము వాలినందనా?

ఇట్లు వ్రాయఁబడిన శాస్త్రములు మన శాస్త్రము లెట్లగును? మనకుఁగా వ్రాసిరా? మన యభిప్రాయములఁ గొనిరా? కాని నాఁడు మనమేల వానిచే బంధింపఁబడవలయు?

అం:—ఋషులు కల్మషమతిఁ బక్షపాతముగ గ్రంథములను చెప్పిరని చెప్పుట సాహసమని యభిప్రాయపడుచున్నాను.

శం:—కుమారా! సాహసమెట్లగును? పక్షపాతముగ వ్రాసిరో లేదో యోజింపుము.

సీ. చోరత్వమును జేయ ♦ శూద్రుండె యవయవ
　　　విచ్ఛేదనము శాస్త్ర ♦ విహితమంట!
　ఆదోషమునె విప్రుఁ ♦ డాచరించినయంత
　　　మందలింపులె ధర్మ ♦ మార్గమంట!
　బ్రాహ్మణీస్నేహసం ♦ పర్కమ్ముగల శూద్రు
　　　నగ్నికర్పించుట ♦ న్యాయమంట!
　శూద్రవనిత మరుల్ ♦ సోకిన విప్రుండు
　　　సంతాపపడుటయే ♦ చాలునంట!

గీ॥ ఇవియె మన ధర్మశాస్త్రము ♦ లిందుసందు
　నివియె చుమ్మ నిష్పక్షపా ♦ తైకబుద్ధి
　మనకుగాఁ జెప్పి పెట్టిన ♦ మహితములగు
　గ్రంథరాజముల్ వానర ♦ రాజపుత్ర!

అం.—సంయమీంద్రా! యేది యెట్లున్నను మనమొక్కసారి వారి మతమును స్వీకరించితిమి, అట్టిచో—

శం.—అచ్చుటాగుము, అట్లనఁజనదు. మనము వారిమతమును స్వీకరింపలేదు. పరస్పర మతసమ్మేళనమువలన నిష్పన్నమైన దీహిందూ

మతము, వారిది జ్ఞానయోగము, మనది భక్తియోగము. ఈ యోగములు రెండును హిందూమతమునకు మూలాధారములే.

అం.—అయినచో మన మతగ్రంథముల మనమే తూలనాడుట సమంజసమగునా? యిది విచారింపవలదా?

శం.—కుమారా! యెంత వెఱ్ఱిపడితివి. ఇవి మతగ్రంథములా? ఇప్పుడే యీ స్మృతికర్తలకడకేగి భగవద్ధ్యానముఁ జేయుటకును, భగవత్కైంకర్యముఁ జేయుటకును, భగవత్సాన్నిధ్యముఁ జేరుటకుచు నీ కులములేమయిన నష్టపడునందురేమో ప్రశ్నింపుము.

అం.—ఏమందురని మీ యుద్దేశ్యము?

శం.—ఇందుద్దేశ్యమేల? నిశ్చయమే. ఏకగ్రీవముగా నీశ్వరుని దృష్టియందుఁ నెల్లరును దుల్యులని వారు నిశ్శంకముగాఁ జెప్పెదరు.

అం.—అటులయినచో నీ స్మృతులన్నియు నిట్లేలచెప్పిరి? కారణమేమి చెప్పెదరు? దీన ఋషులకు లాభమేమి?

శం.—ఇదియే మనము శ్రద్ధగా విచారింపవలసినది. చెప్పెదవినుము. ఇవి సంఘనిర్మాణమునకు దీర్ఘదృష్టితోడను, నైపుణ్యముతోడను నేర్పఱచిన కట్టుదిట్టములు. ఈ శిక్షాస్మృతులే లేకున్న సంఘము చీకాకుపడి నిర్వీర్యమును దుర్బలమును నగునని నమ్మి వీనిఁ బుట్టించిరి.

అం.—స్మృతులు మతసంబంధములగు గ్రంథములేకావా?

శం.—ముమ్మాటికిని గావు. సాంఘికచరిత్రమునకు సంబంధించినవి. ఇట్లు వివరింపకయే రెంటిని గలకలపి మనలను మతస్వాతంత్ర్య దూరగులఁజేసి మహాపాతకమును మూటఁగట్టుకొనుచున్నారు. భగవంతుఁ డిట్టివాఁడని యివి బోధించుచున్నవా?

అం.—అటులయినచో స్మృతు లనవసర గ్రంథములనియా మీ యభిప్రాయము?

శం.—కుమారా! అట్లుకాదు వినుము. పరాజితులఁ దమ సంఘమునందుఁ జేర్చుకొనునప్పుడు జేతలు జాగరూకులై యుండుట ధర్మము.

లేక సమానస్వాతంత్ర్యమును, సత్వమును నొసంగినఁ బాలితులకుఁ బాలకుల లోపాలోపములును, బలాబలములును దెలియును. దానఁ బాలకుల యుచ్ఛదశకుఁ దప్పక భంగము వాటిల్లును. కావునఁ బాలితులకుఁ బాలకుల యాయువుపట్టుఁ జూపించుట రాజనీతికాదు. ఇది తలంచియే కొందఱు ఋషులు స్మృతులు రచించి సంఘమును బలవత్తరముఁ జేసికొనిరి. ఇదియే ఋషులకుఁ గల్గులాభము.

అం:—ఈసిద్ధాంతముచే మీవాదము నీరసమగుట లేదా? మనము పాలితులముకాన సమానములగు హక్కుల నీక రాజ్యతంత్రావరణము నకు దూరముగనుంచుట రాజనీతియేకదా?

శం:—అగునుగాని యింకొక్కసంగతియున్నది. ఇది రాజనీతియే. కాని, మనమేనాఁడో యేకమతస్థులమై వారి యాచారవ్యవహారముల నవలంబించి సంపూర్ణముగా నార్యసంఘముతో నేకీభావమును బొందితిమి. ఇట్టి మనలను బరులుగాఁజూచుట రాజనీతికి విరుద్ధము. కాన మనమార్యసంఘముతో పాటు సమానస్వాతంత్ర్యమును, హక్కులను బొందఁదగియున్నాము. వానినిబొందుటకే మేమిప్పుడు సర్వప్రయత్నములు సేయుటకుఁ గృతనిశ్చయులమయి యుంటిమి. ఈయాశ్రమస్వీకారముఁగావించి, హింసాపరాఙ్ముఖుఁడనై భగవ ద్ధ్యానముఁ జేసికొనుటకు నన్నీద్రావిడచర్మ మాటంకపఱచునా? ఆత్మకు నీ యావరణతో సంబంధమేమున్నది? భగవంతుఁడు దీని నేల నిషేధించును? నిషేధించిన భగవంతుఁడెట్లగును? భగవంతు నకు సమబుద్ధియుండదా?

అం:—మహాత్మా! సంపూర్ణవిజ్ఞానముఁబొందితిని. నా యవివేకపుఁ బ్రశ్నలమన్నింపుఁడు. (సాష్టాంగనమస్కారముఁ జేయును.)

శం:—వత్సా! లెమ్ము, లెమ్ము, ఇదియనుచితము. (లేవఁదీయును)

అం:—మీ యీబోధలను ద్విజులువిన్న తూష్ణీంభావముతో నుపేక్ష సేయుదురా?

శం:—ఎందుల కుపేక్షచేయుదురు ? వారి యాధిక్యమునకు భంగము లగుకార్యముల వారుపేక్షింతురా ? ఇదిసహజమేకదా ? మఱియు నీయభిప్రాయములన్నియు, వికసింపక మొగ్గగానున్నయపుడే గిల్లివేయ విశ్వప్రయత్నములు సేసెదరు. ఇంతకుమున్నే ద్విజసంఘమునందుఁ గలవరపాటుద్భవిల్లినది.

అం:—దేవా ! నాకొకభయముఁ పొడముచున్నది. ఇది కలవరపాటుతో నాఁగునని నమ్మను.

శం:—ఎంతవఱకుఁ బోవునందువు ?

అం:—రాజు బ్రాహ్మణాధీనుఁడు. అందు శ్రీరామచంద్రుఁడు వర్ణాశ్రమాచారముల నెలకొల్ప బద్ధకంకణుఁడు. కాన మీ స్థూలశరీరమునకే యుపద్రవము గల్గునని భీతిల్లుచుంటిని.

శం:—కుమారా ! యియ్యది నే నెఱుఁగకపోలేదు. అయినను శ్రీరామచంద్రుఁడు యుక్తాయుక్తవిచారణసేయక యీ యకార్యమునకు నొడిగట్టునను విశ్వాసము లేదు. దుష్టశిక్షణంబునకు, శిష్టరక్షణంబునకును నుపయోగింపఁబడుచున్నదన్న యా నిశాతకరవాలంబు నిరపరాధియు, దుర్బలుఁడునునైన యొక ముని కంఠముపై కెగయునా ?

అం:—స్వామీ ! శ్రీరామచంద్రుఁడొక్కఁడేయయిన నిట్టి యవినీతికార్యములకుఁ దెగఁడుకాని ద్విజులు బలవంతపెట్టి చేయించకుందురా ? ఇయ్యది దుష్టశిక్షణంబు, శిష్టరక్షణంబని, శ్రీరామచంద్రునకు బోధింపరా? శ్రీరామచంద్రుని నిమిత్తమాత్రునిఁ జేసెదరు.

శం:—శ్రీరామచంద్రుఁడు బ్రాహ్మణులచేతిలోని కీలుబొమ్మ యనియా నీయభిప్రాయము. అట్లయిన నేను చింతింపవలసిన కార్యమే లేదు. ఈ శరీరంబునకు మరణంబు నైసర్గిక ధర్మంబు. ఇదివఱకే నిరంతరతపంబుచే, శుష్కించి, శుష్కించి, శల్యావశిష్టంబుగ నున్నది. ఈ యెముకల ప్రోవుపై శ్రీరాముఁడు విశ్వామిత్రదత్తమైన ధనుష్పాండిత్యము మెఱయ నస్త్రప్రయోగముఁ గావించి

కీర్తిని బొందినఁ బొందునుగాక ! శిష్యుని లక్ష్యజ్ఞానమునకు విశ్వామిత్రుఁడు సంతసించిన, సంతసించుఁగాక. కుమారా ! యింకొక్కటి విచారింపుము.

సీ॥ ఇల్వలవాతాపు ♦ లిద్దరు పల్వుర
మనుజుల దిగమ్రింగి ♦ రనుటయేల ?
కుంభకర్ణాదులు ♦ గుటగుట రక్తంబుఁ
దెగఁద్రావిరని చెప్పి ♦ తెగడుటేల ?
చేతికందినయట్టి ♦ జీవరాసులఁ గబం
ధుఁడు చంపి, తినెనంచు ♦ నుడువుటేల ?
మత్తిల్లి తారక ♦ మనుజాళి పల్వుర
భక్షించెనని చెప్పి ♦ బదరుటేల ?

గీ. సూర్యవంశోద్భవుం డతి ♦ శూరవరుఁడు
వివరమెఱిఁగిన మనుజుండు ♦ బికిరమెత్తి
కొనుచు జీవించు నొక కృశాం ♦ గుని నలౌకి
కుని నిరపరాధు దయమాలి ♦ గొంతుఁగోయ. ౧౦

అం:—అమంగళము ప్రతిహతమగుఁగాక.

శం:—ఇందమంగళమేమున్నది ? జరుగవలసిన కార్యవిధానమేయిది.

అం:—అయ్యా ! యీ వృథామరణమువలన లాభమేమున్నది ?

శం:—ఏమున్నదా ? శ్రీరాముఁడు ఖడ్గహస్తుఁడై చనుదెంచి, నన్నీ జపతపంబులు మాని ద్విజసేవ చేయుమన్నను నా యంతరాత్మకు వ్యతిరేకముగా దానినొనర్పఁజాలను. ఒనర్పకున్న జరుగునది యిదియే కదా ! రామరాజ్యమిట్టిది యని కొన్నినాళ్ళకైన జగమెఱుంగఁ గలదు. శంబుకునివధ, న్యాయమో, యన్యాయమో, నిష్పాక్షిక బుద్ధితో నంతర్వాణులు నిశ్చయింతురుగాక. చావునకు భయంపడి స్వత్వమును నశింపఁజేసికొందుమా ?

అం:—ఇట్టి దారుణకార్యములు జరుగకుండుఁగాక.

శం:—యువరాజా! యిప్పటికే చాల ప్రొద్దుపోయినది. ఇంకేమయిన నున్న యెడల రేపు ముచ్చటించెదము. ఇంక నిద్రింపఁ బొమ్ము.

అం:—చిత్తము (నిష్క్రమించును).

శం:—గీ. జగముకంటివేల్పు ♦ సర్వకృత్యములకు
సాక్షిగాఁగ నన్ను ♦ సాఁకుగాత
స్వల్పబుద్ధినగుట ♦ సతతంబు పరికించి
మంచిమార్గమందు ♦ నుంచుగాత! ౧౧

(నిష్క్రమించును)

ప్రథమాంకము

శంబుకవధ

(ఉత్తరరామచరిత)

ద్వితీయాంకము.

సాకేతపురము, రఘుఘంటాపథము, బ్రాహ్మణగృహము.

(అరుఁగుపై నాకులు కుట్టుకొనుచు సోమయాజి కూర్చుండును.)

సో.యా:—వహే, వహే! యేమిటి యారొద? ఎల్లప్పుడు పదిమంది వేదపాఠముఁజేయుచున్నట్టు లిల్లంతయు మాఱుమ్రోఁగుచుండును.

సోమిదేవి:—ఎప్పుడు నన్నొక్కటేవిధముగా నాడిపోసికొనుచుందురు చైనులుగారువచ్చి మీ రెక్కడనున్నారని యడుగఁగా జవాబుఁ జెప్పుచుంటిని. దానికింత బ్రహ్మాండముఁ జేయుచున్నారు.

సో.యా:—అట్లాచెప్పు. అదియాసంగతి? సరే.

చై:—(ప్రవేశించి) సోమయాజులుగారూ! అరుఁగుమీఁదఁ గూర్చున్నారా? ఏమిచేయుచున్నారూ యిచ్చట?

సో.యా:—ఓహో! చైనులుగారా? దయచేయండి, ఏమిచేయుట లేదండి. ఇంటిలోని పోరుపడలేక విస్తళ్లుఁగుట్టుచుంటి. ఈ వయస్సున నేపనిఁజేయఁబోయినను గష్టముగనే యుండును.

చై:—[ఒకచేతితో నేలనానుకొనుచు నాత్రముతో] కొంపలన్ని కొట్టికొనిపోవుటకు సంసిద్ధముగా నున్నయప్పుడు మీ కీశాంతమెక్కడ నుండి వచ్చినదండి? సాకేతపురమంతయు నాగుబ్బుగాఁజెప్పుకొనుచున్న సంగతులు మీచెవినిఁబడలేదా? ఎంతశాంతము? ముసలితనము హెచ్చినకొలంది శాంతముకూడ హెచ్చుచున్నది. ఇదో సృష్టివైచిత్ర్యము.

సో. యా:—చైనులుగారూ! మీదంతయు నొకగోల. గుడ్డికన్ను మూసిన నేమి తెఱచిన నేమియన్నట్లు, చెవిదగ్గర శంఖమూదినను వినఁబడని నాకు నూరిలోని సంగతులు తెలియఁగలవా? వెఱ్ఱిగాని!

చై:—అట్లయిన మీరు మంచియవస్థలోనే యున్నారు.

సో. యా:—[విసుగుతో] మంచో! చెడుగో! కాని మీరు వచ్చిన పని చెప్పరాదూ?

చై:—చెప్పుటకు మాత్రము నోరాడవద్దూ? శాస్త్రకారులమాటలప్పుడే నిజములగుచున్నవి చూచారా? శాస్త్రకారులు తెలివి తక్కువ వారా? త్రికాలజ్ఞులు కాదూ?

సో. యా:—శాస్త్రముల యుబుసెత్తుచున్నావు. మనకిప్పుడేమి మూడినది?

చై:—ఏమిమూడినదా? మొన్నటిసంగతి విన్నారుకదా?

సో. యా:—గురుదాసు పేలినమాటలా? ఆఁ! వినకేమి? తగిన ప్రాయశ్చిత్తమే యయినదికాదా? కొఱుతవేయించినారు కదా. నీవు కండ్లారఁజూచినావా? దుర్మార్గుల శిక్షించుపట్ల శ్రీరామచంద్ర భగవానునకు దయ యనుమాట యేకోశమందయిన నుండదు సుమా!

చై:—ఈయప్రాశ్యపుముండకొడుకులు శిక్షించిన కొలంది మొండివారగుచున్నారు. వీరు పెచ్చుపెరుగుచున్నట్లున్నది.

సో. యా:—క్రొత్తగా నిప్పుడేమి వాటిల్లినది?

చై:—ప్రాతఃస్నానముఁజేసి, సంధ్యావందనముఁ జేసికొనుటకు వేకువజామున నేలేచి నేఁడు కకుత్స్థఘట్టమునకుఁ బోయితిని. నాకన్న ముందుగనే యొకఁడొడలెల్ల బూడిదపూసికొని వివిధకుసుమపత్రసమావృతుఁడై విఘ్నేశ్వరపూజఁ జేయుచుండె. కపరకప్పర చీఁకటులు నలుగెలంకుల నలముకొని యుండుటచేఁ జూడక యా వినాయక విగ్రహముపైఁ బడితిని. అంత నాతఁడు మండిపడుచు నన్నుఁ దూలనాడ నారంభించెను.

సో.యా:—చైనులుగారూ ! దేవతావిగ్రహముపైఁబడుట దోషము కాదా ?

చై:—దోషమేకాని, యాతఁడెవ్వఁడనుకొన్నారు ? అతఁడు గురుదాసుని తమ్ముఁడఁట.

సో.యా:—అవురా ! ఏమని తూలనాడినాఁడు?

చై:—దేవపూజా విఘ్నముగావించుట మొఱకుల లక్షణమని యేమేమియో గొణిగినాఁడు.

సో.యా:—దారితప్పిపోయినకొలందియీ ముండకొడుకులు పైపైకివచ్చుచున్నారు. దయా దాక్షిణ్యములు మాని వీరలను దల్లివేరులతోఁ బెకలించి పాఱవేయించ వలయును. రామభద్రున కీ సంగతి తెలిసినదా? ఆర్షేయములగు శాస్త్రములను ధిఃకరించి గురుధనాపహరణమునకుఁ బూనిరిగా తుచ్ఛులు. ఇప్పుడే వీరిని గొఱుత వేయించవలయును. పెందలకడనే మేలుకొనుట యుక్తము.

చై:—వుండొకచోటనున్న మందొకచోటవేసినఫలమేమి? వీనినొకనిఁ దుదముట్టించిన లాభమేమి?

సో.యా—నీవు చెప్పుచున్నమాటలు నాకర్థమగుటలేదు.

చై:—ద్రావిడులయందు నూతనశక్తి యొండుద్భవిల్లినది. ఆర్యులతో సమానస్వత్వమును గోరుచున్నారు. దీనికంతకును మూలకందమా శంబుకుఁడు. వానిని గడతేర్చినఁగాని యీ యాందోళనము సమసిపోవదు.

సో.యా:—అయితే నీవు శంబుకు నెఱుంగుదువా? వాఁడెంతపనిఁజేయుచున్నాఁడు. తొల్లి తపోభంగమై ద్రావిడుఁడై పుట్టెనుగాఁబోలు.

చై:—ఆఁ! యెఱుంగుదును. పరమసాధువు, విజ్ఞాని, పరోపకారముఁ దలపెట్టఁడు.

సో.యా.—నీమాటలు చిత్రముగానున్నవి. అట్లయినచో నిదియంతయు నేమిటి ? ఎందులకు వచ్చినపని ?

చై:-ప్రజలందఱు సమానముగాఁ బరిపాలింపఁ బడవలయుననియు, సమానమగు హక్కులుండవలయుననియు నాతని వాదము. అందులో మతవిషయమున నీషణ్మాత్రమైన భేదముండఁగూడదని యాతని యభిప్రాయము. అందుచే నతఁడిట్లు చేయుచున్నాఁడు.

సో. యా:-అట్లయితే ఋషిప్రోక్తములగు గ్రంథములన్నియు సున్న చుట్టవలసినదేనా ?

చై:-స్వత్వసామాన్యమునకుఁ బ్రతిబంధకములగు నీతులన్నియు గర్హ్యములనియే యాతని యభిప్రాయము.

సో. యా:—ఓహో! కొంపకునిప్పుముట్టించుచున్నాఁడే? అతఁడిప్పుడెక్కడనున్నాఁడు?

చై:-మన పట్టణంబునకుఁ బరిసరంబుననే సరయూనదీతీరమునఁ జిదానందాశ్రమమని పేరువెట్టుకొని యొక యాశ్రమము నిర్మించుకొని తపస్సుఁ జేసికొనుచు, నప్పుడప్పుడు శిష్యులకుఁ దత్త్వోపదేశముఁ గావించుచున్నాఁడు.

సో.—[మండిపడుచు] ఏమి! తపస్సా? శూద్రుఁడు, తపస్సా? శిష్యులకుపదేశములా? ఏమివింత ? రామరాజ్యములోనే యిట్టివింతలా ? ఇప్పుడు మనము చేయవలసినదియేమి ? వెంటనే నిశ్చయింపుము.

చై.—వీని నీవైపుల లేకుండఁ జేసినఁగాని యీగందరగోళము మానదు.

సో.యా.—ఈవైపుల నేమిటి? వెనుకవచ్చువారికి మరల నొకపనియా? ఈ లోకమున లేకుండఁగనే చేయవలయును. సరే! నడువుము. నేనుగూడ వచ్చెదను. రామభద్రునికడకు వెళ్లెదము.

చై.—తొందరపడకుఁడు. ముందుగా వసిష్ఠులవారి కడకుఁ బోయి వారితో నాలోచించి కార్యము నడపెదము.

సో.యా.—సరే మంచి యూహే, నడువుము; ఈ విస్తళ్ళింటిలోఁ బడవేసి వచ్చెదను.

[నిష్క్రమింతురు.]

(శ్రీరాముఁడు, హనుమంతుఁడు, అంగదుఁడు ప్రవేశింతురు.)

శ్రీ.—అంగదా! చిరకాలమునకు మమ్ము దర్శింప వచ్చితివి. వానర సార్వభౌముఁడు సుఖముగ రాజ్య మేలుచుండెనా? మమ్మే మయినఁ దలపోయుచుండునా?

అం.—దేవా! హసాదు. మీ యాజ్ఞాబద్ధుఁడై కాదా కిష్కింధాపుర మున వానరసార్వభౌముఁడు రాజ్యముఁ జేయుచుండుట? మిమ్ముఁ దలంపని నిమిష మొక్కటియయిన నుండునా? అందు సుగ్రీవ సార్వభౌముఁడు మిమ్ముఁ దలంపకుండునా? "ఆమరణాంతము కృతజ్ఞుఁడనై యుండఁదగిన సాహాయ్యము చేసితి"రని చెప్పుచుండును.

హ.—[తనలో] ఏమి యువరాజు మాటలు వ్యంగ్యప్రధానముగా నున్నవి. ఏలొకో! వీని చర్య లనుమానాస్పదములుగాఁ గన్పట్టు చున్నవి.

శ్రీ.—కుమారా! అంగదా!! మేముచేసినది కడు నల్పకృత్యము సుమీ! మీ పినతండ్రి మిగుల ప్రబుద్ధుఁడగుటచే మా యందుఁ కడుంగడుఁ గృతజ్ఞుఁడై యున్నాఁడు.

అం.—[తనలో] నిజముగ నల్పకృత్యమే. [ప్రకాశముగా] దానికే రేయింబవళ్లాంతరంగికులతోఁ జెప్పికొని యువ్విళ్లూరు చుండును. దేవరవారికి నాకస్మికముగా వాటిల్లిన యాపత్తునకుఁ గుంది కుంది వెంటనే నన్ను మీకడ కంపెను.

శ్రీ.—అంగదా! తీరరాని యిక్కట్టే కాని,

సీ. కాక పక్షంబులు ♦ గల్గని పసినాఁడె
దేశముల్ బుసితోడ ♦ దిమ్మదిరిగి
కనులలోఁ బెట్టుక ♦ యనుకంప సాకిన
పితృమరణంబుచే ♦ వెగటుచెంది
కడలేని యడవులఁ ♦ గాల్నడతోడ ని
ల్లాలితోడుత నడ ♦ యాడి యాడి
కడుఁగ్రొవ్వి కన్నులు ♦ గనక రావణుఁడు చేః
సిన పరాభవముచేఁ ♦ జివికి చివికి

గీ. యుండినను ధర్మసంస్థాప ♦ నోచితంబు
లైన యట్టి కార్యముపట్టు ♦ లందు జంక
మెపుడు రవ్వంతయేని యే ♦ మేని పెద్ద
దిగులు గొల్పెడు కష్ట మే ♦ తేరనున్న.

కాన రాజధర్మ పరిరక్షణంబుకై యర్థాంగిని గారాని యడవుల కంపినందులకై పరితపింపము.

హ:—దేవా! మీరనునది నిజమేకాని యొక్కసంగతి మాత్రము విచారింపవలసియున్నది.

సీ. కన్నవారలనెల్లఁ ♦ గడకుఁ ద్రోసి మహాత్మ!
భవదాశ్రయముఁగోరి ♦ వచ్చెనయ్య
అక్కటక్కట! యసూ ♦ ర్యంపశ్యయయ్యు మీ
తోడునీడవలె న ♦ ల్లాడెనయ్య
పలలాశికొని పోవఁ ♦ [illegible]గలయందు సైతము
రేబవల్ మిము సంస్మ ♦ రించెనయ్య
మీసంశయము తీర్చ ♦ నాసతోఁ దెగమండు
సొదనెక్కి కమలక ♦ బ్రదికెనయ్య
గీ. అట్టిసాధ్వీమతల్లి మా ♦ యమ్మ మూఁడు
లోకములతల్లి యక్కటా! ♦ లుబ్ధకాళి
పంచఁజేరినఁ బక్కునఁ ♦ బగిలి నాహృ
దయము చావనైతినిగదా ♦ తత్క్షణంబ.

౨

శ్రీ:—ఆంజనేయా! వెఱ్ఱియేడ్పు లేడ్చుచున్నావు. మేము విధించిన దండనచే మేము దోషముఁజేసితిమనియా నీయుద్దేశ్యము.

హ:—నే ననఁజాలనుగాని, మాయమ్మమాత్ర మాదండనకు నర్హురాలు కాదని యెఱుంగుదును.

శ్రీ:—అయిన మేముదోషముఁ జేసినట్లేకదా! దీని నిదివఱకేల చెప్పకపోతివి?

హ:—చెప్పనందులకు నామనస్సాక్షి నన్నుఁ బీడించుచునేయున్నది. ఇన్ని దినములనుండి నేను గంటఁ గూర్కొనుచున్నానా ? మొన్న యాజగన్మాత స్వప్నమునఁదోఁచి కనుకొలుకులనుండి వేడికన్నీరు కాల్వలై పాఱుచుండఁ గొనగోటఁజిమ్ముచు డగ్గుత్తికతో "కుమారా ! యకలంకమయిన నాచారిత్రమును, దుర్మార్గులకు దుర్జ్ఞేయమైన నాపాతివ్రత్యమును, నీవెఱుంగవా ?" యనెను. నే నులికిపడి తల్లీ ! యెఱుంగ కేమి ? ఈదీనుఁడు మీసన్నిధానముననిల్చుట కయినయర్హుఁడాయంటిని. "అట్లయినచో " శ్రీరామచంద్రునితోఁజెప్పి యేల వారిసంశయములను దీర్పవ"నియెను. తల్లీ! తల్లీ!! జగన్మాతా !!! నేనసమర్థుఁడను, నేనసమర్థుఁడను. అమ్మా ! నేనెవఁడను ? ఆమహానుభావునకు నొకసామాన్య సేవకుఁడను. నా మాట యందు వారికి గౌరవమెట్లుదయించు నంటిని ! కుమారా ! నీవు చెప్పునదియు నిజమే. ఘోరాని ఘోరాని యడవులలోఁబడవలసిన యిడుములకు బీతువడను. అన్యాయంబుగ నామెడకుఁ దగిలించిన యీ "నిరాపనింద" నెట్టుపాపుకొందునాయని దురపిల్లుచుంటిని. ఇఁక నెవరు నాదిక్కు? మరల మిమ్ముఁ జూడఁగల్గుదునో లేదోయని యంతర్ధానమయ్యెను. నాఁటనుండి నాకు నిద్రాహారములు రుచించుట లేదు.

శ్రీ:—ఓయీ ! హనుమంతా ! నీవు సూర్యవంశపు పరువుమర్యాద లెఱుఁగనట్లు మాటాడుచున్నావు.

హ:—ఎఱుంగ కేమి మహాత్మా ! ప్రాకృతజనంబులాడు మాటలు పాటించి వంశము కలంకము పాలగునని తలంచి, నిరపరాధినియు సాధ్వీమతల్లియు నగు మాయమ్మను హేయమగు నిందపాలుసేయు టుచితమో ? నేనెఱుంగనా ? నాఁ డశోకవనమధ్యంబున మలిన జీర్ణాంబరములతోడను, సంస్కారశూన్యములగుటచే జడలుగట్టిన శిరోజముల తోడను, దివారాత్రములు హా! రామ, హా! రామ, యనుచు మిమ్ముల ధ్యానించుట, అట్టి తల్లికా యిట్టివాదు ? త్రేతాయుగలక్షణము కాఁబోలు.

అం:—దేవా! మేము చెప్పునంతటి వారము కాముగాని సీతామహా దేవి వనవాసముచేత సూర్యవంశమున కపకీర్తిగాని కీర్తిరానేరదని నాతలంపు.

శ్రీ:—[నిమీలితనేత్రుండై విచారించి] అంగదా! నీవాక్యములయందు సత్యము లేక పోలేదు. కాని "జనవాక్యమ్‌తు కర్తవ్యమ్" అను పల్కులం బాటింపవలసిన వాండ నైతిని.

హ:—దేవా! యీనానుడి మాబోటి ప్రాకృతజనంబులకుం గాని మీ వంటివారికిం గాదు.

శ్రీ:—ఆంజనేయా! నీవుకూడ నీ నింద మానెత్తిపైనే పడవేయు చున్న వాండవా?

[ద్వారపాలకుండు ప్రవేశించి] మహాప్రభూ! వసిష్ఠులవారు తమ సందర్శనార్థమై వచ్చినారు. ఏమిసెలవు?

శ్రీ:—ఇంతకన్నను గావలసినది యేమున్నది? వెంటనే తోడ్కొని రమ్ము.

[వసిష్ఠుండు, చైనులు ప్రవేశింతురు. శ్రీరామచంద్రుండు పీఠము డిగ్గి] సూర్యవంశోద్భవుండును, శిష్యుండునగు రామభద్రుండు నమస్కరించుచున్న వాండు.

వ,చై:—వర్ణాశ్రమాచార పరిరక్షణసామర్థ్యమస్తు.

హ—రామభద్రుని సేవకుండు హనుమంతుండు నమస్కరించు చున్నాండు.

వ,చై:—పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిరస్తు.

అం:—[తనలో] మా హనుమయ్య యెంత యదృష్టవంతుండు; పెండ్లియుం బెండ్లమును లేకుండంగనే బిడ్డలమీంద బిడ్డలను బొందం బోవుచున్నాండు. ఇందులకు సంశయమేల? బ్రాహ్మణులమాట రిత్తవోవునా? (ప్రకాశముగా) కిష్కింధాపుర యువరాజంగ దుండు నమస్కరించుచున్నాడు.

వ,చై,—[తేటిపాటంజూచి యాశీర్వదింతురు.]

శ్రీ:—ఇదిగో! యిందు దయచేయుఁడు. [అంద రుపవిష్టులగుదురు]

వ:—రామభద్రా! మనోవ్యాకులములేకుండ రాజ్యముఁ బరిపాలించుచుంటివికదా? క్రొత్తవింతలేమియు లేవుకదా?

శ్రీ:—మీ యాశీర్వాదబలమువలన ధర్మానుష్ఠానపరుఁడనై ప్రజలు సంతుష్టిఁ బొందునట్లు రాజ్యము చేయుచునే యుంటిని. జగద్గురువులయిన మీరు మాయెడఁ బరిపూర్ణకటాక్షముగల్గియుండఁ బాలనయందుఁ గొఱఁతేమియుండును?

చై:—దేవా! సూర్యవంశము సాకేతపురసింహాసనము నందున్నంత కాలము మాబోటి వైదికులకుఁ గొదవలేమియు నుండవు. కాని [అని యాఁగును]

అం:—(తనలో) యీ ముదుకండేదియో కైలాటముఁ దెచ్చిపెట్టుటకు యత్నించుచున్నాఁడు. శాంతముతో వినియెదను.

వ:—చైనులుగారూ! మీరు కొంతతడవూరకుండుఁడు. (రామునికిఁ గన్నున్నఁజేయును)

శ్రీ:—హనుమంతా! అంగదుఁ డలసినయట్లున్నది. యువరాజును విడిదలకుఁ గొంపోయి సత్కారములను గావింపుము.

హ:—అంగదా! మనము విడిదలకుఁ బోదమురమ్మా. (ఇరువురును బయలుదేరుదురు)

అం:—(తనలో) ప్రజ్ఞకు లోపమా? వైదికమునందుఁగాక లౌకికమునందుఁగూడ వసిష్ఠులవా రసాధారణులే, మేమేమియో వినిపోదుమనిచెప్పి యీ మిషచే మమ్మావలకంపించుచున్నాఁడు. అయినను జిత్రము చూచితీరవలయును. (హనుమంతునికై తిరిగి) యాంజనేయా! యిది నీవు రామాయణము నిర్మించుటయందుఁ బడ్డ శ్రమకుఁ బ్రతిఫలము గాఁబోలు.

హ:—అంగదా! యింకను నీకుఁ జిన్నతనము వదలలేదుగా! ఆర్యులను దిరస్కరింపఁగూడదు.

అం:—ద్రావిడులను దిరస్కరింపవచ్చునా?

హ:—కొంటెమాటలు మాని యిటువినుము. మనము సామాన్య సేవకులము. రాజులు రాజకార్యములను బహిరంగముగాఁ జర్చింప నొల్లరు.

అం:—అవును మనము సామాన్యసేవకులమే. అందు ముఖ్యముగా నీవు కిష్కింధాపురము వదలినప్పటినుండి సామాన్యసేవకుఁడవే యైతివి. లేకున్న నిక్కడికేల వచ్చెదవు ? దీనికేమిగాని ముక్కు మూసికొని తపముఁజేసికొను నాబాపనితో రాజ్యకార్యము లేముం డునా యని వెఱఁగుపడి యిట్లంటిని. ఇందుఁ దిరస్కరణ మేము న్నది ? అయినను మనము సామాన్యసేవకులముగదా, మన కేల? పోదము రమ్ము. (నిష్క్రమింతురు.)

వై:-(జనాంతికముగా వసిష్ఠునితో) యీ నూతనజాడ్యము కిష్కింధా పుర యువరాజునకుఁ గూడ సోఁకినట్లున్నది.

వ:-అనుమానముపడియే నేను వానిని నావలకంపు నుపాయముఁ జేసి తిని. (శ్రీరామునితో) రామభద్రా ! కర్తవ్యాంశమునకు వత్తము

శ్రీ:-చిత్తము. గురువుగారి వాక్యములు వినుటకు సిద్ధముగనే యుం టిమి. సెలవిండు.

వ:-ఇప్పుడు క్రొత్తక్రొత్తగాఁ బ్రజలయందు రగులుచున్న కలవరము నెఱింగితివా ?

వై:—ప్రజలయందుఁగాదు, ద్విజేతరులయందు.

వ:—ద్విజేతరులయందేమి ? వారిని సదమదించుటకు ద్విజులయందు మాత్రము లేదా ?

శ్రీ:—మేమంతగా నెఱుంగమే. దేవా ! యదియేదియో సెలవిండు.

(అంగదుఁడు గాంధర్వవిద్యచేఁ బ్రవేశించి యదృశ్యుఁడై యొక మూలడాఁగి శ్రీరామ వసిష్ఠుల సంభాషణము వినుచుండును.)

వ:-శ్రీరామచంద్రా ! రాజవైయుండియు, వేగులవారిమూలమున రాష్ట్రరహస్యములఁ దెలిసికొనుచుండుటలేదా ? ఎంతమాట ?

అం:-(తనలో) శ్రీరామచంద్రుఁడు నాఁడు చాకలివాని యింటిగుట్టు

తెలిసికొనుటచేఁ గల్గిన యగచాట్లకుఁదుచే మరల నట్టిపనికిఁ బూనుకొనఁడని నా తలంపు.

శ్రీ.—దేశికేంద్రా! యకస్మాత్తుగా సంభవించిన భార్యావియోగ దుఃఖముచే మతిచెడి రాజ్యకార్యములయందుఁ బ్రమత్తులమై యున్నారము.

వ.—సూర్యవంశమునం దుద్భవించిన నీ వలన నెట్టిమాటలు వింటి. నీవు ధీరోదాత్తుఁడవు; ఇట్లు కుందఁదగునా? యిట్లాడఁదగునా? ఎన్ని సంకటములు సంభవించినను రాజధర్మమును నెఱవేర్చుట విధికాదా?

శ్రీ.—సూర్యవంశపుఁ బరువుమర్యాదలనునిల్పుటకే యీ యగచాట్లను ధైర్యముతో ననుభవించుచుంటిమి.

వ.—నీ వీశ్వరాంశ సంభూతుఁడవు. కానఁ బ్రాకృతజనంబులట్ల మాటాడఁ జనదు. ఈ విషయమున వాల్మీకిమహాముని యభిప్రాయ మును వినియుండలేదా? ఈశ్వరావతారమని చెప్పుచున్నాఁడు.

అం.—[తనలో] ఇటువాల్మీకి రామాయణమును విన్నాఁడు; అటుహను ద్రామాయణమును విన్నాఁడు. కాని శ్రీరామచంద్రుఁడు తా నింకను మనుష్యమాత్రుఁడో, యీశ్వరుఁడో నిశ్చయించుకొననట్లున్నది. ఒకవేళ రెండునుగాక త్రిశంకుతాతగారి స్వర్గవాసియేమో?

శ్రీ. దేవా? క్షమియింపుఁడు. మనుష్యరూపముతో నున్న మేము మనుష్యులట్ల చరియింపవలదా?

వ.—శ్రీరామచంద్రా। నీవు సార్వభౌముఁడవగుటంజేసి రాజధర్మమును విధ్యుక్తముగా నెఱవేర్పవలసియున్నది.

చై.—[పరులు వినకుండ] ఆ కోతిముండకొడు కేదియో మందు పోసి నట్లున్నది. వానిమొగముఁజూచినప్పుడే నాకనుమానము గల్గినది.

అం:-(తనలో) తాతగారూ! నాకు మంచిబిరుదే యిచ్చితిరి. అదియే నిజము కావలయు.

శ్రీ:-చిత్తము! మీయాజ్ఞాబద్ధులము.

వ:-అటులయినచో రామభద్రా ! యిటువినుము, నీవు రాష్ట్రసమాచారములెఱుంగకుండినను, మేముమాత్ర మెఱుఁగకుండఁజాలము. సాకేతపురరాజ్యశ్రేయస్కాములమయిన మేము దానిపట్లఁ బ్రాణములయిన విడుతుము. నేఁడయోధ్యాపట్టణమంతయు గుసగుసలతోఁడను జిటచిటలతోఁడను నిండియున్నది.

అం:-(తనలో) ఏమిచెపుమా ! వశిష్ఠుతాతగారి యవ్యాజపరోపకారశీలత వెల్లివిరియుచున్నది.

శ్రీ:-కారణమేమి ?

వ:- కారణమా? ఎన్నఁడైనవింటివా శంబుకునిపేరు ?

శ్రీ:-మాకర్ణతాడితమైనట్లు కన్పట్టదు.

వ:-నేఁటిదనుక మేమును వినియుండలేదు.

చై:-అట్టియల్పుఁడే యీ గుసగుసలకన్నిటికిని మూలకారణము.

వ:-ఇతఁడనార్యుఁడు; అనఁగా ద్విజేతరుఁడు; అనఁగా ద్రావిడుఁడు; అనఁగా మనస్మృతులు పేర్కొన్న శూద్రుఁడు.

చై:-(సంతోషముఁబట్టఁజాలక తనలో) ఆహా ! పూర్వసముపార్జితమైన విద్యనంతయు నుపయోగపఱచుచున్నవారు వసిష్ఠులవారు. సమయమున కక్కఱకురాని చదువు చదువా ?

అం:-(తనలో) వసిష్ఠులవారందఱిని గలగూరగంపచేసినారే.

శ్రీ:—అయిననేమి ?

వ: —ఏమియులేదు, శాంతముతోవినుము. త్రికాలజ్ఞులును, లోకాతీతులును, బ్రజ్ఞాచక్షువులునయిన తొల్లింటిఋషులెల్ల వీరికి జపతపంబులు నిషేధించిరి.

శ్రీ:—జపతపంబులనఁగా భగవద్ధ్యానమేకదా?

వ:—అగును. భగవద్ధ్యానమే వీరికినిషేధించి యార్యులగు ద్విజులకు సేవఁజేయ శాసించిరి.

శ్రీ:—ఋషులు మేలుకార్యమునేచేసిరి.

వ:— ఇంతియకాదు, స్మృత్యనుసారముగా వర్ణాశ్రమాచారములను నిల్పి కాపాడుభారము క్షత్రియులందుంపఁబడినది. సూర్యవంశ్య

లగు క్షత్రియులెల్లరు ఋషుల యాదేశమును గ్రహించి. పాటించి నేఁటిదనుక రాజ్యపరిపాలనంబుఁగావించిరి.

శ్రీ:—నేఁటిదనుకయనుచుంటిరి, మీమును మాపూర్వులు పోయిన పుంతనే పోవబద్ధకంకణులము.

వ:—అట్లయిన వినుము, నేఁడీశంబుకుఁడు సాకేతపురమున కతిసామీప్యమున నొకయాశ్రమము నిర్మించికొని, ద్విజేతరులనుండి శిష్యులనుగ్రహించి స్మృతులను ధిక్కరించి వారికిఁ దత్త్వోపదేశముఁగావించుచున్నాఁడు. అంతటితోవిరమింపక, పట్టణములకును బక్కణసీమలకును ఛాత్రులనంపి యార్యులతో సమానస్వత్వము కలదని శూద్రులకు బోధింపించుచున్నాఁడు.

శ్రీ:—మాప్రజల కెల్లరకు సమానములగు హక్కులుండుటుచితమే కదా.

వ:—ఉచితమే స్మృతిసమ్మతమున్నంతవఱకు.

శ్రీ:—చిత్తము.

వ:—అందుచే నీపట్టణంబున, నీసాకేతంబున గర్వగ్రస్తులై శూద్రులు బ్రాహ్మణులను దిరస్కరించుటయేకాక వేదాధ్యయనంబునకుఁ గూడఁ గడంగుచున్నారు.

శ్రీ:—ఇప్పుడు మాకేమియాదేశము?

వ:—ఈదేశమునీది కాదా?

శ్రీ:—మాదియే.

వ:—అటులయిన వర్ణాశ్రమాచారములను నిల్పనొల్లవా?

శ్రీ:—నిల్పబద్ధకంకణులము, గాని మమ్మేమిచేయుమందురు?

వ:—నీరాజ్యమునకురానున్న యీప్రమాదమును, నీముప్పును వైళమ తొలఁగింపవా?

శ్రీ:—దానికి సందియమేల? నేఁడేవర్ణాశ్రమాచారముల ధిక్కరించి విచ్చలవిడి వర్తించువారల నిష్ఠురదండనపాలుచేసెదమని శాసనమును బ్రచురించెదము.

వ:—ఇట్టిశాసనమువలన నుపయోగములేదు. ఇది తాత్కాలికోపశమనముగల్గఁజేసినఁ జేయును. కాని శాశ్వతముగా నీయుపద్రవమును దప్పింపఁజాలదు. ద్రావిడులందుద్భవించిన యీయావేశమును మీశాసనమిప్పటికి నణఁచిపెట్టినను, లోన గుమిలిగుమిలి యెన్నఁటికయిన బయల్పడకమానదు. ముందు మేల్కొనుట మేలు. ఒకరినిర్వారంబట్టి శిక్షించిన నుపశమిల్లునని తోఁచును.

శ్రీ:—ఎవ్వరిని? ఏశిక్షవిధించమందురు?

వ:—ఎవ్వరిని శిక్షించిన నేమిలాభమున్నది? సామాన్యదండనమువలన మాత్రమేమియుపయోగమున్నది? ఈమతద్రోహులగురువునుం బట్టియే మరణదండన విధించవలయును. ఇయ్యది కఠినశిక్షయని తలంపరాదు. ఇరుపక్షములవారి మేలుకొఱకే. అవయవములయందొక్కటి దుష్టమైన దానిని ఖండించివైచుట వైద్యునకు విధి. ఇందు వేఱొండు తెలవులేదు.

శ్రీ:-(నివ్వెఱఁగంది, కొంచెము విచారించి) మీరీమాటలు చెప్పనుదగదు. మేము విననుదగదు. వేయేల? వినఁజాలము. దుష్టశిక్షణంబున నాఱితేఱిన యీహస్తము నిరపరాధుని ద్రుంపఁజాలదు.

వ:—నిరపరాధుఁడనుచున్నాఁడవు. స్మృతి ధిక్కారముఁ జేసి మతద్రోహముఁగావించిన నీచుఁడెట్టిదండనకయిన నర్హుఁడే.

(హనుమంతుఁడు ప్రవేశించి యదృశ్యుఁడై యంగదుండుకూరుచున్న స్థలమునఁ గూరుచుండఁ బోవును.)

అం:—(తొలఁగితనలో) పాపము! మాహనుమన్నకుఁ గండ్లు కనఁబడుట లేదు. ఇది బ్రాహ్మణభక్తికిఁ బ్రతిఫలము గాఁబోలును.

శ్రీ:—అటులయినచో మేము శంబుకుని సన్నిధానమునకరిగి యాతఁడొనర్చుచున్నది మతద్రోహమని నచ్చఁజెప్పి మంచిమార్గమునఁ బెట్టెదము.

వ:—మేమిదివఱకే యతనితో ముచ్చటించియుంటిమి. అతఁడు మా మాటలను బెడచెవులను బెట్టుటయేకాక యనార్యులకుఁ గూడ మతమునందు సమానమగు స్వత్వమున్నదని తర్కించి, ప్రాణము

నయిన నీకుమనుగాని యంతరాత్మకు వ్యతిరేకముగా నారబ్ధకార్యములను విసర్జింపనని మొండిపట్టుపట్టి ఖండితముగాఁ జెప్పినాఁడు. అందుచేతనే మీసన్నిధానమునకు వచ్చితిమి.

శ్రీ:—ధర్మసూక్ష్మములు మాబోంట్లకు దురవగాహము. అయినను నింతకుము న్ననార్యులుకూడ బ్రహ్మత్వము గడించినట్లు విన్నారము. శంబుకుని వాక్యములయందు మతద్రోహబుద్ధి యున్నట్లు కన్పట్టదు.

వ:—రామచంద్రా! పొరఁబడుచున్నాఁడవు. నీవుచెప్పునవి కృతయుగమునాఁటికథలు.

శ్రీ:—అయ్యా! యుగభేదముచే స్వత్వముకూడమాఱునా?

వ.—దానికింకను సంశయమా?

శ్రీ.—అట్లయిన నీవిషయమున దీర్ఘవిచారణముఁ జేయవలయును. అనాలోచితము గాఁగార్యమునుఁ జేయఁజాలము. క్షమింపుఁడు

హ.—(తనలో) శ్రీరామభద్రుఁడు సత్యమునే పల్కుచున్నాఁడు.

శ్రీ.—(ఆలకించి) ఎక్కడనుండియో రోదనధ్వానములు వినవచ్చుచున్నవి.

ద్వా. పా.—(ప్రవేశించి) బ్రాహ్మణుఁడొక్కఁడా క్రందనముఁజేయుచు మొగసాలకడ నిలువఁబడియున్నాఁడు. ఏమిసెలవు?

శ్రీ.—వెంటనే లోనికిఁ గొనిరమ్ము.

ద్వా.—చిత్తము [నిష్క్రమించును] [బ్రాహ్మణుఁడొక్కఁడొక్కబాలశవంబుతో బ్రవేశించి యార్తముతో రామునుద్దేశించి]

బ్రా.—చం॥ఇనకులవర్యుఁడౌరఘునరేంద్రునిదొట్టియునేఁటిదాఁకనుర్వి
జనకులుగల్గఁ బుత్రకులు ♦ చచ్చుటగానము సీతలాటమం
దున ఘటియిల్లెఁ గారణము ♦ తోఁచదు శూద్రుఁ డెవండో మెచ్చటో
తనమతధర్మముల్ విడచి ♦ తప్పుపథంబునఁ బోవఁబోలెడిన్ 3

ఉ॥ ఓరఘురామ! కట్టెదుట ♦ నున్నది బాలశవంబుఁ జూడు మీ
పాఱులఁ బ్రోవలేని నర ♦ పాలకు లేటికి? మీదుపూర్వులె

వ్వారును విప్రభక్తి పరి ♦ వర్జితులెన్నఁడుగారు గావునన్
బాలుని బిడ్డకిచ్చెదవొ ♦ ప్రాణము! శాపమునే గ్రహింతువో!

అం.—[తనలో] ఏమీ యీ బెదరింపు; తన బిడ్డను బ్రదికించుకొనలేని యీ పాఱుఁడు శాపము నిచ్చునఁట, ఏమనియో!

వ.—అకాల బాలమరణదండహ్యమానుఁడవైన యో యదృష్టహీనుఁడా! చక్రవర్తిని దూలనాడకుము.

బ్రా.—వసిష్ఠులవారా! దుఃఖమున మునిఁగిన నేను మిమ్ముఁజూడఁజాలక యపచారమును జేసితిని. నమస్కారము. శాస్త్రవిహితముగా రాజ్యమేలఁజాలని చక్రవర్తిని దూలనాడకేమి చేయఁ గల్గుదును?

శ్రీ.—ఓ భూదేవా! బ్రాహ్మణధర్మముగాని యీ కోపమేలపూనెదవు? వాటిల్లిన యాపత్తు సవిస్తరముగాఁ దెల్పిన నదితీర్ప శ్రీరాముఁడు సంసిద్ధముగా నున్నాఁడు.

బ్రా.—ఇతఁడు నా బిడ్డఁడు, లేకలేక కన్నసంతానము. నేఁ డకస్మాత్తుగా మరణించెను. కారణము మీరే యరయుఁడు.

అం.—[స్మృతినభినయించి యక్కజపాటుతో] ఔరా! యారా! యేమి యీ కుట్ర! ఏమి యీ తంత్రము! ఏమి యీ ఛద్మ కౌశలము! ఇప్పుడంతయు నర్థమయినది. వసిష్ఠులవారెంత తంత్రజ్ఞులు. మొన్నసాయంకాలము, వసిష్ఠులవారశ్వినీ దేవతలతో గుసగుసలు వోవుటకుఁ గారణమిదియా! భూదేవులాకాశదేవులొక్కటైరి. ఇఁక శంబుకర్షికిఁ బ్రాణములు దక్కుటెట్లు? అశ్వినీ దేవతల సాహాయ్యమున నీ కుఱ్ఱవానిని మూర్ఛపోఁగొట్టి శంబుకర్షి తపముచే మరణించెనని చెప్పవచ్చిరి. ఎంతపొరపాటుఁ జేసితిని. మా సుషేణు తాతగారిని దీసికొనివచ్చిన యెడల నేదియో వీఱుగుడిచ్చి లబ్ధప్రజ్ఞునిఁ జేయకుండునా! కట్టా యిప్పుడు నేనేమి చేయఁగలను. ఎంతమోసము. అయినను శ్రీరామచంద్రుఁడేమి చెప్పునో వినియెద.

శ్రీ.—(వశిష్ఠునికై తిరిగి) మహాత్మా! యిట్టి బాలారిష్టము దేనివలనఁ గల్గునో సెలవిండు.

వ.—[దీర్ఘముగా విచారించి]

శ్లో॥ యస్యరాష్ట్రేనృపాలస్య । తురీయశ్చ తపోధనః
తత్రతథ్యమ్ భవత్యేవ । విప్రబాలస్యమారణమ్ ॥

శ్రీరామచంద్రా! యింకను సంశయమేల ? ఏ రాజురాష్ట్రము నందు శూద్రుఁడు తపస్సుఁజేయుచున్నాఁడో యచ్చటనే యకాల ముగా విప్రబాలురకు మరణము సంభవించి తీరునని స్మృతి వాక్యము చెప్పుచున్నది. ఇంతకన్నను మనకేమి తార్కాణము గావలయును ?

హ.—[వినయముతో] దేవా! మీవాక్యములు మాకుఁ బరమప్రమా ణములు. సందేహింపవలసిన యగత్యములేదు. కాని యొక్క సంగతిని దెలియఁగోరుచున్నాఁడను.

అం.—(తనలో) కట్టకడకు మాహనుమయ్యకుఁగూడ నేదియో సంది యము పొడకట్టినది. తలుమఁగాఁ దలుమఁగాఁ బ్రాణరక్షణకయి గోత్రియయినను వెనుదిరిగి పొడుచునన్న సామెత యబద్ధమగునా ?

చై.—(కోపముతో) ఆంజనేయా ! వసిష్ఠులవారేల ? నేనేసమాధా నముఁ జెప్పెదను. అ సందియ మేదియో తెల్పుము.

హ.—ఎవరైన నాకేమి స్వామీ ? "అవశ్యమనుభోక్తవ్యమ్ కృతమ్ కర్మశుభాశుభమ్" అను వాక్యము చొప్పున శూద్రుఁడెవండేని యాత్మ కులధర్మముల విసర్జించి, ద్విజవిహితములగు కర్మముల నాచరించినయెడలఁ దచ్ఛూద్రుఁడు పాపాగ్నిదగ్ధుఁడుకావలయును గాని ద్విజశిశువుమరణించుటెట్లు తటస్థించును ? ఇటులయినచో ద్విజేతరులు తపంబుఁజేసినయెడల ద్విజులు నామమాత్రావశేషు లగుదురా ? అధర్మ మాచరించుచున్న పశ్యతోహరుని మహాపాప ముచే నెచ్చటనోయున్న పరులు నశింతురా ? పాతకులను దమ పాపములు బాధింపవా? అజ్ఞుఁడనైననాకేమియుఁదోఁచుటలేదు.

అం:—(తనలో) మాహనుమన్న యెంతవాఁడైనాఁడు ? వేదాంతము వెలిఁగించుచున్నవాఁడు, దొంగకు నీతులా?

చై.—ఆంజనేయా! శ్రమపడి ప్రశ్ననడిగితివి కాని నీకు శాస్త్రచర్చ చేయునధికారము లేదెఱుంగుదువా? మాబోంట్లు ధర్మ సూక్ష్మములను నీకుఁజెప్పనుదగదు, నీవు విననుదగదు.

అం.—(తనలో) ఘాహనుమయ్య తలతిక్కవదలినట్లున్నది.

హ.—అయ్యా! మాకెందులకుఁ జెప్పగూడదో యిప్పుడు తెలిసినది.

వ.—(రామునుద్దేశించి) వింటివా రాఘవరామచంద్రా! యాశ్రమసాంకర్యంబునఁ గల్గు దుర్నయములు! మనము విన్నదానికిని నేఁడు కన్నదానికిని సరిపోయినది. ఇది తప్పక శంబుకుని తపశ్చరణ ఫలితముగా నోపు. నిర్నిమిత్తంబుగ నిట్టివి గలుగవు.

అం.—(తనలో) ఇంక నేనిచ్చట నిలువఁజాలను. మానవుఁడెట్టికార్యములను జేయఁగలఁడో నేఁడు తెలిసినది. (నిష్క్రమించును.)

శ్రీ.—మునీంద్రా! నామనం బింకను సంతృప్తిపడకున్నది. నిర్జనమైన యరణ్యసీమ తపంబుఁ జేసికొనుచున్న శంబుకునకును నీబాలమరణంబునకును గార్యకారణ బాంధవ్యంబు గుర్తింపఁజాలకున్నాఁడ.

వ.—మనమిప్పుడు సేయుచున్న కర్మమునకు నుత్తర జన్మమునకును సంబంధబాంధవ్యములెట్లు చెప్పెదవు? కొన్ని యెడలఁ గార్యకారణ సంబంధమూహింపఁదగినది. అదియు గాక వంశగురువు నగు నేను చెప్పుచున్నాఁడను. ఋషిప్రోక్తములగు శాస్త్రములను జూపించుచున్నాఁడను. ఇంకను సంశయమేల! నాఁడపర బ్రహ్మయగు విశ్వామిత్ర వాక్యములయందు విశ్వాసముంచి తాటకిని వధింపలేదా?

హ.—(తనలో) క్రమక్రమముగా నెత్తిపొడుపులోనికి దిగుచున్నదే తాతగారిపని.

శ్రీ.—స్వామీ! యదినరహంత.

వ.—ఆశ్రమముతో నితఁడు బ్రాహ్మణహంత. స్మృతి ధిక్కారముచే బ్రాహ్మణవధఁజేసినాఁడు. ఎవ్వరెక్కఁడు పాపకర్మములో యోజించుకొనుము.

శ్రీ.—ఇది నిజమయినచో వెనుదీయను.
వ.—నిజము కాకేమి ? లెమ్ము; కీర్తికాముఁడవుకమ్ము.
హ.—[తనలో] నిరపరాధునిఁజంపి శ్రీరామచంద్రుఁడు యశస్వికావలసి వచ్చెనుగా.
శ్రీ.—మీవాక్యములఁ బ్రతిఘటింపఁజాలను. మీయాజ్ఞను నెఱవేర్చెద.
హ.—[తనలో] తలఁచిట్టికార్యములునానెత్తిపైనే పడుచుండును. శ్రీరామచంద్రుఁడు నన్నీపనికి మాత్రము నియోగింపకుండునుగాక.
వ.—సూర్యవంశజులెన్నఁడు గురుతిరస్కారముఁజేసి యెఱుఁగరు. నీవా చంద్రార్కము రాజ్యమేలుదువుగాక.
చై;—జయతు, జయతు.
శ్రీ;—శంబుకుని మాసన్నిధానమునకు రప్పించి కొన్ని ప్రశ్నములడిగి మఱి మీయాజ్ఞనెఱవేర్చెదము.
వ;—నీయిష్టము వచ్చినట్లాచరింపుము. ఒకసంగతిఁ జెప్ప మఱచితి. శంబుకుని వధతో నీబ్రాహ్మణ బాలశవంబు పునర్జీవితము కాఁగలదు.
శ్రీ;—దీనిసత్యాసత్యములు పరీక్షింపఁగలము.
వ. చై—ఇఁకమాకు సెలవిప్పింపుము.
శ్రీ;—చిత్తము. [నిష్క్రమణము.]

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

శంబుకవధ

(ఉత్తరరామచరిత)

తృతీయాంకము.

చిదానందాశ్రమము.

[అంగదుఁడు, శంబుకుఁడు ప్రవేశింతురు]

శం:—యువరాజా! నీవు వెఱ్ఱిబాగులవాఁడవుసుమా! శ్రీరామచంద్రుఁడు నన్నుఁజంపుననియా నీకీదుఃఖము? నామరణమువలన నార్యులకుఁ గలుగు లాభముకన్న ననార్యులకుఁగలుగు లాభము మెండుగ నుండునని నీవెఱుంగవా ?

అం:—మహాత్మా! యిదియెట్లు?

శం:—నామరణము ద్రావిడసంఘమునందు నూతనజీవము కల్పింపదనియా నీనమ్మకము? ఆత్మాభిమానముగలప్రతిజాతికిని గ్రూరదండనము స్వాతంత్ర్య రక్షణాశక్తిని బుట్టించును.

అం:—ఇది యాత్మాభిమానముగల జాతిలక్షణమని మీరు సెలవిచ్చితిరి. ఇది యనార్యులమయిన మనకు నన్వయించునాయని యుబి యాడుచుంటిని.

శం:—అనఁగా ద్రావిడులకు నభిమానములేదనియా నీయూహము. తొల్లింటి మనపూర్వులచరిత్రముఁజదివిచూడుము. ఆర్యులకు ననార్యులకుఁ బ్రవర్తిల్లిన భయానకరణంబుల వంక క్షణకాలము నీమనోనేత్రమును బ్రసరింపఁజేయుము. ఈయుద్ధములన్నియు నేటికి సంభవించినవనుకొంటివి? మూలకారణమును యోజింపుము. నీసంశయములు పటాపంచలగును.

అం:—ఆర్యులకు ననార్యులకు జరిగినవి యుద్ధములని తలఁపోయను. దేహదార్ఢ్యముకలిగి విదేశములనుండి తండోపతండములుగ మన

దేశముపైఁబడి దేశమును గొల్లఁగొట్టుచు మనపూర్వులవెన్నాడు నప్పుడు యుద్ధములెట్లు పొసంగును? ప్రత్యర్థినిల్చినప్పుడుకదా సమరము. యుద్ధములేకుండఁగనేచేనైనంతవఱకు నార్యులనార్యుల నులిమివేసిరని నాయాశయము.

శం:—కుమారా! యంగదా! మనపూర్వులు భీరువులనియా నీయా శయము. ఎంతవెఱ్ఱిపడితివి? ఆర్యులతో హాహాహాకారింబోరి, కచాకచింబెనఁగి, బాహాబాహిందొడరి తుములసమరంబుఁజేసిన వారలు మనపూర్వులు. నీవన్నట్టులార్యులు. శీతలదేశమునుండి వచ్చుటచే మిగుల శరీరసత్వముకలవారగుటచేతను, రణధర్మములఁ బాలింపకుండుటచేతను దు ట్ట తు ద కు వి జ య ముఁ గాంచిరి. అనంతరము నీవనినది జరిగినది. ఎక్కడికోపోవుటేల? రావణుఁడు బలపరాక్రమసంపన్నుఁడా? లేకరజ్జులాఁడా? మీసాహాయ్యము లేకున్న రాముఁడేమయినఁ జేయశక్తిమంతుఁడగునా? మీతో డ్పాటుమాట యటుంచుము జాతిద్రోహియుఁ, గులద్రోహియు, వంశ ద్రోహియు, భ్రాతృద్రోహియునగు, విభీషణుఁడు రాజ్యకాంక్షచే నిం టిగుట్టు తెలుపకున్న రాముఁడు వ్యర్థప్రయత్నుఁడగువాఁడా లేదా? తుదకు మరణధర్మముఁబాటించి రావణునిఁజంపఁగల్గె నారాముఁడు?

అం:-దేవా! యిదిసత్యమేకాని రావణునిమాటఁ దలపెట్టకుఁడు. మీవంటి వారుతలపెట్టఁదగిన నామముకాదు. అతఁడు నీచుఁడు, పరభార్యాపహారి.

శ:—కుమారా! నిజమేయనుకొనుము, అతఁడు నీచుఁడే; ఆనీచుని యందు నొకగుణమున్నది కనిపెట్టఁగల్గితివా?

అం:—దేవా! వానింగూర్చి ప్రసంగింపకుఁడు. క్రోధమురగులకుండ వానింగూర్చి వినఁజాలను.

శ:—ఇదిగో! యీయొకమాట నేవినుము. తొందరపడి వివరమును బాడుచేసికొనకుము. దాన లాభముగల్గఁబోదు.

అం.—అటులయినచో సెలవిండు, వినియెదను. ఆసుగుణమేది?

శం:—రావణుఁడు సీతామహాదేవిని దొంగిలికొని పోయినాఁడనియే కదా యాతఁడు నీచుఁడంటివి.

అం:—అగును; అందుచేతనే.

శం:—కొనిపోయి యేమిచేసినాఁడు?

అం:—ఆమహాపతివ్రతను బెట్టరానిబాములుబెట్టినాఁడు.

శం:—బాములుపెట్టినాఁడుగాని యామహాపతివ్రత పాతివ్రత్యమునకు లోపము గల్గించెనా?

అం:—అది వాని సుగుణముకాదు. దానికిఁగారణమాజనని సౌశీల్యము నాత్మబలము. సాధ్యమైనచో నానీచుఁడు చేయరానిపాపకార్య మొకటుండునా?

శం:—దిక్పాలకజేత యపకారము దలంచుకొన్నచో దిక్కుమాలిన యబల యేమిచేయఁగలదు? యోజింపుము. ఇదివానిసుగుణమో దుర్గుణమో ?

అం.—దీనికి నేనేమియుఁ జెప్పఁజాలనుగాని, పరస్త్రీని దొంగిలికొని పోవుట పాపకార్యముకాదా ! అనంతరమెంతనీతితో వర్తించిన నేమి ? దుష్పథముకాకుండునా?

శం.—దీనికిఁగల కారణములనుగూడనాలోచించి యవల నీకుఁదోఁచిన తీర్పుఁజెప్పుము. రాముఁడు నిష్కారణముగా ననార్యులనందఱిని దెగటార్చుటకు ఋషులతోఁ బంతముపట్టెను. ఇదిన్యాయమో !

అం.—నిష్కారణమేమి మహాత్మా ? ఆఋషులకు నీద్రోహు లెన్నెన్ని యో యపచారములుచేసి యాపదలుగల్గఁజేసిరి.

శం.—వీరుచేసిన యవి నీతికార్యములుదలపెట్టవా? వీరు నిజముగ బ్రహ్మ జిజ్ఞాసువులనియా నీయభిప్రాయము ?

అం.—అగును బ్రహ్మజిజ్ఞాసువులనియే నాయభిప్రాయము.

శం.—నాయనా ! వినుము. నీయభిప్రాయము సరియైనదికాదు. ఆర్య చక్రవర్తులచే ననార్యరాజులగుట్టుమట్టు కనుఁగొనుటకు దక్షిణా పథంబునకుఁ బంపఁబడిన యోగివేషధారులయిన ఛద్మవిద్యాపా రంగతులు. తమనీచకార్యములకు మతమును గప్పడముగాఁజేసి కొనిన మృషాసంయములు. వీరు దక్షిణాపథమున నచ్చటచ్చటఁ బల్లెలుగట్టుకొని శిష్యపరంపరలమూలమున వార్తాసంగ్రాహణముఁ

జేయుచారులు. వింధ్యోత్తరభూములనుండి మనపూర్వుల వెడలఁద ఱిమి, దక్షిణాపథమునఁగీచుమను కాఱడవులలోఁ జెట్టుగుట్టలఁ బుట్ట లంబట్టించియు నచ్చటనైన నిలువనీడ లేకుండఁ జేయుట కేర్పడిన కొఱ ముట్లు. ఇయ్యది సత్యమని వీరిపూర్వచరిత్రంబులయందుఁ బెక్కు చోట్లఁ దార్కాణముఁ జూపనగును. దీనికంతయు మూలకందము జాతివైషమ్యము. సామ్రాజ్యములు దగ్ధపటలముఁజేసి మానవుని సామాన్యస్వత్వమైన స్వాతంత్ర్యమునకుఁ బ్రతిబంధకముఁ గల్పింప నొడిగట్టుకొన్నవారిని దమదేశము నుండి వెడల నడచుటకయి యత్నించుట పాపమో, దోషమో, రాజనీతివిరుద్ధమో యోజిం పుము. (అంగదుఁడు దిగ్భ్రాంతితో వినుచుండును, శంబుకుఁడా వేశముతో నంగదునిమోమునందుఁ జూడ్కినిల్పి) మీతండ్రి ఋషులకుఁగాని, సాధువులకుఁగాని యేమిద్రోహము, నేమియప కారముఁజేసినాఁడని రాముఁడు పొదమాటునడాఁగి ప్రాణముఁ దీసెను? [అంగదుఁడు నిరుత్సాహముతో నూరకుండును] పల్కు వేమియంగదా ?

అం.—[మెల్లఁగా] ఆడినబాస నెఱవేర్చుకొనుటకు,

శం—[ఉద్వేగముతో] అంగదా ! స్ఫుటముగఁ బల్కువేమి ? ఆడిన బాస నెఱవేర్చుకొనుటకా ? అంతనీతిశాలియా? రావణుఁడు లక్ష్మ ణుని మహాశక్తితో మూర్ఛాలసునిఁజేసినప్పుడు రాముఁడు మీ ముందట మీపినతండ్రితోడను, విభీషణునితోడను జెప్పినవా క్యములేవి? ఆడినబాస నెఱవేర్తుననియా? అసమర్థుఁడఁబ్రతిన నెఱ వేర్పలేననియా ? చెప్పవేమి ? జ్ఞాపకములేదా ? * [అంగదుఁడు నిరుత్తరుఁడైయుండును, శంబుకుఁడు సముద్వేగమువలన జనించిన కంపితస్వరముతోఁ జుఱుకుచూపులంజూచుచు] కుమారా ! ఇది యిటులుంచుము, పరోపకారార్థము ప్రతినపట్టుట మేలుగాని యా త్మలాభమునకై ప్రతినపట్టితినని నీచకార్యమునకు నొడిఁగట్టుట

* భానుజ! సేనఁగొంచుఁ గిష్కింధకు నేగు నాపలుకు సెల్లదు నీవునుబోవిభీషణా! భాస్కరరామాయణము,

ధర్మమా ? ప్రతిజ్ఞాపూర్వకములయిన నీచకార్యములన్నియు, నిర్దోషములును, నిష్కళంకములును నిర్మలినములును నగునా ?

అం.—దేవా ! నేను గర్తవ్యతామూఢుఁడనైతి, ముగ్ధుఁడనైతి, మీ వాక్యములఁ బూర్వపక్షము సేయఁజాలను, జేయనొల్లను. (ప్రకంపిత స్వరముతో) ఆనాఁడు రాయబారిగా లంకాపట్టణముఁ బ్రవేశించి యాప్తవర్గముతో నిండుకొలువైయున్న రావణుని తేజ ఓజములు నా కన్నుల మిఱుమిట్లుగొలుప నా సభాంగణమున నఱజాము నిస్పృహుఁడనై, నిలువఁబడితిని. తుట్టతుదకు నడచుచున్నది ధర్మమార్గమనిచెప్పి నింధావాక్యము లాడితిని. మా హనుమన్నమాత్ర మో రావణుఁడు మూఁడులోకములను బరిపాలించుటకుఁ దగినవాఁడని నాతో రహస్యముగా నొకనాఁడు చెప్పెను.

శం.—కుమారా ! యింకొకమాట వినుము. రావణుఁడు నీచుఁడే నీచతరుఁడే నీచతముఁడే. కాని యట్టి నీచుని సబాంధవముగాఁ జంపిన యనంతరము శ్రీరామచంద్రునకు వాటిల్లిన యాపత్తేమి ?

అం.—(విచారించి) నేనెఱిఁగినంతవట్టునకు నాపత్తేమియులేదు.

శం.—లేదా ? అటులయినచో రామలింగేశ్వరస్వామిప్రతిష్ఠకుఁ గారణమేమి ?

అం.—జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. రావణవధచే శ్రీరామునకు బ్రహ్మహత్యమహాపాతకము చుట్టుకొన్నది యఁట.

శం.—(ఏకసక్కెమునుదెల్పు చిఱునగవుతో) నీచుని జంపుటచే బ్రహ్మహత్య యెట్లు సంభవించును? బ్రహ్మజ్ఞానియై నప్పుడు కదా తద్వధచే బ్రహ్మహత్య పాతకము తటస్థించును. నీచకార్యములు చేయువాఁడు బ్రహ్మజ్ఞాని యెట్లగును ? విచారింపుము.

అం.—స్వామీ ! క్రమక్రమముగ సర్వమును నా మనోనేత్రములకు విశదపడుచున్నది.

శం.—అంగదా ! యింకొక్కసంగతిఁ జెప్పమఱచితిని. వాల్మీకి మహాముని యసాధారణ శేముషీధురీణుఁడు. రావణుఁడు మహాపాతకి యని ఋజువుచేయుటకు రావణుఁడు సీతాదేవిని బలాత్కార

ముగా మానహాని జేయమికి నేదో యొక శాపము నాటంకముగాఁ గల్పించి లోకులను విభ్రమపాలు జేయఁగలఁడని నాకుఁదోఁచుచున్నది. అయినను మనము నిజమును గొలఁది దినములలోనే జూడఁ గల్గుదుము.

అం.—(వినయముతో) దేవా ! మీ మనస్థైర్యమే మీనిశ్చితార్థమును సంపాదింపఁ గలదు. ప్రాకృతజనంబులకు మీ చరిత్రము దురవగాహము. ద్విజులు మిమ్ముఁ బాషండుఁడవనియు, మతద్రోహివనియు దెగడుదురు. ద్విజేతరులో విద్యాగంధము లేమిచే బ్రాహ్మణద్వేషివనియుఁ దన్మూలమున రాజదండనకుఁ బాత్రుడవనియు గొణుగుదురు. కట్టకడకు మీరిరు తెగలకుఁగా నివారగుటయే ఫలితము. మీ మహాత్వతత్వముఁ దెలిసికొనఁజాలక ద్విజేతరులు కృతఘ్నులగుటయే కాక కృతాపరాధులగుచున్నారు.

శం.—యువరాజా ! తెవులు గొంటునకుమందు రుచింపదని చెప్పి స్వాదుపదార్థము నొసంగుట యుక్తమో ! నే నెందులకుఁగాను పోగాడుచుంటినో ద్విజేతరులు కొన్నినాళ్లకయినఁ దెలిసికొనక పోదురా ?

అం.—(పొరలి వచ్చుచున్న దుఃఖముతో) నిన్న శ్రీరామభద్రుని సభాముఖమున జరిగిన చర్చను బరిశీలింప నికఁ జిరకాలము మీ సందర్శనభాగ్యము మా బోంట్లకు దొఱకదని సందేహము పొడముచున్నది. మీరీ సాకేతము విడిచి దక్షిణాపథమునకు వచ్చి యచ్చోట్ల మాసేవల నంగీకరించుచు నజ్ఞానాంధులఁ దరియింపఁ జేయరాదా ?

శం.—ఏమి నీబేలతనము ? దక్షిణాపథమునకు వచ్చుటకు నభ్యంతరమేమియు లేకపోవుటయే గాక నాకు సుగ్రీవసార్వభౌముని సందర్శనలాభము కూడఁ గల్గును. అయినను నిజముగ శ్రీరామచంద్రుఁడు నాప్రాణమునకుఁ దెగినయెడల దక్షిణాపథమునకుఁ దరలినంతమాత్రమున నేను దప్పించుకొనఁ గల్గుదునా ? ఇది యెట్లయినను నేనిచ్చట నీయాశ్రమ స్వీకారముఁ గావించుట యాత్మ

లాభమునకే యనుకొంటివా ? అట్లుకాదు. నాయీకృత్యము వలన ద్రావిడులందఱు మేలుపొందవలయునని యభిలాషము, కాకున్నచో నేనేదుర్గమారణ్యమందో నిష్ఠురతపోనిష్ఠాగరిష్ఠుండనయి కైవల్యముఁ బొందఁజాలనా ? మఱియు సనాతనధర్మ రక్షకుఁడను బిరుదంబుఁ దాల్చిన శ్రీరామచంద్రుని సన్నిధానముననే యీస్వత్వము నిరూపించుకొనఁ జాలుటో లేక సత్వముతోపాటు ప్రాణమును గోల్పోవుటో తటస్థింపవలయును. రామరాజ్యములో మనము దొంగతనముగా భగవద్ధ్యానముఁ జేసికొనవలసియుండునో బాహాటముగా, బహిరంగముగాఁ జేసికొననర్హులమో స్థిరపఱచికొనుటకే మేమీ సాకేతపురప్రాంతసీమలయందు మల్లాడుచున్నాము. రాజు బ్రాహ్మణవాక్యములఁ దిరస్కరించి మతరక్షణమేచేయునో, పురస్కరించి హితరక్షణమే చేయునో, చూడవలసియున్నది.

అం.—అమంగళము ప్రతిహతమగుఁగాక. దేవా ! మీయాదర్శము సామాన్యులకు దుర్జ్ఞేయము. మీ భావము గభీరము. మీ మానసము కారుణ్యరసాప్లుతము. అఖిలవస్త్వంతర్యామియగు నీశ్వరుఁడు మిమ్ముఁ బాలించి మీ యారబ్ధ కార్యమును నెగ్గించుచుగాక. మగిడి కిష్కింధాపురమునకుఁ బోవు తలంపున శ్రీరామచంద్రుని కడ సెలవంది కొన్ని సంగతులుమీకుఁ జెప్పి పోవువాఁడనై యిచ్చటకు వచ్చితిని.

శం.—కుమారా ! చెప్పవైతివా సంగతులను విన ముచ్చటపడుచుంటిని.

అం.—మహాత్మా ! నోరాడకున్నయది. చెడుమాటలు చెప్పవలసినవాఁడనైతిని.

శం.—ఏమినీవెట్రి ? తెగించినవానికి సముద్రము మోకాలిబంటికాదా? ప్రాణమున కాశింపనినాకుఁ జెడుమాటలుండునా ?

అం.—ఋషిచంద్రమా ! వశిష్ఠులవారి కుట్రచే నోషధీసాహాయ్యమున నొక బ్రాహ్మణ బాలుని విసంజ్ఞుఁజేసి కొలువునకుఁ గొంపోయి

మీయాశ్రమవ్యత్యాసముచేఁ గల్గిన ఫలమని శ్రీరామచంద్రునకు నచ్చఁజెప్పిరి. నచ్చఁజెప్పి మిమ్ము శిక్షాపాత్రునిఁ జేయుటకు యత్నించుచుండ నేను జూడఁజాలక మీకడ కరుదెంచితిని.

శం.—(అలక్ష్యభావమును సూచించు నగవుతో) ఱోటిలోఁ దల దూర్చి రోఁకంటిపోటునకు వెఱవనగునా? ఈ కార్యవిధాన మంతయు నూహింపనిదికాదు. కానఁ బిరుతివియవలసిన పనిలేదు. పాపము వసిష్ఠులవారి కెట్టి యవస్థవచ్చినది ?

అం.—దేవా! ప్రొద్దెక్కుచున్నది. అనుజ్ఞయిత్తురా? [సాష్టాంగ నమస్కారముఁ జేయును.]

శం.—[లేవఁదీసి] కుమారా! కృతార్థుఁడవుకమ్ము, సుఖమునఁబోయి రమ్ము.

అం:—[కన్నుల నీరునించికొని డగ్గుత్తికతో] ఎన్నఁటికో పునర్దర్శనము? సంయమీంద్రా! యీశిష్యునిసేవ నంగీకరింప నిచ్చగలదేని గాంధారి మాంధారి ప్రొద్దువేళఁ గబురంపినను మీపదసన్నిధి వ్రాలుదును.

శం:—పరోపకారబుద్ధి మహనీయుల లక్షణముకదా! పునర్దర్శనమైనను గాకున్నను బరస్పరసంభాషణము మాత్రము మఱచి పోకుము.

అం:—దేవా! మీయాశీర్వాదమే నాకు జీవగఱ్ఱ పనివినిమెదను.

శం:—[తటాలునలేచి యంగదుని గౌఁగలించుకొని గద్గదస్వరముతో] కుమారా! పోయిరమ్ము. సుఖమునఁబోయి రమ్ము. [అంగదుఁడు నిష్క్రమించును. శంబుకుఁడు చింతామగ్నుఁడైకూరుచుండ శిష్యుఁడొక యుత్తరముతోఁ బ్రవేశించి] దేశికేంద్రా! యిదిగో! శ్రీరామచంద్రుఁడుమీకయియంపినయుత్తరము. (అందియిచ్చును) ఏమిసెలవిత్తురో! వాకిటసేవకుఁడు వేచియున్నాఁడు.

శం:—(ఉత్తరమునుఁ దీసికొని విప్పుచు) బ్రహ్మదాసా! మనమను కొన్నది యనుకొన్నట్లు జరుగుచున్నది. ఈయుత్తరమును నీవు చదువుము. వినిమెదను. అక్షరములు బాగుగాఁగన్పట్టుటలేదు. (ఉత్తరము శిష్యునకిచ్చును; శిష్యుఁడది పుచ్చుకొని చదువును.)

శ్రీసాకేతపుర సింహాసనస్థిత పట్టభద్రుండును, సూర్యవంశ సముద్భూతుండును, సనాతనధర్మ సంరక్షకుండును, వర్ణాశ్రమాచారపరిపాలనబద్ధకంకణుఁడునునగు దాశరథ శ్రీరామసార్వభౌముండు శంబుకునకుఁ దెలియఁజేయునది;

నీవు వైదికధర్మవిరుద్ధకర్మరతుఁడవై, స్మృతి విహితమయిన ద్విజసేవఁద్యజించి, ద్వైజ కర్మంబు లనుష్ఠింపుచుఁడుటయే కాక వేదాధ్యయనాధ్యాపక ప్రముఖ బ్రాహ్మణానుష్ఠేయములకు స్వత్వ మున్నదని శిష్యులంగూర్చి బోధింపుచు మతద్రోహముఁ గావింపుచున్నాఁడవని మాశ్రుతిపథమునఁబడినది. మేము ధర్మ మార్గానుచరులమగుటచే సభాముఖంబున నీస్వత్వమును రూఢి పఱచుకొనుట కధికారమిప్పించు చున్నాము. కాన తేపు మూఁడు యామములకు నొడ్డోలగము జరుగనై యున్నది. వేద వేదాంగపారంగతులను, సర్వశాస్త్రనిష్ణాతులను రప్పించు చున్నాము. స్మృతివిహితధర్మతిరస్కారులకు మరణదండన శాస్త్రచోదితమని తెలియఁజేయుచున్నాము. (శిష్యుఁడు గురువును దేఱిపాఱఁ జూచుచుండును.)

శం:—కుమారా! నీయుద్దేశ్యమేమి? ఈపండితపరిషత్తునకు శాస్త్ర చర్చకయి పోదుమా?

శి:—పోవుటయే యుచితమని తోఁచుచున్నది. రహస్యముగ మన మెన్నిబోధించిన నేమి? ఎన్నఁటికయిన మనవాదము బహిరంగము కావలసియే యున్నదికదా. కానఁ దరుణము వచ్చినప్పుడు మన మేల వెనుకాడవలయును? ధర్మాధర్మవిచక్షణకర్తయగు శ్రీ రామప్రభుని మధ్యవర్తిగనుంచికొని యార్యులతో ముఖాముఖి శాస్త్రవాదముసల్పి, యొడిచిపుచ్చి, మనహక్కులను బలిమిమై గుంజుకొని నిలువంబెట్టుకొనుట యుచితమగుటయే కాక నాకుఁ బరమసమ్మతము.

శం:--నాయనా! కార్యములు మాటలంతసుకరములు కావు. పైపెచ్చు తెఱచాటుననున్న మహానుభావుఁడెవ్వఁడో యెఱుంగుదువా? వసిష్ఠమహాముని. ఈవాక్యములెవ్వరివని నీయాలోచనము?

శి:—శ్రీరామచంద్రునివని; ఇందులకు సందియమేల?

శం:—నీవుపొరఁబడితివి. కాదు. ఇవి వసిష్ఠుని వాక్యములు. స్మృతి విహిత ధర్మతిరస్కారులని యుత్తరమునందుఁ జేర్కొనఁబడినది. ఇంకదీనికి వాదమేమున్నది? ప్రతిపక్షరచితగ్రంథములగుటచే స్మృతులు మనకాదరణీయములు గావను మనమెట్టి నెవరాలకింతురు? వేదప్రతిషిద్ధమని చెప్పసాహసించెనేమో చూచితివా? దీనికి సభాముఖమునఁ బరిష్కారమేమున్నది? ఒక్కటేగతి. వారు వేద ప్రామాణ్యము నంగీకరింపరు. మనము స్మృతి ప్రామాణ్యము నంగీకరింపము. మనవాదము ధర్మాధికారికి ధర్మవిరుద్ధమగును. మనము శిక్షకుఁ బాత్రులమగుదుము. ఇంతియే తేపు జరుగనున్నది. కానఁ బత్రమును లేఖిని గొనిరమ్ము. ప్రత్యుత్తర మంపెదము.

[శిష్యుఁడు నిష్క్రమించి పత్రము లేఖినితోఁ బ్రవేశించును]

సిద్ధముగనుంటివా? నేను జెప్పు వాక్యములు వ్రాయుము.

(శంబుకర్షి చెప్పుచుండఁగా శిష్యుఁడు వ్రాయును.)

మ॥ అతిలోభంబునుబూని యాత్మహిత కా ♦ ర్యస్థాపనాచార్యులై
స్మృతి నిర్మాణవిదగ్ధులై తనరు వా ♦ రిల్ సభ్యులంజేసి త
ద్ధిత పక్షుండవు ధర్మపీఠము నయం; ♦ దేకూరుచున్నంత మా
గతియేమౌనో యెఱుంగఁ జాలమెకొ యిం♦కల్ రామచంద్ర ప్రభూ! ౧

మ॥ మతనిర్మాణముకై వచించి ఋషులా ♦ మ్నాయంబులంబిమ్మటల్
స్మృతులల్ జెప్పిరి యార్యసంఘ మొగి వ ♦ ర్ధిల్లంగ మేమందుచేఁ
జతురామ్నాయములందలంచుచు నమ♦స్కారంబులం జేయుచున్
స్మృతిధిక్కారముఁజల్పఁబూనితిమి మా♦క్షేమాభిలాషంబుచే ౨

మ॥ ప్రభుచూడామణి! మీరు వేదములనే । ప్రామాణ్యమన్నట్టిచో
సభకే తెంచెద మట్లుగానియెడ మీ । సాన్నిధ్యముంజేరి మీ
సభికుల్ చేసెడి వాదముల్ వినుటకుం । సామర్థ్యముం లేదుమా
కభయం బిచ్చెడువారు గానఁబడ రే। న్యాయంబుపోకుండఁగ౯

ఇయ్యది చాలు, నీయుత్తరముం గొంపోయి సేవకునికిమ్ము.
ఆవలనేమి జరుగునో యోర్చి చూచెదము. కార్యంబులఁ దీర్చి కొనుటకు సరయూనదికిఁ బోవలయును. ఇఁకఁజిరకాలము శాంతముతో సంధ్యావందనాదులఁ జేసికొనుటకు వీలుండదు.

శి:–చిత్తము. నిష్క్రమింతురు.

తృతీయాంకము.

సంపూర్ణము.

శంబుకవధ

(ఉత్తరరామచరిత)

చతుర్థాంకము.

(శ్రీరామచంద్రుని ప్రవేశము)

శ్రీ:—అబ్బా! రాజ్యమేలుట కత్తిమీఁది సాముగదా!

గీ॥ తెలిసి యపచార మిసుమంత ♦ సలుపకుండ
జపముఁ జేసికొనుచునుండు ♦ సాధువులను
బట్టివర్ణాశ్రమాచార ♦ పాలనంబఁ
టంచుఁ బరిమార్పఁగావచ్చె ♦ నక్కటకట!

ఇందుచేతనే తొల్లింటిపుణ్యమూర్తులగు ఋషులు "రాజ్యాంతే నరకమ్ధ్రువమ్" అని నుడివిరి. రామరాజ్యమునందే యిట్టి చిత్రములు జరుగవలయునా? శంబుకుని శిక్షింపకున్నయెడల వంశగురువునకేమి యలుకవచ్చునో కదా?

గీ॥ రాజ్యరక్షణవిషయమై ♦ రాజు జాలిఁ
బూనఁదగదంచు గురుమూర్తి ♦ యానతిచ్చెఁ
గాని తత్వజిజ్ఞాసుల ♦ కంఠనాళ
ములనుగోసి రాజ్యముఁ జేయఁ ♦ బోవలేను

అయినను శంబుకునితోడఁ బ్రసంగించిచూచెదను. ఓరి! యెవఁడు రాయక్కడ?

దా:—[ప్రవేశించి] స్వామి! యేమియాజ్ఞ?

శ్రీ:—ఓరీ! మొన్న కాంభోజరాజుపాయనంబుగాఁ బంపిన యుత్తమాశ్వమును సజ్జీకృతముఁ గావించి వెంటనే కొనిరమ్ము.

దా:—చిత్తము. [నిష్క్రమించి మరల గుఱ్ఱముతోఁ బ్రవేశించును]

శ్రీ:—[గుఱ్ఱమెక్కి] ఛీ! యెడమకన్నదరుచున్నది. కారణమేమి చెపుమా?

గీ॥ నాకు గురువెన్ని స్మృతులు క్రో ♦ డీకరించి
చెప్పినను ధర్మమిదియంచుఁ ♦ జిత్రమేమొ!
సంశయాత్ముఁడనైతినీ ♦ సమయమందుఁ
గారణముమాత్రము మదికిఁ ♦ గానరాదు 3

గీ॥ అంతరాత్మ పీడితుఁడను ♦ నగుటచేతఁ
జేయునదిలేక మనసెల్లఁ ♦ జెమరుచుండె
నిట్టిసమయంబునను యుక్త ♦ మిదియటంచు
నెట్లుబుద్ధికిఁబొడమునో! ♦ యెఱుగరాదు [నిష్క్రమి] ౪

[* చిదానందాశ్రమము *]

(బడలికతో శ్రీరామచంద్రుఁడు ప్రవేశించును.)

శ్రీ:—అబ్బా! సూర్యాతపముచేత డస్సిన నాసర్వాంగములను స్వేద దేర్చుచున్న యీమృదుసౌరభశీతలములగు మలయపవనకిశోరములు నాకు బ్రహ్మానందముఁ గూర్చుచున్నవి. పాంథులపథికాయాసమును నపనయింప నేనెఱుంగకుండ నీయారామప్రతిష్ఠఁ గావించినవాఁడెవఁడై యుండనోపు? (దిక్కులు పరికించి) యేమి యీ యకాల వసంతాగమము. లతాసమావృతములయిన యీని కుంజపుంజములు కోరకితములును, బుష్పితములునై యీయారామ నివాసిమాహాత్మ్యమును బ్రకటించుచున్నవి. (ఉలికిపడి) యేమి! యౌరౌర!! యాశ్చర్యము. చిలుకగోర్వంకలెల్లను వేదపాఠములను బఠించుచున్నవి. అయ్యారే! కోయిలలా సామగానముఁజేయుట? ఏ జితేంద్రియుని పవిత్రాశ్రమమోకదా యిది. కనుగొనియెద. ఋష్యాశ్రమమునకు నశ్వారూఢుఁడనై పోవుటయుక్తమా? కాదు (అశ్వావరోహణముఁ గావించి ముందునకు నడచి పోఘలతకుఁ బా

దు(త్రవ్వి నీళ్ళుపోయుచున్న బ్రహ్మచారింగని) కుమారా! యచ్చట యేమిచేయుచున్నావు ?

బ్ర:— (తలయెత్తి చూడకే పాదు(త్రవ్వుచు) యేమిచేయుచున్నానో కన్పట్టుటలేదా? (అనంతరము శ్రీరామునివంక నెగాదిగఁ జూచి) ఇదిగో! దర్భాసనంబు. ఇచ్చట దయచేయుఁడు. అతిథిపూజ మాకు గురూపదిష్టంబు. మా గురువుగారిని జూచిపోవుటకై మొన్న కణ్వులవారువచ్చి యీ సోమలతను నిచ్చిపోయిరి. దానికి నీరుపోసి పెంచుటకు మా గురువుగారాజ్ఞయిచ్చిరి. ఆ పని యిప్పుడు నేను జేయుచున్నది.

శ్రీ:—కూర్చుండెదఁగాని, యీ యాశ్రమమెవ్వరిది? మీ గురువుగారి పేరేమి ?

బ్ర:—ఇంతియేనా? నీ కేమియో తెలియుననుకొంటిని. (రాముఁడు చిఱునవ్వునవ్వుచు బ్రహ్మచారిని వీపునఁ దట్టుచుండును.) ఇది మా గురువుగారి యాశ్రమము. బ్రహ్మర్షీంద్రుఁడగు శంబుకర్షి మాగురువు గారు.

శ్రీ.—ఏమీ! శంబుకర్షియా ?

బ్ర.—[అబ్బురముతో] ఏమి యులికిపడుచున్నావు? ఎప్పుడును పేరు వినలేదా? నీ వేదియో పట్టణవాసివని తోఁచుచున్నది.

శ్రీ.—[తనలోఁ బరాకుతో] నాడఁబోయిన తీర్థ మెదురైనట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) అవును. పట్టణవాసి నే; కాని మీ గురువుగారిని దర్శించుటకు వీలుండునా ?

బ్ర.—ఓ! యిదియే మంచిసమయము. మా గురువుగారీవేళనే శిష్యులం గూర్చికొని మతప్రసంగముఁ జేయుచుందురు. ఇదియేదారి. చూచి తివా? ఈ దారినేపోయి యీబట్టలారవైచిన పొదదగ్గరనుండి యీ కుటీరము ప్రవేశించిన మా గురువుగారిని జూడఁగల్గుదువు. (ఏదియో జ్ఞాపకమునకు రాఁగా) పొరబాటు. ఆఖర్జూరవనమునం దీవేళ మతోపన్యాసముఁ జేయుచుందురు.

శ్రీ.—సరియే నేను వెళ్లెదను (ముందుకునడచి తిరిగి వచ్చుచుండును.)

బ్ర.—ఏమి తిరిగి వచ్చుచున్నావు ? దారి తెలియలేదా? నేను జూపించెదను రమ్ము.

శ్రీ.—అట్లుకాదు. నీవు ముందుపోయి మీ గురువుగారితో శ్రీరామచంద్రుఁడు మిమ్ములను జూచుటకు వచ్చుచున్నాఁడని చెప్పఁగల్లుదువా ?

బ్ర.—(నివ్వెరఁగంది) ఏమి! శ్రీరామచంద్రులా? మా రాజుగారా? దేవా! యెవ్వరో సామాన్యులనుకొని మీకుఁ దగినసత్కారమును జేయలేదు. రాజాధిరాజులను సందర్శించినపుడెట్లు చరియింపవలయునో మా బాబయ్యగారును జెప్పలేదు. ఇన్నిటికి ఛాందసులముకదా? క్షమింపుఁడు.

శ్రీ:—(బ్రహ్మచారి దగ్గఱకుఁదీసి) కుమారా! నీవలనదోషములేదు. నీమాటలవలన మాకానందముగల్గుచున్నది. రాజాధిరాజులను సందర్శించునప్పుడెట్లు చరియింపవలయునో గురువుగారు చెప్పలేదా? రాజాధిరాజులను గుర్తించువిధమయినను దెల్పలేదా?

బ్ర:—దేవా! లేదు. మిమ్ములను రెండవమాఱు చూచినప్పుడెవ్వరో గొప్పవారనుకొన్నానుగాని, మరల గొప్పవారు మా యాశ్రమమున కెందులకువత్తురాయని—

శ్రీ:—నీ బేలతనము మమ్మానందముపాలుచేయుచున్నది. మీగురువుగారునీ కేమియుఁ జదువుచెప్పరా? చిన్నవనికాఁబోలు.

బ్ర:—స్వామీ ! అట్లుకాదు; అట్లుకాదు. నన్నుఁబోలుచిన్నలకుఁ బ్రొద్దుననే సంధ్యావందనాదులఁ దీర్చికొనినయనంతరము, భగవంతునిగూర్చి కొన్నికొన్ని సంగతులు చెప్పుదురు. ఆవల మేము పాఠములను జదువుకొనుటకుఁబోవుదుము. మధ్యాహ్న సమయమున వైయాకరణులతోడను, మీమాంసకులతోడను బ్రసంగముఁ గావించుచుందురు.

శ్రీ:—మీగురువుగారు మిమ్ముల నెప్పుడయినఁ గోపపడుచుందురా?

బ్ర:—దేవా! లేదు. ప్రసన్నవదనముతో మాటాడుచుందురు. గురువు గారని పిలువము. బాబయ్య గారని పిలుచుచుందుము. మమ్ములను జూచుటతోడనే చిఱునవ్వునవ్వుచుఁ గబురులు చెప్పు చుందురు. బాబయ్యగారిని జూచుటతోడనే మాకు సంతోష ముప్పొంగివచ్చును.

శ్రీ:—సరే! అటులనా? నీవిప్పుడేమి చదువుకొనుచున్నాఁడవు?

బ్ర:—సంస్కృత భాషాపరిచయమును గల్గించు కొనుచున్నాఁడను. సంస్కృతము నేర్చికొనుట మిగుల కష్టము. మొన్న మాబాబయ్య గారు వ్యాకరణ మారంభించెదమని చెప్పినారు. అప్పటినుండియు నాకుఁ జెప్పరాని యానంద ముబుకుచున్నది.

శ్రీ.—అంత సంతోషముగా నున్నదిగా? మంచిమాటయే. నీకేమ యినఁ గావలయునేమో చెప్పుము. మేమిచ్చెదము.

బ్ర.—బ్రహ్మచారులకుఁ గోర్కెలేముండును విద్యా వ్యాసంగము దక్క? ఆవిద్యను బాబయ్యగారు చెప్పుచునేయున్నారు. అయి నను నితరులనుండి యేవస్తువైన నూరకతీసికొనుట దోషమని బాబయ్యగారు చెప్పుచుందురు. వారికిఁ గోపమువచ్చు పనిఁ జేయఁజాలను.

శ్రీ.—మేమిచ్చినవస్తువు దీసికొన నొల్లవా?

బ్ర.—మా బాబయ్యగారిష్టపడినయెడల.

శ్రీ.—అట్లయిన మీ బాబయ్యగారిని గనుఁగొందునుగాని నీవుపోయి మేమువచ్చితిమని తెలియఁజేతువా?

బ్ర.—చిత్తము. సంశయమెందులకు? (నిష్క్రమింతురు)

♦—ఖర్జూర వనము♦—

(పీఠముపై శ్రీరామచంద్రుఁ డుపవిష్టుఁడగును. శిష్యగణపరి వృతుండై శంబుకర్షిసమీపమునఁ గూర్చుండును.)

శం.—దేవా! మాయాశ్రమము నేటికిఁగదా పవిత్రమైనది. మీకాతి థ్యము నొసంగి మేము జరితార్థులమైతిమి.

శ్రీ.—సంయమీంద్రా! మిమ్ములను దర్శించి మేమును బరితుష్టుల మయితిమి. కాని మతవిషయకప్రసంగమును జేయనుద్దేశించి యీమెడకరుదెంచితిమి. రాజధర్మముమీకుఁ దెలియనిదికాదు. మేము సనాతనధర్మ సంస్థాపనాచార్యులము. సనాతనధర్మ రక్షణార్థమై సూర్యవంశము సాకేతపుర సింహాసనముననుండి సూర్యుని దొట్టి నేఁటిదనుక రాజ్యమేలుచున్నది. కాన మతరక్షణము మాకుఁ గర్తవ్యమే కాక విధ్యుక్తధర్మము. మతద్రోహము మాతలకంటగింపు. మేము సహింపము. మాప్రజలయందెట్టి మత ద్రోహియున్న శిక్షించుటకు వెనుదీయము. హిందూమతమునఁ బుట్టి హిందూమతమునఁ బెఱిగి, హిందూమతమునకు ద్రోహ మాచరించువాఁడు నరకకూపమునఁ బడకమానఁడు. మేము నిమిత్తమాత్రులమయి యానీచుని శిక్షాపాత్రునిఁజేసెదము.

శం:—దేవా! యిది నేనెఱుంగనిదికాదు. మతద్రోహులను శిక్షాపాత్రులఁజేయుట రాజధర్మము. కాని నాఁడు రాజులు తమధర్మము నెఱవేర్చని పాపమునఁబొందురు.

శ్రీ:—అందుచేతనే నేఁడు మేమిచ్చటి కరుదెంచి మీరుచేయుచున్న కార్యములు, మతోపన్యాసములు, మతద్రోహములగునో కావో నిర్ణయింప నిశ్చయించుకొంటిమి.

శం:—సకల ధర్మస్వరూపులగు మీరీకార్యముఁ బూనుటకంటె మాకు సంతోషదాయక మగు కార్యమేమున్నది? మీసాన్నిధ్యమున నీకార్యము నిర్ణయింపఁ బడుటకంటె మాకు వలయునది యేది? దేవరవారడిగిన ప్రశ్నములకు నాయెఱిఁగినయంతవట్టునకుఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చుటకు సంసిద్ధముగనున్నాఁడను. (శిష్యులకై తిరిగి) వత్సలారా! మీరుపర్ణకుటీరమున వేదపాఠముఁ జేయఁబొండు.

[శిష్యులు నిష్క్రమింతురు.]

శ్రీ:—అట్లయినచో వినుఁడు. మీరు కొన్నినాళ్లనుండి చేయుచున్న హితోపదేశములును, మతోపదేశములును మాశ్రవణవిదారణముగనున్నవి. మహాఋషులందఱును, స్మృతికర్తలెల్లరును మీకు

మతవ్యాసంగమునకు నధికారములేదని చెప్పుచున్నారు. కాని మీరావాక్యములను బెడచెవులను బెట్టుచున్నట్టున్నది.

శం:—దేవా! మన్నింపుఁడు. ఎందుచే నధికారము లేదని చెప్పుచున్నారు?

శ్రీ:—"శూద్రులకు వేదములను జదువుటకుఁ గాని ముట్టుటకుఁ గాని యధికారము లేకపోవుటయే కాక మతప్రసంగమును జేయుటకుఁ గూడ నధికారములేదు. బ్రాహ్మణులు చెప్పిననీతులను గ్రహింపవలయునుగాని ప్రశ్నింపరాదు" అని వీరివాదము. దీనికిమీ రేమి ప్రత్యుత్తరముఁ జెప్పెదరు?

శం:—ఇందు రెండు సంగతులు విచారింపఁదగియున్నవి. అవియెవ్వి యంటి రేని, చెప్పెద సావధాన మనస్కులరై వినుఁడు. మొట్టమొదటిది మేము శూద్రశబ్దవాచ్యుల మెట్లగుదుము? ఆశబ్దమును మామెడకేల యంటఁగట్టెదరు? మేము ద్రావిడులము. మానామములు మాకున్నయవి. మాపూర్వులు పరాజితులయినంత మాత్రమున నిష్టమువచ్చిన నా మ ము ల చే మమ్ము వ్యవహరించుట పాడియా? అయిన దీనితోనేమి? భిన్ననామములచే వ్యవహరించినంతనే పదార్థములు నైజధర్మమును విడనాడవుకదా; ఇఁక రెండవది, మాకు మతప్రసంగమునకే యధికారములేదను చున్నారు. ఇదియెవ్వరి యాదేశము, కారణమేమి చెప్పెదరు?

శ్రీ:—ఋషుల యాదేశము, స్మృతుల యభిప్రాయమును, ఋషుల యాదేశమునకుఁ గారణముకూడ వలయునా?

శం:—దేవా! ఋషులు సర్వస్వతంత్రులు కానఁ గారణమక్కఱలేని మాట నిజమే; ఇష్టమున్నయెడల నిన్నటి స్మృతిని వీరు నేఁడు మార్పఁగలరు. మార్పఁగలరనుటయేల? మార్చిరి, మార్చుచున్నారు. ఇందులకుఁ దార్కాణము, భిన్నస్మృతులు; అందలి పరస్పర విరుద్ధములు; అట్టిచోఁ బ్రతిక్షణము మాఱుచున్న యీ స్మృతులు గాని తత్స్మృతికర్తలుగాని మాస్వత్వ మిట్టిదియని నిర్ణయించుటకెట్టులు శక్తిమంతులగుదురు?

శ్రీ:—[విసుగుతో] ఋషులను, స్మృతులను ధిఃకరింప మొద లిడితిరా ?

శం;—శ్రీరామచంద్ర ప్రభూ ! మీరు ధర్మమూర్తులు, ధర్మాధర్మ నిర్ణీతులు కాన నా ప్రార్థనము శాంతముతో నాలింపుఁడు.

నేను ఋషులను దూలనాడుట లేదు. తూలనాడుట వలన మాకుఁ గించిల్లాభము కూడ లేదు. ఋషుల మనోగతితో పాటు క్షణక్షణము మాఱుచుండు ధర్మశాస్త్రములెట్టు లొక్క జాతిస్వత్వ మును నిర్ణయింపఁజాలునో తెలిసికొనఁ గోరుచుంటిని. మీరా స్మృతులను బాటింపకున్న నవియేమగును ? ఇదిగాక మేము దుర్బలులమగుటచేతనే కదా మమ్మధోలోకము పాలుసేయుటకే సృజింపఁబడిన గ్రంథములను ధర్మాధికారులు కూడ ధర్మశాస్త్రము లనుచున్నారు. దేవా ! యివి యార్తాలాపములు, ఆలింపుఁడు "దుర్బలస్యబలమ్‌రాజా" యన వినమే ? దోషులమయిన శిక్షింపుఁడు, నిర్దోషులమయిన రక్షింపుఁడు. ఇంతియే కోరునది

శ్రీ:—సంయమీంద్రా ! వినుచుంటిమి, వినుచుంటిమి. మీరు చెప్పఁ దలఁచినదంతయుఁ జెప్పుఁడు. ఆవల దోషులరో, నిర్దోషులరో విచారించి నిర్ణయింతుము.

శ.—దేవా ! యాలించు ప్రభువులున్న నా హృదయావేదన మంతయు వెలిబుచ్చుకొనెదను. మేము హిందూమతమును స్వీకరించిన కారణమున మానవసామాన్యములయిన హక్కులను మామొద్ద నుండి బలవంతముగా గుంజుకొనుట యెట్టిధర్మము ? ఎట్టినీతి ? సృష్టికర్త యెడల భక్తివిశ్వాసములను దెలుప నానందరసమగ్న ములై యెల్లప్రొద్దుల, నెల్లచోటులఁ బాడు పక్షిగణమునకున్న యాపాటి స్వాతంత్ర్యము మాకుండఁదగదా ! ప్రజ్ఞాచక్షువులేని జీవరాసులకున్న యధికారము మాకుండఁగూడదా? మే. మేమియు నవినీతి కార్యములకుఁ జొరలేదు. ఈ చరాచరములను, జేతనా చేతనములను సృష్టించినయా "ఏకమేవాద్వితీయమ్‌బ్రహ్మమ్" ను సేవించుటకును, గీర్తించుటకును, బాడుటకును, బూజించుటకును

స్వాతంత్ర్యమును గోరుచున్నాము. చతుష్పాద జంతువులుకూడఁ బూర్వకర్మవాసనచేఁ గల్గిన జ్ఞానలాభమునఁ దపస్సమాధిని జెంది తరించినట్లు మనము వినుచున్నాము. అట్టి యధికారము మానవ జన్మమెత్తిన మాకుండఁదగదా ? పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతము వెలుఁగొందుచున్న యీ దివ్యతేజము యొక్క సంకీర్తన పరాయణ లుబ్ధులైన యీ బాలురకట్టి యధికారమేలయుండఁ గూడదు ? మీ రాష్ట్రమున జన్మించి తలఁదాఁచుకొనుటచేతనా ? పూర్వులు గడి యించి యిచ్చిన యీ ప్రాఁజదువులను వీరిని ముట్టకుండఁ జేసి యజ్ఞానకూపమునఁ బడఁద్రోసిన, నీకార్యమునకు నెవ్వ రుత్తర వాదులగుదురు ? ప్రజల మానప్రాణ స్వత్వరక్షణ భారమునకు మూలము రాజుకాఁడా ? హిందూమతస్థులమని మేము పిలుచు కొనుచున్నందులకుఁ బ్రతిఫలము మాకజ్ఞాన మొసంగుటా? హిందూసంఘశరీరమునందొక యవయవము క్రుళ్లికుసుమారు చున్న నయ్యది యెట్లు తేజోవంతముగనుండును ? ఇది మాత్రము ప్రభువులకుఁ గీర్తిదాయకమా ? మీరాజ్యమున జన్మించుటచేతనా మా కీపాట్లు ?

శ్రీ.—సంయమీంద్రా ! క్షణకాలమాగుఁడు. మీయిష్టమువచ్చినట్లు తపస్స్వాధ్యాయనపరులుగండు. మీరునిశ్చయముగా నీశ్వర ధ్యానము సల్పుకొనవచ్చును. కాని వేదములిందులకు సమ్మ తించునా ?

శం.—దేవా ! మీ శ్రేయఃఅయుఁడు, సత్యమును గనుంగొనుఁడు వేద ములు హిందువులకెల్లఁ దరణోపాయములుగ నేర్పడినవి కాని క్షమింపుఁడు, పొరఁబడితిని, మానవకోటికెల్లరకును దరణోపా యములు. వేదచతుష్కముచే వికిరితమైనజ్ఞాన తేజమును గ్రహించిన వారు, గ్రహింపనిష్టపడినవారు హిందువులనఁ బడుచుండిరి. హిందువులయ్యునాలాభమును బొందఁజాలనివారు మాబోంట్లు, కాన మేమెట్లు వేదములను బొందఁగూడదో! యెట్లు భగ వద్ధ్యానముఁ జల్పుకొనఁగూడదో దేవరవారే యోజింతురుగాక,

శ్రీ.—మునీంద్రా! మీమాటలు గ్రాహ్యంబుగఁ గన్పట్టుచున్నవి. మారాష్ట్రవాసులకెల్ల సమానములగు హక్కులనిచ్చి, పక్షపాత రహితముగ రాజ్యమేలుట మాకు విధ్యుక్త ధర్మము కాన మీరు నిశ్చింతబుననుండుఁడు, మేముపోయివత్తుము.

శం.—(ఆనందపరవశుఁడై, భక్తిపురస్సరంబుగా) దేవరవారిపరిపూర్ణ కటాక్షమునఁ బవిత్రుఁడనైతి. ఆర్తులపాలిటి దైవతములుగదా భూనాథులు. మీయీమహాత్కార్యముచే ద్రావిడలోకమెల్ల నాచంద్రార్కము కృతజ్ఞమైయుండును.

శ్రీ.— మేలు మీరాజభక్తిచే మేము సంప్రీతులమయితిమి.

(నిష్క్రమింతురు.)

(గుఱ్ఱముపైనానుకొన్న శ్రీరామచంద్రుఁడును, వసిష్ఠుఁడును)

వ.—శ్రీరామచంద్రా! కార్యపర్యవసానమునుఁ దెలిసికొనుటకునై యీకడకరుదెంచితిని, ద్రోహిని శిక్షించితివికదా!

శ్రీ.— ద్రోహుల శిక్షాపాత్రులఁజేయుటకు నయోధ్యపట్టణాధీశులం దెవ్వరును జంకువాడుకాదు.

వ.—తరతరంబులనుండి యీసంగతి మేమెఱుంగనిదికాదు. అందు చేతనే సూర్యవంశపౌరోహిత్యమునందు సుస్థిరులమయి యున్నారము. గుర్వాజ్ఞను దలపూవట్టులమన్నింపని ఛాత్రులుమన్ననకుఁ బాత్రులుగారు. గుర్వాజ్ఞను బ్రశ్నింపకుండ నొనర్చుట శిష్యధర్మము. ఈగురుశిష్యధర్మమిప్పటిదియా ? సృష్ట్యాదినుండి పరంపరానుగతికమయినది. ఇన్నిటికిని మఱచితి. శంబుకుని శిష్యుల నందఱి నెక్కడికంపితివి ?వారలకుఁగూడఁ నల్పశిక్షయయిన విధింపవలసినదియే.

శ్రీ.—ఇచ్చటనే యీ చిదానందాశ్రమములోనే యున్నారు.

వ. — ఎక్కడనుండిన నేమిగాని కట్టుదిట్టములుచేసితివికదా ? కన్నులుగానక మిట్టిపడి వర్ణాశ్రమాచారముల దిగఁద్రావి చెలరేఁగిన గురు

వునకుఁ బట్టినగతియేపట్టునని ఖండితముగాఁజెప్పితివా ? ఈదురా లోచనములఁ బుట్టినప్పుడే మాన్పుటమంచిది.

శ్రీ:—గురువరా! శంబుకసంయమికిఁ గలిగిన గతియనియా మీయభి ప్రాయము?

వ:—అగును (ఆశ్చర్యముతో) నీవుకూడ సంయమియనుచున్నాఁడవే?

శ్రీ:—ఇంద్రియ సంయమముఁగావించినవాఁడు సంయమి కాఁడో కో! దీనికేమిగాని శంబుకసంయమికి సంభవించిన దుర్గతియేమి?

వ:—రఘురామా ! మమ్మెక్కసక్కెముఁజేయుచున్నావా? ఇప్పుడు శిక్షించితినని చెప్పితివే ?

శ్రీ:—దేశికేంద్రా ! క్షమింపుఁడు, మేమట్లుచెప్పలేదు.

వ:—ద్రోహుల శిక్షాపాత్రులఁజేయుపట్ల నయోధ్యపట్టణాధీశులం దెవ్వరును జంకువారుకారన్నమాట నీవనినదికాదా ?

శ్రీ:—అగును, మేమనినవాక్యమే.

వ:—అట్లయిన శంబుకుని శిక్షింపలేదనుచున్నావే?

శ్రీ:—శంబుకసంయమిని శిక్షించుటకుఁ బూర్వము ద్రోహియని స్థిర పడవలయునుగదా?

వ:—మనవాదమంతయు "ఘట్టకుటీప్రభాతన్యాయమ"యినది. స్మృతు లేమిచెప్పుచున్నవో విన్పింపలేదా? స్మృతివాక్యంబులను బాటించు టకన్నను రాజధర్మమేమికలదు? హిందూమతమునకు స్మృతులు మూలాధారములు. ఆస్మృతివాక్యముల ననుష్ఠేయములుగాఁ జేయుట రాజధర్మము. స్మృతులు ద్విజేతరులకు దపస్స్వాధ్యాయన ములను నిషేధించుచున్నవి. వానిని బాటింపక శంబుకుఁడు మత ద్రోహముఁజేయుచున్నాఁడు. నీవు వానినుపేక్షఁజేయుచు రాజ ధర్మమును నొకమూలకుఁద్రోఁయఁజూచుచున్నావు. అయోధ్యాధీశు లెవ్వరిట్టి పనులకొడిఁగట్టలేదు తొల్లి.

శ్రీ:—మీవాక్యములు సత్యమునే ప్రకటించుచున్నవి. మీరు శంబుక సంయమిని మతద్రోహిగా ఋజువుచేయఁగలిగితిరో నిష్కరుణులమై వానిని శిక్షాపాత్రునిఁజేసెదము. మేమింతదనుకను శంబుకసంయ

మిత్రో ప్రసంగించితిమికాని వానివాక్యము లాదరణీయములుగఁ గన్పట్టుటచే మేమే యాయధికారమిచ్చివచ్చితిమి. నిరపరాధుఁడుగఁ గన్పట్టు శంబుకుని దునుమాడి పాపమునఁ బోవనొల్లము. రాజులు సర్వ ప్రజానురంజకులై నేల నేలఁదగువారుగాని కొందఱి యుపదేశముల నమ్మి యపరాధరహితులను బాధపఱచుటకుఁ దగువారుకారు.

వ:—(కుపితుఁడై కమండులువు నేలం బెట్టికొట్టి) గురుతిరస్కారమునకుఁ గడంగుచున్నావు. బ్రాహ్మణులిట్టి తిరస్కారము సహింపనొల్లరు. బ్రాహ్మణులశక్తిఁ బరీక్షింపవలయునని తోఁచెఁగాఁబోలు. అట్లయిన వినుము. రేఁగిన కార్చిచ్చువలె సర్వలోకములను దగ్ధపటలముఁ జేయఁజాలును.

శ్రీ:—దేవా ! యిది మేమెఱుంగనిదికాదు. పరశురాముని మేమెఱుంగ మనుకొంటిరా? ఎందుకయిన నోర్తుముగాని మేమువిశ్వసింపని కార్యములఁ జేయనొల్లము. ఇయ్యదిక్షత్రధర్మము. ఇదియిట్లుండ మేమరణ్యమునఁ గ్రుమ్మరునప్పుడు గుహుఁడు చేసిన సాయ్యమును మఱవుమందురా ? శబరికనుంబఱచిన యవ్యాజభక్తిని విస్మరింపుమందురా ? ఈ యలంతుల మాటయేల ? హనుమదాదులుచేఁ దోడువాఁడోడుగాకున్న వారధిఁగట్టఁగల్గుదుమా ? రావణసంహారముఁ జేయఁగల్గుదుమా? ఆర్యులమైన మనమనార్యులపాటి కృతజ్ఞులమై యుండఁదగదా ? రాజనీతిమాటయటుంచి తోడ్పడినవారికిఁ బ్రతిఫలముఁ జూపుట మానవసామాన్యమగు నీతికాదా ?

వ.—శ్రీరామచంద్రా ! నీవాముష్మికముమాటఁ దలపెట్టక యైహికం బాలోచింపుము. వీరందఱికి సమానస్వత్వ మొసంగిన మాపాట్లే మగును ? తరతరంబులనుండి బ్రాహ్మణ క్షత్రియజాతులు రెండును మిధస్సాహాయ్యంబున వర్తించుట యెఱుంగవో ? లేకున్న మీ రాజ్యమును మాకులగౌరవంబును జిరకాలమునాఁడే పేరులేకుండెడివి. కావున నట్టి యుపద్రవమును దప్పించుటకే యింత తఱచి తఱచి చెప్పుచుంటిమి.

శ్రీ.—(చుఱుకుచూపులతో) దేశికేంద్రా! బ్రాహ్మణ సాహాయ్యంబు వలననే రాజులురాజ్యమేలిరనియా మీయభిప్రాయము ?

వ.—(ఆత్రముతో) కాదు, కాదు; క్షత్రియులు కత్తితోఁ దీర్పఁదగిన పనిని బ్రాహ్మణులు మాటలతోడనేతీర్చి రాజుల యలజడిని బాపిరని నాయభిప్రాయము.

శ్రీ.—చిత్తము! మంచిమాటయే.

వ.—కావున నీరెండుజాతులు పరస్పరసౌభ్రాత్రముననే సౌభాగ్యమును, గౌరవమును నందియుండఁగలవు. దీనికి వ్యతిరేకమయినచో నంతఃకలహములచే దినదినము సంక్షీణభావ మందఁగలవు. ఇది నిస్సంశయము.

శ్రీ.—ఒకజాతి సౌభాగ్యమునకయి మఱియొకజాతిని సర్వకాల సర్వావస్థలయందు బానిసతనమునందుంచి మూర్ఖులనుజేయుట రాజనీతియగునా ? రాజధర్మము ప్రజలను నిష్పాక్షికమయిన బుద్ధితోఁ బరిపాలించుటకాదా ?

వ.—శ్రీరామచంద్రా ! ఇందొక్క జాతిస్వత్వమునుహరించి బానిసలుగానుంచుటయేమున్నది? వీరు మీపూర్వులతో నడుముకట్టుకొని పోరి తమహక్కులను గోల్పోయిరి. పరాభూతులయిన శత్రువులు లోఁబడిరని చెప్పి స్వత్వసామాన్యము నొసంగుట రాజనీతి విరుద్ధము కాదా ?

శ్రీ.—మహాత్మా ! శరణాగతరక్షణ బిరుదంబుఁ దాల్చినమాకు మీవాక్యములు బోధపడవు. మీయుపదేశప్రకారము మేమాచరించిన భవిషదంతర్వాణులు మమ్మేమిగా భావింతురు ?

వ.—మహాపురుషుఁడవనియు, రాజదేవేంద్రుఁడవనియు, భగవదవతారమవనియు భావింతురు.

శ్రీ.—ఇదియెట్లు తటస్థించును ?

వ.—ఇది యెట్లుతటస్థించునని సంశయచిత్తుఁడ వైతివా ? వినుము చెప్పెదము. ఇంతటి నిర్దాక్షిణ్యముతో రాజధర్మమును నెవ్వరు నిర్వర్తింపఁగల్గిరి ? ఇంతటి ధర్మబుద్ధితో స్వామ్యర్థధర్మములెవ్వరు పరి

పాలింపఁగల్గిరి ? నీవిట్టి ధర్మనిర్వహణముఁ జేయుచో ఋషులేల నిన్ను భగవదవతారముగాఁ గొనియాడరు? వర్ణాశ్రమాచార పరాయణ శీలుఁడయిన రాజునిమిత్తమాత్రుఁడై వర్ణసాంకర్యము గల్గఁ జేయువారల శిక్షించునని స్మృతులు చెప్పుటలేదా ? లెమ్ము.

శ్రీ.—మీరెంత చెప్పినను శంబుకునివధకు మనసుపోకున్నది. ఇతఁడు నిరపరాధియని మా విశ్వాసము.

వ:—అపరాధియైననేమి ? నిరపరాధియైననేమి ? శాస్త్రసమ్మతమైననేమి ? గర్హితమయిననేమి ? ఒక్కనిమరణముచే రెండుకులములు సిరిసంపత్తులచేఁ దులఁదూఁగునప్పుడు, తామరత పరక్రియ వృద్ధినందునప్పుడు వెనుకంజవేయకుము. ఆత్మరక్షణ మెల్లజీవులకు నవశ్యకర్తవ్యము.

శ్రీ:—పాపముఁజేసి మనుటకన్నఁ బరోపకారమాచరించి, మరణించి యశఃకాయుఁడగుట యుక్తముకాదో ?

వ:—అందుచేతనే నిన్నీకార్యమునకుఁ బురికొల్పుట. లేకున్న ధర్మసూక్ష్మవేదులమయిన మేమిట్టిపనికిఁ బూనుకొందుమా ? ఒకనిని జంపి జాతిద్వయమును సముద్ధరించుట పరోపకారముకాదా ? లెమ్ము. కార్యోన్ముఖుఁడవుకమ్ము. ఆలసింపకుము.

శ్రీ—.(తనలో) కొంతవఱకు సందియముదీరినది. ఇదిన్యాయముగాకున్ననీమహనీయుఁ డింతపట్టుదలతోనేలచెప్పును? (ప్రకాశముగా) గురువరా! ధర్మాధర్మ విచారణభారము గురుభుజస్కంధమున నుండును. గురూపదేశంబు వ్యపగతకల్మషంబుగాన శంబుకుని బరలోకప్రాప్తునిఁజేసెదము. మేమిదేపోవుచుంటిమి. సెలవిప్పింపుఁడు. (పోఁబోవును, పాదుత్రవ్వి నీళ్లుపోయుచున్న బ్రహ్మచారీ వాక్యములాలించి కన్నీటిచే డగ్గుత్తికపడినస్వరముతో శ్రీరామచంద్రునికడ్డపడి)

బ్ర.—మహాప్రభూ ! మాబాబయ్యగారిని జంపెదరా ? వలదు. వలదు. మమ్ములనందఱిని దిక్కులేనిపక్షులను జేసెదరా ? ఇంతకుమున్ను

నేఁగోరినవస్తువు నిచ్చెదమంటిరి. మాబాబయ్యగారి ప్రాణము నాకిందు. మాబాబయ్యగారిష్టపడినను బడకున్నను నేను మీ రిచ్చుదానమును గ్రహింతు. (ఏమిచెప్పుటకుఁదోఁచక శ్రీరామ చంద్రుఁడు దిగాలున నిలువఁబడియుండ వసిష్ఠుఁడక్కసుగ్రక్కు చున్న చూపులతోఁ బిల్లవానిఁ జేయిపట్టుకొనిలాగి) మిమ్మాద రించుటకు మేమున్నటిమిలెమ్ము. ఇటురమ్ము. (శ్రీరామచంద్రు నితో) పిల్లవానిమాటలతో నేమిగానినీకార్యాచరణమునకుఁబొమ్ము.

శ్రీ.—దేశికేంద్రా! అబమునుబమెఱుంగని కసుగందు. ఏమియుఁ జేయకుఁడు.

వ.—మాది మాత్రము కన్నకడుపుకాదా? (శ్రీరామచంద్రుఁడు నిష్క్రమించును)

బ్ర.—(కంటినీరు కంటఁగ్రుక్కుకొని) ఆయ్యా! మీరు లేకేమి? మా తాతలనాఁటి నుండియు సంపూర్ణకటాక్షముతోఁ జూచుచునే యున్నారుకదా.

వ.—లంకను బుట్టినవారందఱు రాక్షసులే. క్రొత్తలేమియుండును.?

బ్ర.—మీరు చెప్పినదిమాత్రము నిజముకాదు. లంకలోఁబుట్టిన విభీష ణుఁడు రాక్షసుఁడు కాఁడు? [నిష్క్రమణము]

[శ్రీరామచంద్రుఁడు తపోనిష్ఠనున్న శంబుకుని జేరి కోశముననున్న ఖడ్గమును బెఱికి, ఝుళిపించి మరలనాఁగి విషాదముతోఁ గుడిచేయివంక దేఱిపాఱఁజూచి]

చం॥ కరుణయొకింతలేక కుల ♦ కాంతను, సాధ్విని, బూర్ణగర్భిణిన్
వరఁకు నరణ్యభూములకుఁ ♦ బంపఁగఁజాలినయట్టి నీకు దు
ర్భరమగునే యొకానొకని ♦ ప్రాణములీసెడుపట్ల మానిశే
ఖరుఁడగుఁగాక, జాలియెటు ♦ కల్గును? దక్షిణబాహుదండమా!

[మరల నుత్సాహముతో ఖడ్గమెత్తి]

గీ॥ క్షత్రధర్మంబు స్మృతివాక్య ♦ సమ్మతంబు
ధర్మసంస్థాపనార్థంబు ♦ ధరణిలోన
సద్గురూపదిష్టముగాన ♦ జంకకుండ
శంబుకుని రామచంద్రుండు ♦ చంపుచుండె

(భిన్నమస్తకుఁడై శంబుకుఁడు నేలవ్రాలును, దివ్యతేజము మింటికెగయును శ్రీరామచంద్రుఁడు నిష్క్రమించును)

శంబుక శిష్యుని ప్రవేశము.

ఏమందుఁగటకటా! ♦ యిట్టివిడ్డూర
మీముందు జరిగెనే ♦ యెచ్చోటనేని ?
చలిచీమనేనియుఁ ♦ జంద్రొక్కకుండ
వనసీమలోపల ♦ వసియించి యెపుడు
పొగఁద్రావి తపియించు ♦ పుణ్యపూరుషుని
శంబుక సంయమి ♦ చంద్రు మన్గురుని
బ్రాహ్మణులెల్లఁగా ♦ పట్యంబుతోడఁ
బసరిచ్చి యొక విప్ర ♦ బాలు, విసంజ్ఞు
గాఁజేసి యయ్యది ♦ కల్గె శంబుకుని
జపముచేసనిచెప్పి ♦ చాటించి, రామ
చంద్రుచే మన్గురుఁ ♦ జంపించి పిదప
బ్రాహ్మణ బాలుండు ♦ బ్రదికినాఁడనిరి.
ఎన్నఁడే బ్రమకునే ♦ యిల్గినవాఁడు ?
ఏమి యీచు స్తంత్ర ♦ మేమి యీమాయ ?
ఏమి యీగారడి? ♦ యేమి యీకుట్ర?
ఏమెట్టుజీవింతు ♦ మేమెట్టుబ్రదుకఁ
గలవారమికమీఁదఁ? ♦ గాలుష్యమకార !

లోకాన నాలగో ♦ లును బాలగోలు
గగ్గోలు సేయవే? ♦ క్రాచవేజగము ?
మాశోకవహ్నియు ♦ మాదు దుఃఖాగ్ని
కాల్చవే విప్రప్ర ♦ కాండులనైన
బాలుర శాపంబు ♦ బ్రహ్మశాపంబు
కార్చిచ్చుఁబోలె లో ♦ కంబుల నేర్చు
నీదోషఫలమెల్ల ♦ నీదేశమందుఁ
బ్రజలార ! వినుఁడు నా ♦ పల్కుల నన్ని
స్వాతంత్ర్యమంతయు ♦ సమసిపోవంగఁ
బారతంత్ర్యమునందుఁ ♦ బడిపడిపోయి
విద్యావిహీనులై ♦ విప్రులెల్లరును
సేవకవృత్తిలోఁ ♦ జిక్కిపోయెదరు
ధర్మంబు, శౌచంబు ♦ దయయు సత్యంబు
కొఱవడఁదము నెల్ల ♦ కులములవార
లేవగించఁగనుందు ♦ రేమితోఁచకమె
మఱుగుచునుందురు ♦ మాటిమాటికిని
దైవంబు దూఱుచుఁ ♦ దగవులేదంచు
నెందాఁక బ్రాహ్మణు ♦ లీదోషమెల్ల
దిద్దుకోలేరొ యీ ♦ దేశంబులోన
నందాఁక నీరీతి ♦ నల్లాడుచుంద్రు
సత్యంబు నామాట ♦ సత్యంబుసుండు.

సంపూర్ణము.

భారతీ ప్రెస్, తెనాలి.